VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

STATYBOS FAKULTETAS

STATYBOS VALDYMO IR NEKILNOJAMOJO TURTO KATEDRA

Vitalija Jevaišaitė

AUKŠTŲJŲ MOKYKLŲ FIZINĖS APLINKOS PRITAIKYMO STUDENTAMS SU JUDĖJIMO NEGALIA VERTINIMAS

ASSESSMENT OF HIGHER EDUCATION SCHOOLS PHYSICAL ENVIRONMENT ACCESSIBILITY FOR STUDENTS WITH MOBILITY DISABILITY

Baigiamasis magistro darbas

Nekilnojamojo turto valdymo studijų programa, valstybinis kodas 621N20013

Nekilnojamojo turto valdymo specializacija

Vadybos studijų kryptis

Vilnius, 2018

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS
STATYBOS FAKULTETAS
STATYBOS VALDYMO IR NEKILNOJAMOJO TURTO KATEDRA

TVIRTINU
Katedros vedėjas
VGTU dr. Statybos valdymo ir nekilnojamojo turto katedros vedėjas prof. habil. dr. A. Ramanauskas
(Parašas)
(Vardas, pavardė)
2017-01-03
(Data)

Vitalija Jevaišaitė

AUKŠTŲJŲ MOKYKLŲ FIZINĖS APLINKOS PRITAIKYMO STUDENTAMS SU JUDĖJIMO NEGALIA VERTINIMAS

ASSESSMENT OF HIGHER EDUCATION SCHOOLS PHYSICAL ENVIRONMENT ACCESSIBILITY FOR STUDENTS WITH MOBILITY DISABILITY

Baigiamasis magistro darbas

Nekilnojamojo turto valdymo studijų programa, valstybinis kodas 621N20013
Nekilnojamojo turto valdymo specializacija
Vadybos studijų kryptis

Vadovas dr. doc. Audrius Banaitis (Moksl. laipsnis/pedag. vardas, vardas, pavardė) (Parašas) 2018 01 03 (Data)

Lietuvių kalbos konsultantas lekt. Lina Jurkuvienė (Moksl. laipsnis/pedag. vardas, vardas, pavardė) (Parašas) 2018-01-03 (Data)

Vilnius, 2018

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS
STATYBOS FAKULTETAS
STATYBOS VALDYMO IR NEKILNOJAMOJO TURTO KATEDRA

TVIRTINU
Katedros vedėjas
(Parašas)
Artūras Kaklauskas
(Vardas, pavardė)
2018-01-03
(Data)

VADYBOS studijų kryptis

NEKILNOJAMOJO TURTO VALDYMO studijų programa,

valstybinis kodas 621N20013

NEKILNOJAMOJO TURTO VALDYMO specializacija

BAIGIAMOJO MAGISTRO DARBO
UŽDUOTIS
2016-10-19 Nr. 5
Vilnius

Studentei ..... **Vitalijai Jevašaitei.**
(Vardas, pavardė)

Baigiamojo darbo tema: **„Aukštųjų mokyklų fizinės aplinkos pritaikymo studentams su judėjimo negalia vertinimas“**

patvirtinta 2017 m. spalio 31 d. dekano potvarkiu Nr. 389 st.

Baigiamojo darbo užbaigimo terminas 2018 m. sausio 2 d.

BAIGIAMOJO DARBO UŽDUOTIS:
Aptarti kendrąjų fizinės aplinkos pritaikymo asmenims su judėjimo negalia koncepcijų. Sinagrinėti aukštųjų mokyklų (bitmos ir užsienio) fizinės aplinkos pritaikymą asmenims su judėjimo negalia. Atlikti bitmos aukštųjų mokyklų fizinės aplinkos pridinamumo neįgaliesiems tyrimą. Pateikti darbo išvadas ir rūtymus. Pasaryti darbo pristatymą.

Vadovas ..... (Parašas)
dr. doc. Audrius Banaitis
(Moksl. laipsnis/pedag.vardas, vardas, pavardė)

Užduotį gavau
.....
(Parašas)
Vitalija Jevaišaitė
(Vardas, pavardė)
2016-10-19
(Data)

Vilniaus Gedimino technikos universitetas
Statybos fakultetas
Statybos valdymo ir nekilnojamojo turto katedra

ISBN ISSN
Egz. sk. .....
Data .....-.....-.....

Antrosios pakopos studijų **Nekilnojamojo turto valdymo** programos magistro baigiamasis darbas 3

Pavadinimas **Aukštųjų mokyklų fizinės aplinkos pritaikymo studentams su judėjimo negalia vertinimas**

Autorius **Vitalija Jevaišaitė**

Vadovas **Audrius Banaitis**

Kalba: lietuvių

Anotacija

Baigiamajame magistro darbe nagrinėjamos Vilniaus aukštųjų mokyklų fizinės aplinkos pritaikymo studentams su judėjimo negalia problemos, pritaikymo būtinumas bei užsienio šalių patirtis šioje srityje. Išanalizuota fizinės aplinkos pritaikymo asmenims su judėjimo negalia koncepcija, neįgalaus asmens sąvoka, pastatų pritaikymo teisinis kontekstas. Apžvelgtas aukštųjų mokyklų neįgalių studentų skaičius, fizinės aplinkos pritaikymo praktika Lietuvoje bei užsienio šalyse. Darbe atliekamas trijų pasirinktų Vilniaus aukštųjų mokyklų fizinės aplinkos prieinamumo neįgaliesiems vertinimas, nustatomos pasiekiamumo problemos bei pasiūlytas vertinamų universitetų prieinamumo gerinimo modelis. Universitetų prieinamumui įvertinti, remiantis kitų autorių vertinimo sistemomis bei STR 03.01:2001 „Statiniai ir teritorijos. Reikalavimai žmonių su negalia reikmėms“, buvo sukurta pastatų pritaikymo neįgaliesiems vertinimo sistema. Atsižvelgiant į gautus rezultatus, pateikiamos išvados ir pasiūlymai. Darbą sudaro: įvadas, 3 pagrindinės dalys, išvados ir pasiūlymai, literatūros sąrašas.

Darbo apimtis – 69 p. teksto be priedų, 24 pav., 11 lent., 75 bibliografiniai šaltiniai. Atskirai pridedami darbo priedai.

Prasminiai žodžiai: Neįgalieji, aukštoji mokykla, fizinės aplinkos pritaikymas, pastatų prieinamumas, pritaikymo modelis, vertinimo sistema.

Vilnius Gediminas Technical University
Faculty of Civil Engineering
Department of Construction Management and Real Estate

ISBN ISSN
Copies No. .....
Date .....-.....-.....

Master Degree Studies **Real Estate Management** study programme Master Graduation Thesis 3

Title **Assessment of Higher Education Schools Physical Environment Accessibility for Students with Mobility Disability**

Author **Vitalija Jevaišaitė**
Academic supervisor **Audrius Banaitis**

Thesis language: Lithuanian

Annotation

This final master's thesis analyzes the higher education schools of Vilnius, specifically the accessibility of their physical environment for students with mobility disability problems, and the necessity for accessibility. Furthermore, the concept of physical environment accessibility for students with mobility disability, as well as the concept of disability are considered, in the legal context of building accessibility. A number of higher education disabled students are studied, along with the physical environment accessibility practice in Lithuania, and learnings from the experiences of other foreign countries. The thesis also assesses three higher education schools of Vilnius in the context of physical environment accessibility for disabled students, determines the problems of accessibility, and offers an accessibility improvement model. This assessment is based on other authors assessment systems and the Technical Construction Regulation STR 03.01:2001; "Building and territory. Requirements for people with disabilities," created for the assessment of university buildings. Conclusions and suggestions for the future have been proposed, according to the results of the thesis. The structure of this thesis is the following: introduction, three parts, conclusions and suggestions, references. The work consists of: 69 pages (without appendixes), 24 pictures, 11 tables, 75 bibliographical entries. Appendixes included.

Keywords: Disabled, higher education schools, physical environment accessibility, buildings accessibility, model of accessibility, system of assessment.

Vilniaus Gedimino technikos universiteto egzaminų sesijų ir baigiamųjų darbų rengimo bei gynimo organizavimo tvarkos aprašo
2 priedas

(Baigiamojo darbo sąžiningumo deklaracijos forma)

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

Vitalija Jevaišaitė, 20094798
(Studento vardas ir pavardė, studento pažymėjimo Nr.)

Statybos fakultetas
(Fakultetas)

Nekilnojamojo turto valdymas, NTVfm-16
(Studijų programa, akademinė grupė)

BAIGIAMOJO DARBO (PROJEKTO)
SĄŽININGUMO DEKLARACIJA

2018 m. sausio 02 d.

Patvirtinu, kad mano baigiamasis darbas tema „Aukštųjų mokyklų fizinės aplinkos pritaikymo studentams su judėjimo negalia vertinimas“ patvirtintas 2017 m. spalio 31 d. dekano potvarkiu Nr. 389st, yra savarankiškai parašytas. Šiame darbe pateikta medžiaga nėra plagijuota. Tiesiogiai ar netiesiogiai panaudotos kitų šaltinių citatos pažymėtos literatūros nuorodose.

Mano darbo vadovas doc. dr. Audrius Banaitis.

Kitų asmenų indėlio į parengtą baigiamąjį darbą nėra. Jokių įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs (-usi).

(Parašas)

Vitalija Jevaišaitė
(Vardas ir pavardė)

TURINYS

ĮVADAS 11

1. FIZINĖS APLINKOS PRITAIKYMO ASMENIMS SU JUDĖJIMO NEGALIA KONCEPCIJA 13

1.1. Fizinės aplinkos pritaikymas asmenims su fizine negalia 13

1.2. Fizinės aplinkos pritaikymo praktika Europoje 14

1.3. Neįgalaus asmens samprata Lietuvoje 18

1.3.1. Neįgalaus asmens sąvoka ir socialinė integracija 18

1.3.2. Neįgalumo lygio ir kategorijų nustatymas 20

1.3.3. Įstatymai, ginantys neįgaliųjų teises 21

2. AUKŠTŲJŲ MOKYKLŲ FIZINĖS APLINKOS PRITAIKYMAS ASMENIMS SU JUDĖJIMO NEGALIA 26

2.1. Neįgalių studentų skaičius Lietuvos aukštosiose mokyklose 26

2.2. Aukštųjų mokyklų fizinės aplinkos prieinamumas neįgaliems studentams Lietuvoje 27

2.3. Aukštųjų mokyklų pritaikymo neįgaliesiems praktika užsienio šalyse 29

3. AUKŠTŲJŲ MOKYKLŲ FIZINĖS APLINKOS PRIEINAMUMO NEĮGALIESIEMS TYRIMAS 32

3.1. Tyrimo metodika. Tyrimo dalyviai ir imties formavimas 32

3.2. Pastatų fizinio prieinamumo vertinimo sistemos sudarymas 33

3.3. Neįgalių studentų demografinių duomenų analizė 37

3.4. Neįgalių studentų aukštųjų mokyklų fizinės aplinkos prieinamumo vertinimas 39

3.5. Aukštųjų mokyklų fizinės aplinkos prieinamumo vertinimas pagal vertinimo sistemą 50

3.6. Aukštųjų mokyklų pastatų pritaikymo asmenims su fizine negalia esminių problemų išskyrimas ir pritaikymo modelio sudarymas 56

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI 61

LITERATŪRA 64

PRIEDAI 70

PAVEIKSLŲ IR LENTELIŲ SĄRAŠAS

1.1 pav. Neįgalių asmenų, vyresnių nei 15 metų dalis, nurodanti svarbumą tam tikrose gyvenimo srityse (pagal Eurostat Statistics Explained...2012) 15
2.1 pav. Lietuvos aukštųjų mokyklų auditorijų pritaikymas studentams su judėjimo negalia 2012-2013 m. (pagal Lietuvos studentų sąjungos 2013 metų duomenis) 28
3.1 pav. Pastatų prieinamumo vertinimo sistema 36
3.2 pav. Tyrime dalyvavusių studentų skaičius pagal aukštąsias mokyklas 37
3.3 pav. Neįgalių studentų amžius 38
3.4 pav. Respondentų lytis 38
3.5 pav. Lietuvos studentų su negalia galimybė naudotis visomis savo teisėmis 39
3.6 pav. Respondentų turimos žinios apie pastatų pritaikymo reikalavimus 39
3.7 pav. Respondentų lankymasis savo aukštojoje mokykloje 41
3.8 pav. Neįgaliųjų judėjimo priemonės 42
3.9 pav. Artimųjų pagalba neįgaliesiems judant savo mokymosi įstaigoje 42
3.10 pav. Neįgalieji, susiduriantys su problemomis norėdami pasiekti pastatą 44
3.11 pav. Neįgalieji, susiduriantys su problemomis norėdami pasiekti pastatą pagal mokymosi įstaigą 44
3.12 pav. Mokymosi įstaigų pritaikymas asmenims su fizine negalia 45
3.13 pav. Universitetų pritaikymo asmenims su fizine negalia problemos 47
3.14 pav. Universitetų nepritaikymo priežastys 47
3.15 pav. Žinios apie mokymosi įstaigoje esantį atsakingą asmenį už fizinės aplinkos pritaikymą ir kitus neįgaliųjų reikalus 49
3.16 pav. Fakultetų fizinės aplinkos pritaikymas neįgaliesiems 51
3.17 pav. Universitetų fizinės pritaikymas neįgaliesiems 52
3.18 pav. Vertinimo rodiklių pasiskirstymas pagal universitetus 53
3.19 pav. Pritaikymo rodiklių vertinimas 54
3.20 pav. Autobomilių aikštelių pritaikymas 55
3.21 pav. Judėjimo pastate pritaikymas 56
3.22 pav. Aukštųjų mokyklų fizinės aplinkos pritaikymo studentams su judėjimo negalia modelis 60

3.1 lentelė. Pritaikymo svarbumo palyginimas 40
3.2 lentelė. Universiteto pritaikymo svarbumas. Vidurkių tikrinimo rezultatai 40
3.3 lentelė. Pritaikymo vidurkių palyginimas 43

3.4 lentelė. Universiteto pritaikymo įvertinimas. 43
3.5 lentelė. Požymių dažnių analizė (Chi–kvadrato kriterijus) 46
3.6 lentelė. Vidurkių tikrinimo rezultatai 52
3.7 lentelė. Universiteto pritaikymas procentais. Daugiakartinių lyginimų rezultatai 53
3.8 lentelė. Rodiklių pritaikymas procentais. Vidurkių tikrinimo rezultatai 55
3.9 lentelė. Mykolo Romerio universiteto pastato pritaikymo problemos 57
3.10 lentelė. Vilniaus Gedimino technikos universiteto pastato pritaikymo problemos 57
3.11 lentelė. Vilniaus universiteto pastato pritaikymo problemos 58

SANTRUMPOS

VU – Vilniaus universitetas;

VGTU – Vilniaus Gedimino technikos universitetas;

MRU – Mykolo Romerio universitetas;

STR – statybos techninis reglamentas;

CDDIS - sudėtinis negalios įtraukimo projektavime balas;

SPSS - programinis paketas statistinės informacijos apdorojimui;

ES – Europos Sąjunga.

ĮVADAS

Darbo aktualumas. Yra žinoma, jog šiuolaikiniame pasaulyje dominuoja dinamiškumas, naujovės bei pokyčiai. Nors visuomenė nuolatos kinta, vykstančių įvairių socialinių procesų metu neišvengiamai atsiranda visuomeninių problemų, kurioms rasti sprendimo būdų yra sudėtinga. Viena tokių problemų – asmenų, turinčių negalią, laisvo, savarankiško ir oraus gyvenimo užtikrinimas.

Visais laikais neįgaliesiems kildavo įvairių prisitaikymo visuomenėje problemų. Anksčiau jie neturėjo lygių teisių, buvo diskriminuojami ir atskiriami nuo pasaulio. Keičiantis visai aplinkai, neįgalieji įgavo vis daugiau teisių, galimybių ir pasirinkimų. Buvo išleista daug įstatymų, poįstatyminių teisės aktų, programų ir kitų dokumentų, kurie padėjo spręsti šios socialinės grandies problemas. Dėl to šiandien neįgalieji turi galimybę keliauti, dirbti ir mokytis Tačiau visuomenės požiūrio pasikeitimas ir galimybių pagerinimas nesuteikė visiško savarankiškumo bei laisvės, kurią norėtų turėti neįgalūs asmenys.

Neįgaliųjų asmenų vienas iš didžiausių poreikių yra švietimo pasiekiamumas. Šie asmenys nori aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime, mokytis ir dirbti pagal specialybę. Aukštojo mokslo pasiekiamumas yra labai svarbi neįgalių asmenų socialinės integracijos dalis, kuri suteikia kokybiškesnį ir savarankiškesnį gyvenimą bei dalyvavimą visuomeniniuose procesuose.

Įstatymai gina neįgaliųjų teises ir suteikia galimybes mokytis, tačiau tam, kad jie galėtų jaustis visaverčiais visuomenės nariais, būtina ne tik suteikti laisvą prieinamumą prie mokslo, bet ir lengvą pastatų pasiekiamumą. Pastatų fizinės aplinkos pritaikymui, taip pat kaip ir socialinei integracijai, yra padaryta daug darbų, o švietimo įstaigų atstovai dažnai traktuoja, kad jų mokymosi įstaigos yra prieinamos asmenims, turintiems ribotą mobilumą. Tačiau paanalizavus šią temą atidžiau, galima rasti daug problemų, kurios visgi stabdo neįgaliųjų integraciją ir aktyvų dalyvavimą.

2008–2009 metais buvo atliktas tyrimas, kuriuo nustatyta, jog Lietuvoje studijavo 980 neįgaliųjų studentų, o 2012–2013 metais – 834. Taip pat 2013 metais buvo išanalizuota, kad Lietuvos aukštųjų mokyklų fizinės aplinkos pritaikymas siekia tik 48 proc. Toks neįgalių studentų skaičiaus sumažėjimas ir mažas pastatų pasiekiamumo procentas kelią klausimus, kodėl neįgalieji ne itin aktyviai renkasi aukštąjį mokslą ir kokios problemos kyla norint pasiekti universiteto pastatą. Siekiant išsiaiškinti situacijos pokyčius, buvo pasirinkta išanalizuoti ir įvertinti Vilniaus miesto aukštųjų mokyklų prienamumo neįgaliesiems esamą padėtį.

Pagrindinė problema – nepakankamas Vilniaus miesto aukštųjų mokyklų pastatų pritaikymas neįgaliems studentams.

Darbo objektas – Vilniaus miesto aukštųjų mokyklų pastatų prieinamumas studentams su fizine negalia.

Baigiamojo darbo tikslas – įvertinti ir nustatyti Vilniaus miesto aukštųjų mokyklų pastatų fizinės aplinkos prieinamumą neįgaliems studentams esamą padėtį.

Baigiamojo darbo tikslui pasiekti keliami **uždaviniai**:

1. Apibūdinti fizinės aplinkos pritaikymo koncepciją, neįgaliųjų sąvoką ir išnagrinėti pastatų prieinamumo teisinį kontekstą;
2. Apžvelgti užsienio šalių patirtį analizuojama tema;
3. Parengti aukštųjų mokyklų pastatų fizinės aplinkos pritaikymo vertinimo sistemą;
4. Įvertinti aukštųjų mokyklų pastatų fizinės aplinkos pritaikymą studentams su fizine negalia;
5. Nustatyti aukštųjų mokyklų pastatų fizinės aplinkos prieinamumo problemas ir pateikti pastatų prieinamumo gerinimo modelį.

Darbe taikomi tyrimo **metodai**:

1. Antrinių duomenų ir mokslinės literatūros studijos ir analizė;
2. Pirminių duomenų šaltinių analizė;
3. Anketinė apklausa (kiekybinis tyrimas);
4. Stebėjimo tyrimas.
5. Grafinis duomenų vaizdavimas ir statistinė analizė (naudojant SPSS programą).

Baigiamąjį darbą sudaro trys dalys. Pirmame, apžvalginiame, skyriuje yra analizuojama fizinės aplinkos pritaikymo asmenims su judėjimo negalia koncepcija, pateikiama neįgalaus asmens sąvoka, socialinė integracija bei pastatų pritaikymo teisinis kontekstas. Antroje, metodinėje – analitinėje, dalyje yra apžvelgiamas aukštųjų mokyklų neįgalių studentų skaičius, fizinės aplinkos pritaikymo praktika Lietuvoje bei užsienio šalyse. Trečiojoje, tiriamojoje, dalyje atliekamas trijų pasirinktų Vilniaus miesto aukštųjų mokyklų fizinės aplinkos prieinamumo neįgaliesiems tyrimas, nustatomos universitetų pastatų pasiekiamumo problemos bei pasiūlytas vertinamų universitetų prieinamumo gerinimo modelis.

Baigiamojo darbo dalinis pristatymas vyko 2017 m. vasario 28 d. Vilniaus Gedimino technikos universiteto organizuotoje 20-oje Jaunųjų mokslininkų konferencijoje (žr. D priedas).

1. FIZINĖS APLINKOS PRITAIKYMO ASMENIMS SU JUDĖJIMO NEGALIA KONCEPCIJA

1.1. Fizinės aplinkos pritaikymas asmenims su fizine negal**i**a

ES Pagrindinių teisių chartijos 1 straipsnyje teigiama, kad „Žmogaus orumas yra neliečiamas. Tai turi būti gerbiama ir saugoma“, o 26 straipsnyje teigiama, kad „ES pripažįsta ir gerbia neįgaliųjų teisę pasinaudoti priemonėmis, skirtomis užtikrinti jų nepriklausomumą, socialinę ir profesinę integraciją ir dalyvavimą bendruomenės gyvenime“. Be to, 21 straipsnis draudžia bet kokią diskriminaciją dėl negalios (Communication from... 2010). Šiuolaikinė visuomenė vis labiau yra orientuota į nuomonės laisvę, demokratišką ir tolerantišką aplinką, tačiau ne visiems individams tai yra lengvai pasiekiama. Neįgalus žmogus gali būti priimtas visuomenės, aktyviai dalyvauti visuomeniniame gyvenime, tačiau gali kilti problemų dėl tiesiog blogai sutvarkytos fizinės aplinkos.

Pasaulio sveikatos organizacija 2011 metų ataskaitoje apie neįgaliuosius teigia, jog neįgalumas yra dinamiškas, daugialypis ir ginčijamas. Per pastaruosius dešimtmečius neįgaliųjų judėjimo atstovai kartu su daugybe socialinės ir sveikatos srities mokslininkų nustatė socialinių ir fizinių kliūčių neįgalumo vaidmenį. Perėjimas nuo individualaus, medicininio požiūrio į struktūrinę, socialinę perspektyvą buvo apibūdintas kaip perėjimas nuo „medicininio modelio“ į „socialinį modelį“. Tai reiškia, jog negalia atsiranda dėl sąveikos tarp asmenų, turinčių sutrikusio intelekto, požiūrio ir aplinkos kliūčių, trukdančių jiems visapusiškai ir lygiomis teisėmis dalyvauti visuomenėje su kitais. Neįgalumo apibrėžimas kaip sąveika reiškia, kad negalia yra ne asmens savybė, o visuomenės požiūris (World Health… 2010).

Europa jau ne vieną dešimtmetį stengiasi ne tik pakeisti požiūrį į neįgaliuosiuos, bet ir pritaikyti aplinką. Fizinės aplinkos pritaikymo sąvoka per tam tikrą laikotarpį įgavo daugybę atspalvių ir sinonimų. Dažnai literatūros šaltiniuose galima pamatyti sąvokas tokias, kaip „gyvenimas be kliūčių“, „gyvenimas be barjerų“, „universalus dizainas“ ar „aplinka visiems“.

Visų pirma, fizinis aplinkos pritaikymas apsiriboja ne vien pastatų ar nekilnojamojo turto pritaikymu. Į šią sąvoką taip pat įeina transportas, keliai, paslaugos, informacinės technologijos, buitiniai daiktai, tai yra visa, kas yra mūsų aplinkoje. Dažnai aplinkos pritaikymas ypač aktualus asmenims, kurie nori savo darbovietėje įdarbinti neįgalų žmogų. Tačiau svarbus ne tik darbo vietos pritaikymas, bet ir susisiekimas, įvažiavimas, pagalbinės patalpos, maitinimo sistema ir kt. (Bužinskas *et al.* 2004). Fizinis pritaikymas gali būti skirtas dažnai ne tik žmonėms su negalia, bet taip pat pagyvenusiems asmenims ar moterims su mažais vaikais.

Prieinamumas reiškia sugebėjimą ir galimybes pasiekti pageidaujamas prekes, paslaugas, veiklą ir norimas vietas. Prieinamumas turėti suteikti laisvę, tai reiškia aplinką, kurioje nebūtų kliūčių (Akter 2017). Jungtinių tautų organizacija priimė glaustą ir pragmatišką prieinamumo apibrėžimą, kuris paremtas „lankstumo“ užtikrinimu, kad būtų patenkinti kiekvieno vartotojo poreikiai ir suteiktos lengvatos. Neįgaliųjų teisių konvencijos 2 straipsnyje teigiama, jog „Universalus dizainas – gaminių, aplinkos, programų ir paslaugų, skirtų naudoti visiems žmonėms kuo platesniu mastu, dizainas, kai nėra pritaikymo ar specializuoto dizaino būtinybės. Universalus dizainas taip pat reiškia pagalbinius įrenginius, skirtus konkrečioms neįgaliųjų grupėms, kai tai yra būtina“ (United Nations 2006).

Aplinkos prieinamumas yra svarbi prielaida aktyviam neįgaliųjų bendruomenės gyvenimui. Visiems žmonėms, t.y. ne vien neįgaliesiems, bet ir pagyvenusiems, taip pat vaikus vežimėlyje vežantiems asmenims aplinkos prieinamumas suteikia galimybę laisvai, be kliūčių ir apribojimų judėti ar naudotis aplinkoje esančiais objektais. Pritaikyta aplinka neįgaliesiems sudaro sąlygas savarankiškumui ir laisvam socialiniam dalyvavimui, teigiamai veikia neįgaliojo identitetą, taip pat skatina neįgaliųjų ir visuomenės dėkingumą. O netinkamai pritaikyta arba nepritaikyta aplinka sukelia diskomfortą, riboja galimybę judėti, atlikti tas pačias veiklas kaip ir kitiems. Dažnai dėl to neįgalieji save suvokia kaip diskvalifikuotus asmenis, pasyvius pagalbos priėmėjus, o ne kaip aktyvius visuomenės narius (Korolevič 2009).

Fizinę aplinką galima suskirstyti į viešąją aplinką (visuomeninio lankymo ir paslaugų objektų infrastruktūra, darbo aplinka, transportas ir jo infrastruktūra) ir būsto aplinką (gyvenamieji namai, butai ir jų aplinka) (Bužinskas *et al.* 2004). Tinkamas viešųjų institucijų fizinės aplinkos pritaikymas yra pagrindas integruojant neįgaliuosius į visavertį gyvenimą. Kalbant apie visuomeninių pastatų pritaikymą asmenims su ribotu mobilumu, svarbu paminėti, jog skiraisi viešųjų ir privačiųjų verslo sektorių interesai. Privačios įmonės aplinkos pritaikymo problemą bando spręsti, tačiau tai daroma labai lėtai, nes bet kokie sprendimai reikalauja papildomų investicijų (Neįgalieji nesijaučia... 2012). Neįgalieji nurodo svarbiausias kliūtis, kurios trukdo dalyvauti darbo rinkoje: neigiama darbdavių nuomonė apie neįgalius asmenis, žemas darbo užmokestis, nepakankamas dėmesys neįgaliųjų įdarbinimui, ribotas neįgaliųjų mobilumas ir nepritaikyta aplinka (Neverauskienė *et al.* 2012).

1.2. Fizinės aplinkos pritaikymo praktika Europoje

Kiekvienoje Europos šalyje yra asmenų, turinčių negalią. Pavyzdžiui, vienas iš šešių Europos Sąjungos (ES) žmonių turi tam tikrą negalią. Tai maždaug sudaro apie 80 mln. žmonių, kurie dėl aplinkos ir požiūrio kliūčių negali laisvai dalyvauti visuomeniniame gyvenime. Dėl riboto judėjimo, žmonių su negalia skurdo lygis yra 70 % didesnis nei vidutinis. Be to, prognozuojama,

jog šie skaičiai turėtų padidėti, todėl ES ir jos valstybės narės turi įgaliojimą gerinti žmonių su negalia socialinę ir ekonominę padėtį (Communication from... 2010).

Asmenys, kurie turi tam tikrą negalią, dažnai susiduria su įvairiomis problemomis. 2012 metais buvo apklausti Europos Sąjungos šalių neįgalieji asmenys. Jų buvo prašoma pateikti svarbias gyvenimo sritis, kuriose patiria kliūtis. Europos Sąjungos statistikos tarnybos (Eurostat) duomenimis, mobilumas ir prieiga prie pastatų buvo išrinkti kaip viena iš svarbiausių gyvenimo sričių, kurioje patiriamos įvairios kliūtys (žr. 1.1 pav.)

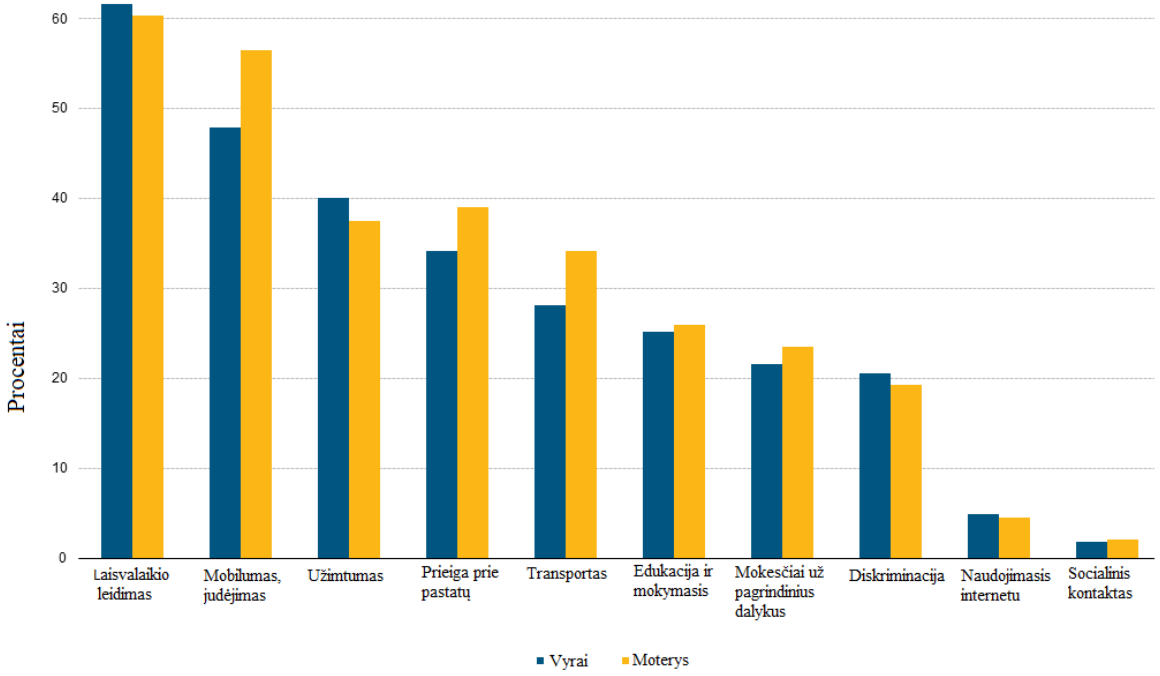

1.1 pav. Neįgalių asmenų, vyresnių nei 15 metų dalis, nurodanti svarbumą tam tikrose gyvenimo srityse (pagal Eurostat Statistics Explained...2012)

Viena iš pagrindinių Europos politikos formuojamų problemų - demografinio senėjimo pagreitis. Europos Sąjungoje dirbančiųjų skaičius mažėja, o žmonių, kuriems daugiau nei 60 metų, planuojama, jog kasmet padidės maždaug dviem milijonais. Mažesnis darbo jėgos gyventojų skaičius ir didesnis pensininkų skaičius veikia Europos gerovės sistemą. Politinės priemonės šiam iššūkiui išspręsti – tai veiksmingumo didinimas ir priežiūros paslaugų efektyvumas, kad vyresnio amžiaus žmonės galėtų toliau savarankiškai gyventi su funkciniais apribojimais, todėl šiuo požiūriu fizinė būsto aplinka yra pagrindinis veiksnys, padėsiantis palengvinti veiklą (Slaug *et al.* 2017).

Europos Taryba skatina, saugo ir prižiūri, kaip įgyvendinamos žmogaus teisės visiems, įskaitant ir neįgaliuosius. Asmenys su negalia turi teisę su kitais vienodai prieiti ir naudotis visomis jų teisėmis, kurias užtikrina Europos žmogaus teisių konvencija, Europos socialinė chartija, Jungtinių Tautų konvencija dėl žmonių su negalia teisės ir kitos tarptautinės sutartys. Europos taryba išleido 2017-2023 metų strategiją, kurios tikslas yra suteikti neįgaliesiems galimybių lygybę

konkrečiose srityse. Taip pat vienas iš penkių strategijos prioritetų yra fizinis aplinkos prieinamumas (Council of Europe 2017).

Kai kurios Europos šalys jau daug anksčiau nei Lietuva pradėjo rūpintis neįgaliųjų integracija ir laisvu judėjimu. Tam tikrose Europos šalyse nuo seno buvo įgyvendinamos įvairios normos ir įstatymai, teisiškai pagrindžiantys laisvą neįgalių asmenų judėjimą ir visapusišką socializaciją. Kiekvienos šalies standartai ir normos yra panašios, tačiau yra individualių projektų ir įstatymų, nurodančių tam tikrą tvarką.

Vokietijoje jau 1970 metų pabaigoje buvo įkurtos įvairios organizacijos, neįgaliųjų socialinių interesų judėjimo grupės (Was ist Inklusion 2017). Austrijoje pirmosios normos statybai be kliūčių buvo išleistos 1970 metais, tačiau keičiantis technologijoms ir žmonių poreikiams, jos buvo visiškai atnaujintos. 2006 metais taikant Federalinės diskriminacijos dėl negalios įstatymą, buvo būtina atkreipti dėmesį į Statybos reglamentus. 2007 metais Austrijos statybų technologijos institutas įtraukė pastatų pritaikymo galimybes į statybos reikalavimus.

Šiuo metu didžiausias dėmesys Europoje skiriamas turizmo pritaikymui neįgaliesiems. Europa stengiasi padaryti prieinamas atostogas neįgaliesiems ir vyresnio amžiaus keliautojams. Norint aplankyti tam tikrus renginius ar vietas, iškyla daug iššūkių, kuriuos išvengti arba įveikti, reikia visų pirma gauti tinkamą informaciją prieš kelionę. Daugiausiai dėmesio žmonės skiria turistų lankomų vietų prieinamumui ir viešbučių apgyvendinimui. Netinkami įėjimai, liftai, prastai suformuotos viešbučio vonios – tai yra labiausiai paplitusios problemos Europoje.

Yra laikoma, kad Romoje prie turistinių lankytinų vietų, restoranų ir viešbučių prieinamumas yra pakankamas, kad užtikrintų geras atostogas žmonėms su negalia. Tačiau sena architektūra yra nepaliesta, todėl Romoje neįgaliesiems nėra taip gerai, kaip kituose Europos miestuose. Pavyzdžiui, Mauzoliejuje yra įdiegti liftai neįgaliesiems, tačiau norint juos pasiekti trukdyti gali trinkelių ruožas ar seni laiptai (The European disabled… 2013a).

Europos Komisija kiekvienais metais rengia konkursą „Access City Awards", kuris skirtas miestams, kurie nori pastatus, parkus, transportą ir daugelį kitų viešųjų erdvių padaryti labiau prieinamus neįgaliesiems ir pagyvenusiems žmonėms. Apdovanojimu Europos Komisija siekia užtikrinti lygias galimybes neįgaliesiems naudotis miesto suteikiama nauda. Per šį konkursą daugelis idėjų, iniciatyvų ir geriausia praktika būna vertinima galimam pritaikymui ir kituose ES miestuose (Access City Award 2017). 2016 m. nugalėtoju buvo išrinktas Italijos miestas Milanas. Šio miesto atstovai daug dirbo, kad miestas taptų labiau prieinamas žmonėms su fizine negalia. Geležinkeliai, visi oro uostai, istoriniai, kultūriniai ir meno maršrutai yra visiškai prieinami. Taip pat be puikių ir nuoseklių priemonių prieinamumui, Milanas įsipareigojo remti neįgalių žmonių užimtumo skatinimą ir remti savarankišką gyvenimą. Jų pastatų standartai ne tik palaiko prieinamumą ir patogumą, bet ir skatina „universalaus dizaino" standartus, kuriais siekiama

suprojektuoti produktus ir erdves taip, kad jas galėtų naudoti kuo daugiau žmonių. Šis miestas tapo nugalėtoju ne tik dėl įspūdingų veiksmų gerinant prieinamumą, bet ir dėl ambicingų ateities planų (Disabilities: Access City… 2015).

Europoje galima rasti įvairių labiausiai lankomų vietų pritaikymo ir nepritaikymo pavyzdžių. Paryžiuje Luvro muziejus, Eifelio bokštas ir Dievo motinos katedra yra pritaikytos neįgaliesiems. Tačiau yra parinkti ir surašyti aplinkos pritaikymo standartai, kurių neįvykdžius, pastato savininkui gresia didelės baudos, o jei po įspėjimo ir baudos nesistengiama pastatą pritaikyti, tada gali grėsti netgi nelaisvė. Šis įstatymas – pagrindinė priežastis, dėl kurios Paryžiuje galima rasti įdomiai pritaikytų pastatų, padedančių neįgaliajam orientuotis aplinkoje (Balčikonis 2011).

Antrojo pasaulinio karo metais Didžiojoje Britanijoje buvo sunaikinta dalis šalies, todėl turėjo būti daug kas atstatyta. Tai davė galimybę atnaujinti pastatus su įvairiais patobulinimais ir pagal naujus standartus. Londono neįgaliųjų prieiga yra labai gera, palyginti su kitais Europos miestais, todėl jis laikomas vienų iš geriausių Europoje miestų turistams su negalia. Kelionė po Londoną su vežimėliu yra pakankamai lengva, palyginti su kitomis populiariomis vietomis, kaip Paryžius ar Roma. Beveik visi muziejai turi įėjimą neįgaliųjų vežimėliams. Tą patį galima pasakyti ir apie populiarias bažnyčias, pavyzdžiui, Pauliaus bažnyčia ar Vestminsterio vienuolynas. Šv. Pauliaus katedroje yra įrengtas specialus liftas, o Britų muziejuje yra liftas, bet padarytas ir galinis įėjimas, jei liftas neveiktų. Bekingemo rūmuose gali kilti tam tikrų iššūkių, tačiau tam tikra prieiga yra. Taip pat yra prieinama neįgaliųjų vežimėlių naudotojams ir kitiems neįgaliesiems Londono akis (The European disabled… 2013b). Kitas miestas, t.y. Mančesteris yra laikomas vienu draugiškiausių miestų Europoje neįgaliesiems. Mančesteris turi lygius, plačius šaligatvius, o dauguma parduotuvių, restoranų ir barų turi tinkamą įėjimą ir prieigą (Accessible holidays… 2017).

Rumunijos sostinė Bukareštas yra 6-tas didžiausias Europos miestas, po Londono, Berlyno, Madrido, Romos ir Paryžiaus. Miestas buvo strategiškai svarbus Antrojo pasaulinio karo metu. Rumunija buvo Sovietų Sąjungos Rytų bloko dalis, įgyvendinanti komunizmą. Įvairūs istoriniai įvykiai ir kariniai išpuoliai sunaikino didžiąją miesto centro dalį, tačiau šiandien Bukareštas yra ekonomikos ir kultūros pavyzdys. Miestas nuo 1989 m. perėjo iš komunizmo kūrimo į modernizavimosi procesą. Dar prieš kelerius metus galimybė naudotis neįgaliųjų vežimėliais buvo neįmanoma. Miestas pradėjo programą, skirtą padidinti prieigą neįgaliems piliečiams ir turistams. Yra tinkamos prieigos prie Cismigiu sodų, Triumfo arkos, Herastrau parko, Nacionalinio meno ir istorijos muziejaus, Parlamento rūmų ir Kaimų muziejaus. Taip pat plėtojasi viešasis transportas. Bukareštas įsitraukė į pasaulinį judėjimą, kurio tikslas įtraukti neįgalius asmenis į kasdienį gyvenimą (Wheelchair accessible… 2017).

Turkijos sostinė Stambulo taip pat turi daug prieinamumo problemų. Kiekvienas Europos miestas turi keletą viešbučių, kurie reklamuojasi kaip prieinami neįgaliesiems, tačiau tai ne visada tiesa. Stambulas – tai vienas iš tokių miestų. Daugelis viešbučių neturi prie įėjimo rampos arba jie yra netinkami naudoti. Kambariuose prieinamumas taip pat labai skiriasi. Turistų lankomos vietos yra labiau prieinamos, nei viešbučiai. Pavyzdžiui, norint pasiekti vieną įspūdingesnių vietų Stambule – Bazilikos vandens saugyklas, prie įėjimo laiptų yra įrengtas liftas neįgaliesiems (The European disabled… 2013c).

Kiekviena Europos šalis yra išleidusi normas ir direktyvas, kurios reguliuoja pastatų projektavimą pagal standartus ir pritaikomumą neįgaliesiems. Europoje žmonėms su negalia integruojantis į plačiąją visuomenę, yra stengiamasi kasdieninio gyvenimo aplinką pritaikyti kiekvieno asmens poreikiams. Renovuotas ar naujas pastatas yra neatiduodamas ir neleidžiamas naudoti be specialistų pritarimo. Yra žinoma, kad Europos visuomenė senėja, dėl šios priežasties vis labiau stengiamasi suprojektuoti tokius statinius, kuriuose žmonės su fizine negalia galėtų laisvai ir oriai gyventi.

1.3. Neįgalaus asmens samprata Lietuvoje

1.3.1. Neįgalaus asmens sąvoka ir socialinė integracija

I. Baranauskienė ir A. Juodraitis (2008) teigia, kad asmenybė funkcionuoja socialiniame ir individualiame laukuose, kurių veikimo ypatumai yra determinuojami daugelio kintamųjų bei jų tarpusavio priklausomybės išreikštumo laipsnio. Dėsninga, kad tokioje sąveikaujančioje sistemoje visada yra „silpnesnė grandis“, kuri susiformuoja tam tikroje istorinėje ir socialinėje realybėje lyg ir sąmoningu daugumos visuomenės narių apsisprendimu dažniausiai traktuojama būtent kaip nepakankamai funkcionali ir vertinama kaip reikalaujanti įvairių socialinės globos bei priežiūros Būtent šią socialinę „silpnesnę grandį“ sudaro asmenys su ribotu mobilumu.

Neįgalumo sampratą ir klasifikaciją pirmą kartą pateikė Pasaulinė sveikatos organizacija 1980 m. (Adomaitienė, Mikelkevičiūtė 2001). „Neįgalumas yra dėl asmens kūno sandaros ir funkcijų sutrikimo bei nepalankių aplinkos veiksnių sąveikos atsiradęs ilgalaikis sveikatos būklės pablogėjimas, dalyvavimo visuomenės gyvenime ir veiklos galimybių sumažėjimas“ (Baranauskienė, Ruškus 2004). Neįgaliųjų teisių konvencijos 1-ame straipsnyje skelbiama, kad neįgaliesiems priskiriami asmenys, turintys ilgalaikių fizinių, psichikos, intelekto ar jutimo sutrikimų, kurie sąveikaudami su įvairiomis kliūtimis gali trukdyti šiems asmenims visapusiškai ir veiksmingai dalyvauti visuomenėje lygiai su kitais asmenimis (Unitad Nation 2006). Negalia – tai socialinė koncepcija, kuri susijusi su sveikatos sutrikimais ir ribotu dalyvavimu visuomenėje.

Negalia trukdo žmonėms laisvai integruotis į visuomenę, sudaro kliūtis socialiniam dalyvavimui, lygių galimybių užtikrinimui.

Literatūroje socializacijos apibūdinimą kiekvienas autorius pateikia savaip. Socializacija Europoje plėtėsi ir įgavo dabartinį pavidalą tik per ilgą laiką. J. Ruškus (2001) teigia, kad negalė visais žmonijos vystymosi periodais buvo laikoma skirtingumu, nukrypimu nuo normos, nuo to, kas visuotinai priimta. Antikos laikais tiek Atėnuose, tiek Romoje neįgalūs vaikai buvo paliekami miškuose. Buvo tikima, kad neįgalieji, nepanašūs į kitus, gali pritraukti dievų pyktį ir sugriauti socialinę pusiausvyrą bei ramybę. Toks požiūris suformavo ateities visuomenei mąstymo pagrindą atskirti ir desocializuoti kitokius asmenis.

Vienareikšmiškas okupacijos statuso atmetimas ir nepriklausomybės bei valstybingumo atkūrimas Lietuvoje 1990 m. iš esmės pakeitė ne tik politinę socialinę šalies santvarką, bet ir atvėrė visiškai naujas galimybes žmonėms ir jų grupėms. Visuomenės plėtra buvo nukreipta į vakarietiškos demokratinės patirties priėmimą tiek valstybės valdymo, tiek vietinės praktinės veiklos struktūrose. Buvo pakeista ir demokratizuota teisinė bazė, suformuotos iš esmės naujos demokratinės socialinės ir švietimo valstybinės strategijos, įgytos tarptautinio profesinio bendradarbiavimo patirtys, taip perimant naujas kompetencijas, mokantis naujų nuostatų, žinių bei įgūdžių (Ruškus, Mažeikis 2007).

Lietuvoje socializacijos procesas kito labai negreitai. Nors, atkūrus Nepriklausomybę buvo daug pokyčių, didžiausią socialinės politikos postūmį padarė įstojimas į Europos Sąjungą. Postūmį didele dalimi skatino akivaizdus neįgaliųjų skaičiaus didėjimas Lietuvoje: 1990–2005 m. šių žmonių padaugėjo daugiau kaip 1,5 karto. (Dromantienė 2008). Daug pokyčių padarė daugelio įstatymų pakeitimai, tarptautinis bendradarbiavimas. Šiuo metu Lietuvoje, kaip ir kitose ES šalyse siekiama įgyvendinti globalinės filosofijos idėjas, kurios remiasi socialine sanglauda bei įterptimi, visuomenę įtraukiant visus žmones, tarp jų ir neįgaliuosius (Dromantienė 2008).

Anot G. Kvieskienės (2007), „Socializacija yra procesas, kurio metu asmuo išsiugdo įgūdžius ir sužino, kaip elgtis, suprasti visuomenę, kurioje gyvena, sužino visuomenės nuostatas ir vertybes, kurias pripažįsta visuomenė, išmoksta prisitaikyti prie taisyklių, kurios reikšmingos kiekvienam žmogui“.

Nuomonių apie socializacijos procesą galima rasti įvairių, tačiau apibendrinant galima teigti, kad visi autoriai mąsto panašiai. Jie teigia, kad socializacija turi trukti visą gyvenimą, kad tai padeda žmogui integruotis į visuomenę, suprasti socialines nuostatas ir tinkamai jas panaudoti. Socializacija skatina neįgaliųjų gyvenimo gerovę, sudaro palankias sąlygas jiems tapti savarankiškiems (nepriklausomiems nuo aplinkinių), įgyti profesiją ar tam tikrą kitokį išsilavinimą, įsidarbinti, patiems pasirinkti savo vietą gyvenime ir jį kontroliuoti.

1.3.2. Neįgalumo lygio ir kategorijų nustatymas

Tam, kad visuomenė suprastų, kokias pagalbines priemones privalo suteikti neįgaliam asmeniui, būtina nustatyti to asmens neįgalumo lygį, jo specialiuosius poreikius. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymu (2004), neįgalusis asmuo yra tas, kuriam šio įstatymo nustatyta tvarka pripažintas neįgalumo lygis arba mažesnis negu 55 % darbingumo lygis ir (ar) nustatyta specialiųjų poreikių tenkinimo reikmė.

Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos yra aiškiai sufomulavusi neįgalumo lygio apibrėžimą. Neįgalumo lygis – tai kompleksiškai įvertinus nustatytas asmens sveikatos būklės, savarankiškumo kasdieninėje veikloje ir galimybių ugdytis netekimo mastas. Neįgalumo lygis nustatomas asmenims iki 18 metų, išskyrus asmenis, kurie yra (buvo) draudžiami valstybiniu socialiniu draudimu. Neįgalumo lygis nustatomas vadovaujantis Neįgalumo lygio nustatymo kriterijų ir tvarkos aprašu (Neįgalumo ir darbingumo… 2012).

Lietuvoje pagal Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybą, yra skiriami trys neįgalumo lygiai:

- Sunkus neįgalumo lygis;
- Vidutinis neįgalumo lygis;
- Lengvas neįgalumo lygis (Neįgalumo ir darbingumo… 2012).

Nesvarbu, koks būtų nustatytas neįgalumo lygis asmeniui, neįgalumas trukdo individui pažinti ir tirti aplinką, todėl svarbu suteikti tam žmogui reikiamą pagalbą pagal jo nustatytus specialiuosius poreikius. Neįgalumas neišskiria individų, jis tik atskleidžia žmonių skirtumus ir unikalias savybes.

Fiziniai ir judėjimo sutrikimai – tai tokie sutrikimai, kurie trukdo žmonėms laisvai judėti. Sutrikimai gali būti labai įvairūs, nuo sunkių ir trunkančių visą gyvenimą iki trumpalaikių sužeidimų. Kiekvienas sutrikimas turi taip pat ir savo priežastis, todėl jie dažnai būna suskirstomi į tam tikras klasifikacijas.

Literatūroje fizinio ir judėjimo sutrikimo klasifikacijų yra pateikiama įvairių. Lietuvoje vadovaujamasi A. Bagdono (1995) pateikta sutrikimų klasifikacija, kurios septintąją grupę sudaro fiziniai ir judėjimo sutrikimai. Šioje klasifikacijoje pateikiamos tokios fizinių ir judėjimo sutrikimų grupės: bendrosios motorikos sutrikimai; smulkiosios motorikos sutrikimai; judesių koordinacijos sutrikimai; lokomocijos (judėjimo) sutrikimas, kuris gali būti nuo nežymaus iki visiško negalėjimo judėti; atrakcijos ir dispraksijos (nesugebėjimas arba iš dalies sutrikęs gebėjimas atlikti tikslius judesius, kai nėra paralyžiaus); skoliozė; kūno dalių deformacijos; kiti fiziniai ir judėjimo sutrikimai.

1.3.3. Įstatymai, ginantys neįgaliųjų teises

Po Nepriklausomybės atkūrimo Lietuvoje dėl neįgalių asmenų buvo padaryta labai daug pakeitimų, įgyvendinta naujų įstatymų, potvarkių, kurie reglamentavo lygias teises, integraciją į visuomenę. Šiuo metu Lietuvos seimas yra priėmęs daug svarbių teisės aktų, kuriančių tvirtą pagrindą neįgaliųjų asmenų gyvenimui bei susijusių su neįgaliaisiais ir jų dalyvavimu socialiniame, ekonominiame, kultūriniame, politiniame gyvenime. Kiekvienas aktas yra svarbus ir pagal reikšmingumą juos išskirti yra gana sunku, tačiau galima paminėti bent kelis, kurie daro didelę įtaką neįgaliųjų aplinkai.

Europos Tarybos ministrų komitetas 2006 metais priėmė teisės aktą „Dėl Europos Tarybos veiksmų plano skatinti žmonių, turinčių negalią, teises ir visapusį dalyvavimą visuomenėje: žmonių, turinčių negalią, gyvenimo kokybės gerinimas Europoje 2006–2015“. Šio teisės akto vienu iš pagrindinių principu rašoma, kad „valstybės narės ir toliau vadovausis nediskriminacijos ir žmogaus teisių principais, siekdamos stiprinti neįgalių asmenų savarankiškumą, pasirinkimo laisvę ir gyvenimo kokybę ir supratimą apie negalią, kaip žmonių skirtingumo poreikį. Taip pat šiame nutarime yra nustatytos veiklos kryptys, kurios aprėpia tokias sritis kaip švietimas, transportas, sukurta aplinka, užimtumas, dalyvavimas kultūriniame gyvenim ir kt. (Europos taryba 2006).

Prie neįgaliųjų teisių užtikrinimo daugiausiai prisidėjo Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas. Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymu įteisintos ne tik naujos sąvokos bei terminai, pakeisti invalidumo nustatymo vaikams ir suaugusiems metodai, bet ir, priartinant neįgaliųjų socialinės integracijos modelį prie ES šalių modelio, teisiškai įtvirtintos neįgaliųjų lygios teisės ir galimybės visuomenėje. Įstatymo pirmo straipsnio pirmame punkte teigiama, kad šio įstatymo tikslas – užtikrinti neįgaliųjų lygias teises ir galimybes visuomenėje, nustatyti neįgaliųjų socialinės integracijos principus, apibrėžti socialinės integracijos sistemą ir jos prielaidas bei sąlygas, neįgaliųjų socialinę integraciją įgyvendinančias institucijas, neįgalumo lygio ir darbingumo lygio nustatymą, profesinės reabilitacijos paslaugų teikimą, specialiųjų poreikių nustatymo ir tenkinimo principus (Lietuvos Respublikos Seimas 2004). Svarbu paminėti, kad pastaruoju teisiniu aktu atsisakyta diskriminuojančios sąvokos invalidas, vartojamos naujos sąvokos: neįgalusis, neįgalumas, specialusis poreikis (Dromantienė 2008).

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje yra sukurta tvirta teisinė bazė, kuri suteikia teisinį pagrindą rūpintis neįgaliaisiais visais aspektais. Visi šie įstatymai gina ir saugo neįgaliuosius, todėl svarbu juos paisyti ir tinkamai vykdyti.

1.4. Visuomeninių pastatų pritaikymas neįgaliesiems teisiniame kontekste

Siekiant, kad būtų užtikrinti neįgaliųjų interesai, būtina pateikti visas galimybes visapusiškam dalyvavimui visuomenėje. Vienas svarbesnių neįgaliųjų integravimo į visuomenę uždavinių – padėti asmenims su ribotu mobilumu patekti į bet kokį norimą pastatą. Kad prieinamumas būtų tikrai pasiekiamas, būtina reikalavimus įteisinti įstatymiškai. Lietuvoje yra išleistas ne vienas įstatymas ar įstatymo aktas, reglamentuojantis pastatų pritaikymo neįgaliesiems galimybes, nurodymus ir taisykles.

Lietuvos Respublikos Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo vienas iš pagrindinių punktų – aplinkos prieinamumas, kurį nurodo 11-tas straipsnis. Jis reglamentuoja, kad „reikalavimai dėl neįgaliesiems fiziškai tinkamos aplinkos visose gyvenimo srityse įgyvendinami atliekant teritorijų planavimą ir statinių projektavimą bei viešosios paskirties pastatų, būsto ir jo aplinkos, viešojo transporto objektų, skirtų keleiviams aptarnauti, ir jų infrastruktūros, informacinės aplinkos pritaikymą neįgaliųjų specialiesiems poreikiams; už aplinkos pritaikymo neįgaliųjų specialiesiems poreikiams statybos normatyvinių techninių dokumentų parengimą ir jų įgyvendinimo priežiūrą atsako Aplinkos ministerija; už objektų pritaikymą neįgaliųjų specialiesiems poreikiams atsako savivaldybių institucijos ir šio straipsnio 1 dalyje nurodytų objektų savininkai bei naudotojai“ (Lietuvos Respublikos Seimas 2004).

2012 m. lapkričio 21 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl nacionalinės neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2019 metų programos patvirtinimo“. Šia programa siekiama sukurti sąlygas plėtoti neįgaliųjų socialinės integracijos procesus Lietuvoje ir užtikrinti teisės aktų, nustatančių neįgaliųjų socialinę integraciją bei lygias galimybes. Vienas iš šios programos uždavinių – užtikrinti neįgaliesiems galimybę laisvai judėti fizinėje aplinkoje ir naudotis visiems prieinama informacija (Lietuvos Respublikos Vyriausybės... 2012).

Dar vienas svarbus dokumentas, kurio sąlygas privalo pildyti Lietuva – tai Jungtinių Tautų Neįgaliųjų Teisių konvencija, kuri mūsų valstybėje įsigaliojo 2010 metais. Neįgaliųjų Teisių Konvencijos vienas iš svarbesnių punktų – tinkamas aplinkos prieinamumas. Konvencijos 9 – straipsnis „Prieinamumas” nurodo, kad Valstybės, šios Konvencijos Šalys, siekdamos, kad neįgalieji galėtų gyventi savarankiškai ir visapusiškai dalyvauti visose gyvenimo srityse, imasi atitinkamų priemonių, kad užtikrintų neįgaliesiems lygiai su kitais asmenimis fizinės aplinkos, transporto, informacijos ir ryšių, įskaitant informacijos ir ryšių technologijų bei sistemų, taip pat kitų visuomenei prieinamų objektų ar teikiamų paslaugų prieinamumą tiek miesto, tiek kaimo vietovėse. Kaip matyti, pastatų pritaikymas yra labai svarbus aspektas, norint tinkamai įgyvendinti šią konvenciją.

Lietuvos Respublikos statybos įstatymo 6-tame straipsnyje reglamentuojama, kad projektuojant, statant, rekonstruojant ar kapitališkai remontuojant pastatus (išskyrus atnaujinamus

(modernizuojamus) daugiabučius namus) ir inžinerinius statinius, būtina juos pritaikyti specialiesiems neįgaliųjų poreikiams, vadovaujantis Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymu. (Lietuvos Respublikos statybos ... 2001). Kad įstatymas būtų tinkamai prižiūrimas, statybos ar rekonstravimo projektų sprendinių atitiktį nustatytiems reikalavimams Aplinkos ministerijos nustatyta tvarka pagal kompetenciją tikrina daugelis institucijų, o tarp jų ir Neįgaliųjų reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

Lietuvos Respublikos statybos įstatymas ne tik reglamentuoja statomų, rekonstruojamų ir remontuojamų statinių reikalavimus, bet ir nustato statybos techninį normavimą. Pagrindiniai statybos techniniai dokumentai, kurie nusako privalomus normatyvus – yra statybos techniniai reglamentai (toliau – STR). Juose galima rasti daugelį normatyvų ir įpareigojimų, susijusių su neįgaliais asmenimis. Pavyzdžiui, STR 1.01.05:2016 „Normatyviniai statybos techniniai dokumentai“ vienoje iš nuostatų teigiama, kad normatyvinių statybos techninių dokumentų nuostatomis turi būti siekiama sudaryti sąlygas žmonėms su negalia ir kitoms socialinėms grupėms be apribojimų naudotis juos supančia aplinka (STR 1.01.05:2016).

STR 1.04.04:2017 „Statinio projektavimas, projekto ekspertizė“ nusako, kad priklausomai nuo statinio paskirties, statybos rūšies turi būti parengtos visos būtinos tam statiniui pastatyti ir naudoti projekto dalys, kurių sprendiniai įgyvendintų esminius statinio, statinio architektūros, aplinkos, kraštovaizdžio, nekilnojamųjų kultūros paveldo vertybių ir kitos apsaugos neįgaliųjų socialinės integracijos ir paskirties reikalavimus. Projekto vadovas atsakingas už projekto sprendinių atitikimą neįgaliųjų integracijos interesams. Techninio projekto sudedamųjų dalių sudėtis – aplinkos ir statinių pritaikymo neįgaliesiems sprendinių aprašymas. Architektūros dalį sudarantis sprendinių dokumentas – aiškinamasis raštas, kuriame be kita ko yra nurodomi neįgaliųjų specifinių poreikių tenkinimo sprendiniai (STR 1.04.04:2017).

Vienas svarbiausių neįgaliesiems – STR 03.01:2001 „Statiniai ir teritorijos. Reikalavimai žmonių su negalia reikmėms“. Šio reglamento reikalavimai padeda užtikrinti Lietuvos Respublikos įstatymuose ir kituose teisės aktuose įtvirtintas garantijas žmonėms su negalia integruotis į visuomenę ir naudotis fizine aplinka. „Šis reglamentas yra privalomas visiems statybos dalyviams, juridiniams ir fiziniams asmenims bei įmonėms, neturinčioms juridinio asmens teisių, kurių veiklą reglamentuoja Statybos įstatymas, taip pat statybos valstybinį reguliavimą vykdančioms valstybės ir savivaldos institucijoms“ (STR 03.01:2001). Šiame dokumente yra pateikiami visi pagrindiniai reikalavimai ir normatyvai, keliami gyvenamiesiems ir negyvenamiesiems statiniams bei jų elementams.

Siekiant užtikrinti savarankišką neįgaliųjų judėjimą, buvo išleisti ne tik teisės aktai ar įstatymai, tačiau patvirtinta ir daugelis metinių programų. Viena svarbesnių, padedančių asmenims su riboto judėjimo sutrikimais lengviau judėti savo aplinkoje – būsto pritaikymo programos. Nors

šios programos skirtos ne visuomeninės paskirties pastatų pritaikymui, tai yra svarbi neįgaliųjų integracijos į visuomenę dalis.

Būsto pritaikymas – minimalus būsto pertvarkymas panaudojant specialius elementus, keičiant neįgaliesiems, turintiems judėjimo ir apsitarnavimo funkcijų sutrikimų, neprieinamas erdves, ir smulkus remontas įgyvendinant šiuos statybos sprendimus (Lietuvos Respublikos Socialinės… 2013). Būstas pritaikomas neįgaliajam, kuriam teisės aktų nustatyta tvarka yra nustatyti specialieji poreikiai dėl judėjimo ir apsitarnavimo funkcijų sutrikimų. Jeigu neįgaliam asmeniui nustatytas specialusis nuolatinės slaugos poreikis ir specialusis techninės pagalbos priemonių poreikis, būsto pritaikymo poreikis vertinamas pagal šio Aprašo 36 ir 37 punktuose nurodytus kriterijus ir pagal įvertintą poreikį gali būti atliekami šio Aprašo 9 ir 10 punktuose nurodyti pritaikymo darbai.

Būsto pritaikymo neįgaliesiems finansavimo 2013–2015 metais programa nustato reikalavimus neįgaliesiems, kuriems gali būti pritaikomas būstas, pritaikomam būstui, būsto pritaikymo darbams, būsto pritaikymo išlaidoms, būsto pritaikymo neįgaliesiems finansavimo dydį, finansavimo skyrimo ir atsiskaitymo už lėšų panaudojimą tvarką, viešųjų pirkimų organizavimo tvarką. Taip pat šia programa yra prižiūrima būsto pritaikymo neįgaliesiems darbai ir priėmimo tvarka. Šios programos aprašu vadovaujasi Neįgaliųjų reikalų departamentas, savivaldybių administracijos ar savivaldybių administracijų įgaliotos įstaigos ir jų sudarytos Būsto pritaikymo neįgaliesiems komisijos bei neįgaliųjų asociacijos ir jų atstovai. Visi būsto pritaikymo neįgaliesiems projektai ir atliekami statybos darbai turi atitikti Statybos techninio reglamento STR 2.03.01:2001 „Statiniai ir teritorijos. Reikalavimai žmonių su negalia reikmėms“ (Lietuvos Respublikos socialinės… 2013).

Asmeniui, kuriam yra nustatyti ryškūs judėjimo ir apsitarnavimo funkcijų sutrikimai, gali būti perkama įranga bei atliekami tokie būsto ir gyvenamosios aplinkos pritaikymo darbai:

- įėjimas į būstą:
- išorės laiptų pritaikymas, turėklų pritvirtinimas, įvairių atramų, laikiklių pastatymas;
- įvairaus tipo prievažų, nuovažų, rampų, vežimėlio traukimo mechanizmų įrengimas ir pritaikymas;
- laiptų kopiklio, vežimėlio apsisukimo ir (arba) saugojimo aikštelės įrengimas ir kt. (Lietuvos Respublikos socialinės… 2013).

Kiekvienas asmuo su negalia (jo atstovas), kurio judėjimo ir apsitarnavimo funkcijos sutrikusios ir kuris negali laisvai patekti į būstą ir jame judėti, gali kreiptis į gyvenamosios vietos savivaldybę, pateikdamas savivaldybės administracijai raštu arba internetiniu laisvos formos prašymą pritaikyti būstą, kuriame jis gyvena. Savivaldybės administracija, vadovaudamasi Būsto pritaikymo neįgaliesiems finansavimo tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos socialinės

apsaugos ir darbo ministro 2011 m. gruodžio 28 d. įsakymu Nr. A1-560 (Žin., 2012, Nr. 1-18), organizuoja būsto pritaikymą neįgaliesiems (Neįgaliųjų reikalų departamentas… 2013). Taigi ši programa suteikia galimybę kiekvienam asmeniui su judėjimo sutrikimais lengviau naudotis juos supančia aplinka, jaustis labiau visaverčiais ir savarankiškais visuomenės nariais. Tokios ir panašios programos palengvina ne tik neįgaliųjų, bet ir jų artimųjų gyvenimą.

Tam, kad aplinkos pritaikymo užtikrinimas teisiniu požiūriu Lietuvoje būtų stabilus, labai svarbu aiškiai deklaruoti visuomeninių pastatų prieinamumo teisinę bazę.

Visuomeninis pastatas, Lietuvos Respublikos STR 2.02.02:2004 „Visuomeninės paskirties statiniai“, yra įvardijamas kaip pastatas, skirtas visuomenės poreikiams tenkinti ir atsižvelgiant į STR 1.01.09:2003 nuostatas priklausantis viešbučių, administracinės, prekybos, transporto ir kitos paskirties pastatų pogrupiui. Taip pat šis teisės aktas, kuris taikomas rengiant detaliuosius planus, reglamentuoja, kad visuomeninės paskirties statiniai, patalpos turi būti pritaikyti žmonių su negalia reikmėms pagal STR 2.03.01:2001 nustatytus reikalavimus (STR 2.02.02:2004).

Aplinkos ministerijos parengtame STR 2.03.01:2001 „Statiniai ir teritorijos. Reikalavimai žmonių su negalia reikmėms“ numatyti fizinės aplinkos pritaikymo reikalavimai rengiant naujus visuomeninius pastatus. Šių projektų atitikimas nustatytiems reikalavimams tikrinimas pavestas Neįgaliųjų reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Atliekant visuomeninės paskirties pastatų statybos darbus yra privaloma statinio projekto vykdymo priežiūra, kurios metu statinio projekto projekto dalies vykdymo priežiūros vadovas prižiūri statinio projekto sprendinių įgyvendinimą. Užbaigiant statybą Neįgaliųjų reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atstovas tikrina žmonėms su negalia svarbių statinių atitiktį projekto sprendiniams, įgyvendinantiems žmonių su negalia reikalavimus (STR 2.03.01:2001).

Pagal statybos techninio reglamento nuostatas visi visuomeninės paskirties pastatai turi būti pritaikyti neįgaliųjų poreikiams, tačiau išanalizavus atidžiau, galima surasti ir kitokią nuomonę formuojančių niuansų. Paanalizavus įstatymus ir teisės aktus giliau, galima rasti, jog jie nenustato terminų, per kuriuos visuomeninės paskirties pastatai turėtų būti pritaikyti neįgaliųjų poreikiams (Merkevičius 2012).

Dar viena problema, dėl kurios nėra pritaikomi pastaitai neįgaliesiems – teisės aktuose nėra numatyta prievolė pritaikyti senus pastatus neįgaliųjų poreikiams, jei objekto savininkas arba naudotojas neturi poreikio renovuoti arba rekonstruoti pastatą. J. Merkevičiaus (2012) teigimu, „svarbu akcentuoti ir tai, kad statinio savininkais gali būti ir juridiniai bei fiziniai asmenys, kurių dauguma net įtvirtinus tokią prievolę, neturės pakankamų finansinių resursų ją vykdyti. Direktyvos 4 straipsnyje nustatyta, kad tokia prievolė neturėtų sudaryti neproporcingai didelės naštos prievolės vykdytojui. Esant tokiai naštai, vykdyti pastatų pritaikymą neįgaliųjų poreikiams nėra privaloma“.

Taip pat teisės aktai įpareigoja pritaikyti esamus pastatus neįgaliesiems tik pertvarkomose statinio dalyse rekonstruojant ar kapitališkai remontuojant.

Apžvelgus teisės aktus, galima teigti, jog Lietuvoje yra gana aiški teisinė bazė, užtikrinanti neįgaliųjų poreikių tenkinimą statinių atžvilgiu, tačiau dažnai susiduriama ir su problemomis. Ne visi pastatai būna visiškai pritaikyti neįgaliesiems, teisiniuose aktuose vyrauja įvairios spragos, todėl labai svarbu sukurti aiškų mechanizmą būsto pritaikymui. Svarbiausia neužmiršti, kad tinkamas fizinės aplinkos pritaikymas asmenims su fizine negalia – vienas svarbiausių žingsnių integruojant juos į visuomenę ir suteikiant lygias galimybes.

2. AUKŠTŲJŲ MOKYKLŲ FIZINĖS APLINKOS PRITAIKYMAS ASMENIMS SU JUDĖJIMO NEGALIA

2.1. Neįgalių studentų skaičius Lietuvos aukštosiose mokyklose

Apžvelgus fizinės aplinkos prieinamumo teisės aktų reglamentavimą, galima suprasti, jog kiekvienas pastatas, kuris yra skirtas visuomeninei veiklai, privalo būti pritaikymas asmenims su fizine negalia. Taip pat Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992) teigia, jog aukštasis mokslas prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus. 2015 metais Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras priėmė įsakymą „Dėl nacionalinės neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2019 metų programos įgyvendinimo 2016–2018 metų veiksmų plano patvirtinimo“, kuriame viena iš priemonių veiklų, kuri užtikrintų skirtingas negalias turinčių neįgaliųjų specialiųjų poreikių tenkinimą socialinės integracijos paslaugomis, yra aukštosioms mokykloms siūlyti būdus, kaip įvertinti fizinės aplinkos pritaikymą neįgaliesiems, kokiais būdais atitikti universalaus dizaino principus ir prireikus pritaikyti aplinką studentų poreikiams (Lietuvos Respublikos socialinės... 2015). Nors šie ir kiti įstatymai reglamentuoja, jog fizinės aplinkos ir mokslo prieinamumas privalo užtikrinti lygias teises, vis dar studentams su fizine negalia kyla problemų laisvai judėti aušktųjų mokyklų pastatuose.

Lietuvoje viena problemų analizuojant aukštųjų mokyklų prienamumą yra ta, jog trūksta tikslių statistinių duomenų apie neįgaliuosius studentus, besimokančius aukštosiose mokyklose (Ruškus, Daugėla 2007). Šiuo metu vertinant aukštųjų mokyklų neįgalių studentų skaičių, galima remtis tik keliomis Lietuvos studentų sąjungos pateiktomis ataskaitomis. Pagal 2008–2009 metų atliktą tyrimą, 2008/2009 akademiniais mokslo metais Lietuvos aukštosiose mokyklose studijavo 980 neįgaliųjų studentų. Daugiausia neįgaliųjų studijavo Vilniaus aukštosiose mokyklose – 447, Kauno – 268, Klaipėdos – 44 ir Šiaulių – 110. Valstybiniuose ir privačiuose universitetuose studavo 632 neįgalieji, o valstybinėse ir privačiose kolegijose – 348 neįgalieji (Lietuvos studentų sąjunga

2009). Pagal 2012–2013 metų pateiktą ataskaitą, minėtais akademiniais metais aukštosiose mokyklose studijavo 834 studentai su specialiaisiais poreikiais (Lietuvos studentų sąjunga 2013).

Pagal pateiktas ataskaitas matyti, jog studentų per keletą metų sumažėjo. Tačiau įdomu pastebėti, šis skaičius kito labai netolygiai. Vienose aukštosiose, kaip Lietuvos edukologijos universitete, studentų su specialiaisiais poreikiais sumažėjo perpus, kitose pokyčiai mažesni, pvz. Vytauto Didžiojo universitete studentų su specialiaisiais poreikiais skaičius didėjo. Toks netolygus kitimas gali reikšti, kad studentai su specialiaisiais poreikiais labiau linkę rinktis mokymosi įstaigas, kurios yra atidesnės jų poreikiams (Lietuvos studentų sąjunga 2013). Taip pat Lietuvos studentų sąjungos ataskaitoje (2012–2013) teigiama, jog Lietuvoje studentų su specialiaisiais poreikiais skaičius tiesiogiai susijęs su bendru studentų skaičiumi. Mažėjant bendram studentų skaičiui, mažėja ir specialius poreikius turinčių studentų. Lyginant su 2009–2012 m. daugiau negalią turinčių studentų studijuoja tik keturiose aukštosiose mokyklose: Klaipėdos universitete, Šiaurės Lietuvos kolegijoje, Vilniaus technologijų ir dizaino kolegijoje bei Vytauto Didžiojo universitete. Tikslų studentų skaičių sužinoti keblu – pagrindinis duomenų šaltinis yra finansinės paramos prašymai, dėl kurios gali kreiptis 45 proc. ir mažesnį darbingumo lygį turintys studentai, kurie atitinkamoje studijų pakopoje studijuoja pirmą kartą. Apie kitus negalią turinčius studentus galima sužinoti tik jiems savanoriškai kreipiantis į universiteto administraciją ir išsakant su studijomis susijusius poreikius (Vilniaus universitetas 2016).

Neįgaliųjų reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, per 2015 metus išmokas specialiesiems poreikiams tenkinti gavo 1006 neįgalūs studentai iš 37 aukštųjų mokyklų. Statistikos departamento duomenimis, 2015–2016 mokslo metais šalies universitetuose studijavo 93,5 tūkst. asmenų, kolegijose – 39,7 tūkst. Taigi aukštosiose mokyklose studijuojančių neįgaliųjų yra tik apie 1,5 proc. visų studijuojančių asmenų (Babinskienė… 2016).

2.2. Aukštųjų mokyklų fizinės aplinkos prieinamumas neįgaliems studentams Lietuvoje

Fizinės aplinkos pritaikymas neįgaliam asmeniui yra vienas svarbiausių rodiklių renkantis studijas aukštojoje mokykloje. Neįgaliųjų įtrauktis į studijas aukštosiose mokyklose yra svarbi jų socialinės integracijos proceso dalis, apimanti žinojimo, gebėjimų įvaldymą, kuris lemia ženklesnį jų aktyvumą, dalyvavimą ūkiniuose procesuose, didesnį savarankiškumą ir pan. (Guščinskienė, Čiburienė 2011). Fizinės aplinkos pritaikymas neįgaliems studentams pradėtas analizuoti tik prieš dešimtmetį, todėl atliekant analizę, galima pastebėti, jog panašių tyrimų nebuvo atlikta daug. Pirmuosiuose atliktuose tyrimuose, susijusiuose su neįgaliais studentais aukštajame moksle, fizinis aplinkos prieinamumas nebuvo tirtas, bet įvardijama kaip viena svarbesnių problemų (Klimavičienė *et al.* 2003).

Lietuvos studentų sąjungos atstovė R. Ruolytė, apibendrindama 2005 m. Lietuvos studentų sąjungos atliktus aukštojo mokslo prieinamumo tyrimus, pastebėjo, kad daugelyje aukštųjų mokyklų iki šiol neįgaliesiems nepritaikyta fizinė, informacinė, būsto aplinka, neteikiamos arba beveik neteikiamos asistento paslaugos, trūksta kompensacinės technikos. Negalią turintys studentai nėra susibūrę į interesų grupes, savo interesams atstovauja tik individualiai, dažnas linkęs savo negalią slėpti (Valenta 2006).

M. Daugėla ir S. Žukauskas (2005) pateikė 3 Lietuvos universitetų fizinės aplinkos prieinamumo tyrimą. Analizės rezultatai parodė, jog Lietuvos universitetuose neįgalieji dažniausiai susiduria su nepritaikytais, pritaikytais, iš dalies pritaikytais arba brokuotai pritaikytais objektais. Tyrime teigiama, jog visiškai arba iš dalies nepritaikyta aplinka apriboja savarankiškumą, tai, savo ruožtu, yra kliūtis neįgaliųjų socialiniam dalyvavimui (Daugėla, Žukauskas 2005).

Lietuvos studentų sąjungos tyrime „Neįgalieji studentai Lietuvos aukštosiose mokyklose 2008 –2009“ teigiama, jog geras aukštųjų mokyklų sąmoningumo neįgaliųjų poreikiams rodiklis yra tai, jog aukštosios mokyklos rūpinasi fizinės aplinkos pritaikymu ne tik judėjimo negalią turintiems, tačiau ir klausos bei regos sutrikimų turintiems žmonėms (Vilniaus, Šiaulių kolegija, Vilniaus ir Mykolo Romerio universitetai, Lietuvos kūno kultūros akademija ir kt.). Vertintina, jog aukštosios mokyklos pripažįsta turinčios tik iš dalies pritaikytą aplinką ir suvokia tolesnio kismo aukštojo mokslo prieinamumo klausimais reikmes (Lietuvos studentų sąjunga 2009).

Lietuvos studentų sąjungos 2012–2013 metų ataskaitoje buvo pateikiama aukštųjų mokyklų fizinės aplinkos prieinamumo analizė. Tyrimo duomenys parodė, jog tik ketvirtadalis Lietuvos aukštųjų mokyklų yra visiškai pritaikytos asmenims su judėjimo negalia. Ketvirtadalio aukštųjų mokyklų auditorijos bei trečdalio aukštųjų administracijos patalpos yra visiškai nepritaikytos studentams, dėstytojams, darbuotojams, turintiems judėjimo negalią (Lietuvos studentų sąjunga 2013) (žr. 2.1 pav.).

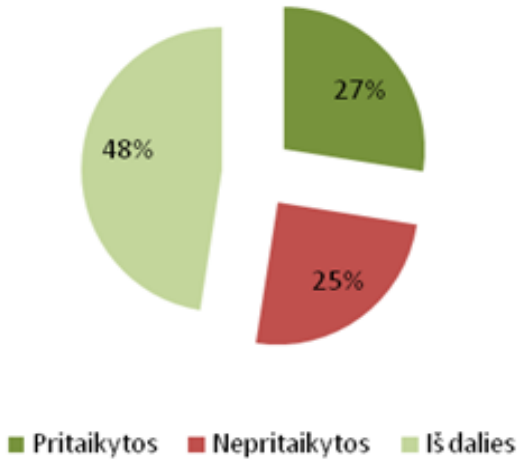

2.1 pav. Lietuvos aukštųjų mokyklų auditorijų pritaikymas studentams su judėjimo negalia 2012-2013 m. (pagal Lietuvos studentų sąjungos 2013 metų duomenis)

Išanalizavus aukštųjų mokyklų fizinės aplinkos prieinamumą, galima pastebėti, jog Lietuvoje ši tema buvo paliesta tik prieš dešimt metų. Taip pat pastebima tendencija, jog tyrimų, atliktų su pastatų prieinamumu nėra daug, todėl įvertinti realią situaciją yra sudėtinga. Pagal pateiktus tyrimus suprantama, jog fizinis aukštųjų mokyklų aplinkos prieinamumas vis dar yra viena svarbiausių neįgalių studentų mokslo prieinamumo ir integravimo problema.

Pasak Lietuvos studentų sąjungos koordinatorės R. Kuolytės, prieinamo aukštojo mokslo vizija, kuri prieš tris dešimtis metų realizuota kai kuriuose pasaulio universitetuose, negali būti ignoruojama ir Lietuvoje. 2006 metais Lietuvos studentų sąjunga elektroniniu būdu apklausė 16 didžiausių iš Vakarų Europos ir Šiaurės Amerikos aukštųjų mokyklų darbuotojų, atsakingų už veiklas studentų su negalia srityje. Apklausos duomenimis, dažniausiai studentų su negalia problemomis jų aukštosiose mokyklose rūpinasi konsultavimo centrai ar specialūs padaliniai. Finansavimas tokiai veiklai paprastai gaunamas iš šalių Vyriausybių fondų. Dažniausiai minėti aplinkos pritaikymo pavyzdžiai - liftai, pakilimai, automatinės durys, specialios transporto priemonės, gyvenamosios patalpos, įrengtos ir pritaikytos auditorijos (Urbonaitė 2006).

2.3. Aukštųjų mokyklų pritaikymo neįgaliesiems praktika užsienio šalyse

Išsivysčiusiose Europos sąjungos šalyse neįgaliųjų studentų skaičius turi didėjimo tendenciją. Jungtinėje Karalystėje nuo 3,9 % 1994 m. padidėjo iki 4,5 % 2000 m., Airijoje, atitinkamai, padidėjo nuo 0,7 % iki 0,8 %. 2004–2005 m. D. Britanijoje studijavo 5,8 % negalią turinčių studentų, 2002 m. Šveicarijoje – 0,3 %, Prancūzijoje – 0,3 %, Kanadoje Ontario provincijoje – 8,9 % (Hanafin ir kt., 2007). JAV 2012–2013 m. 12,1 %, šalies studentų buvo neįgalūs (An initiative of… 2017). Remiantis NPSAS (National Postsecondary Student Aid Study) duomenimis, 2007–2008 mokslo metais apie 8 % magistrantų ir 7 % doktorantų turėjo tam tikrą negalią (Bell 2017).

Ispanijos universitetai ir Negalios observatorija pateikė tyrimą, kuriame teigiama, jog studentams su negalia universitetinis išsilavinimo lygis yra kaip saviraiškos realizacijos būtybė ir socialinės integracijos kelias į lygias galimybes. Taip pat daugeliui tai reiškia pasirengimą patekti į darbo rinką ir ekonominę nepriklausomybę (University and Disability… 2010). Dalyvavimas universitete yra didelis žingsnis daugeliui žmonių, taip pat ir su negalia, formuojant nepriklausomą asmenybę ir socialinį tapatumą (Goode 2007). 1992 m. Australijoje buvo priimtas neįgaliųjų diskriminacijos įstatymas, ko pasekoje Australijos universitetuose padaugėjo neįgalių studentų: 1996 m. neįgalūs studentai sudarė tik 2 %, tačiau iki 2007 m. šis skaičius padidėjo iki 4,1 % (Papasotiriou, Windle 2012).

Daugelis tyrimų parodė, jog neįgalūs studentai nuolat išreiškia nepasitenkinimą mokymosi prieinamumu. 2011 metais atliktas tyrimas (Madriaga *et al.* 2011) parodė, jog studentai su fizine ar

kitokia negalia susiduria su sunkumais mokymosi procese dėl nepritaikytos fizinės aplinkos. Ispanijoje mokslinių tyrimų ir švietimo plėtros gairių grupė, skirta nagrinėti studentus ir darbuotus su negalia aukštajame moksle, 2003 m. nustatė, jog viena labiausiai analizuojamų gairių privalo būti fizinis prieinamumas (Sanchez, Justicia 2015).

Kanadoje buvo atliktas 27 universitetų prienamumo neįgaliems studentams tyrimas, kurio tikslas išanalizuoti neįgalių studentų poreikius. Tyrime daugiausia buvo kalbama apie fizinio prienamumo problemas ir kliūtis. Buvo nustatyta, jog tam, kad studentai su specialiais poreikiais sėkmingai siektų aukštojo mokslo, turi būti pašalintos dvi pagrindinės kliūtys: a) turi būti teikiamos specializuotos paslaugos; b) siekiant maksimaliai padidinti studento gebėjimą visiškai dalyvauti mokymosi procese, universiteto ir studentų miestelio aplinka turi būti fiziškai prieinama (t.y. pastatai turi būti be kliūčių) (Hill 1992).

Nuo 1990 m. Amerikoje dėl priimto negalios įstatymo privalėjo būti lengvai prieinama aukštojo mokslo infrastruktūra neįgaliesiems. Dėl šio įstatymo daugelis universitetų, taip pat ir Amerikoje esantis Ajovos universitetas darė pažangą siekdamas pagerinti pastatų ir įrenginių prieinamumą, tačiau, kaip teigiama universiteto ataskaitoje, vis dar kyla problemų dėl prieinamumo. Ajovos universitetas, siekdamas pagerinti universiteto ir pastatų prieinamumą, 2011 metais sukūrė prienamumo planą. Šiame plane buvo išdėstytos pagrindinės problemos, su kuriomis susiduria neįgalieji univesitete ir kokias reikėtų pašalinti ar patobulinti. Buvo atkreiptas dėmesys į durų pločius, durų įrangą (svirtis ir durų užsklanda), ženklus, važiavimo vietas, tinkamus santechnikos įrenginius, tualetų prailginimus ir daugelį kitų. Taip pat plane buvo išdėstyti svarbiausi numatomi darbai ir akcentai: finansuoti infrastruktūros koordinatorius, kad būtų galima tvarkyti visus objektų prieinamumo plano aspektus, sukurti pranešimų sistemą, nustatyti studentų poreikius patalpoms, sukurti taktiką, kuri padėtų universitetui paspartinti pažangą prie visuotinai prieinamos aplinkos ir kiti (University of Iowa 2011)

Dauguma Europos universitetų turi įsteigę įvairias grupes arba komitetus, kurie rūpinasi ir prižiūri universitetų prieinamumą neįgaliems studentams. Maltos universitete yra įsteigtas Neįgaliųjų paramos komitetas, kurio tikslas – kurti kuo labiau prieinamą aplinką visiems studentams. Komiteto vaidmuo yra užtikrinti, kad būtų suteikta galimybė remti studentus su negalia ir spręsti visus su prieiga susijusius klausimus. Komiteto nariai turi įvairias kompetencijos sritis, kurios yra priskiriamos siekiant užtikrinti, kad kiekvienas prašymas dėl prieigos būtų visiškai suprantamas ir tvarkomas kuo veiksmingiau. Nariai prireikus konsultuojasi su kitais ekspertais ir pateikia rekomendacijas (University of Malta 2013).

Dar vienas tyrimas buvo atliktas Didžiojoje Britanijoje, Liverpulio universitete, kuriame iš 14 000 registruotų studentų apie 300 yra su tam tikra negalia. Nuo 1990 metų Didžiojoje Britanijoje priimto Neįgaliųjų diskriminacijos įstatymo, kurio pagrindinis tikslas panaikinti diskriminaciją, su

kuria susiduria neįgalieji, aukštojo mokslo institucijos (t.y. tos, kurias finansuoja Aukštojo mokslo finansavimo taryba Anglijoje HEFCE) privalo skelbti informaciją apie įrenginius, kuriuos jie teikia neįgaliesiems. Liverpulio universitetas atliko tyrimą, kurio metu buvo sudaryta profesinės terapijos studentų grupė. Sudaryta grupė turėjo įvertinti pastato problemas, susijusias su fiziniu prieinamumu. Buvo nustatytos problemiškiausios sritys: bloga prieiga prie pastatų, sunkiai atidaromos durys, skaldyta kelio danga aikštelėse, nepritaikyti liftai ir tualetai. Surinkti duomenys buvo užfiksuoti naudojant kompiuterį ir perkelti tiesiogiai į naujai sukurtą duomenų bazę, leidžiančią platinti informaciją universiteto tinklalapyje. Tokiu būdu buvo sukurti vizualiniai žemėlapiai, planai, laisvai prieinamos universiteto vietovės ir alternatyvūs vežimėlių naudotojų maršrutai. Atliktas tyrimas parodė, jog prieinamumas negali būti užtikrintas vien tik geru dizainu. Įtakos turi reguliarus ir kasdieninis pastato valdymas bei universiteto darbuotojų, studentų ir lankytojų supažindinimas su koordinuota institucijos strategija (Chard, Couch 2010).

3. AUKŠTŲJŲ MOKYKLŲ FIZINĖS APLINKOS PRIEINAMUMO NEĮGALIESIEMS TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodika. Tyrimo dalyviai ir imties formavimas

Siekiant išanalizuoti Vilniaus miesto aukštųjų mokyklų pastatų prieinamumą, buvo pasirinkti kiekybiniai tyrimai taikant anketinės apklausos ir objektų stebėjimo metodus. Šie tyrimo metodai buvo pasirinkti siekiant gauti kuo tikslesnę ir išsamesnę informaciją, kuri leistų nustatyti pastatų prieinamumą ir jų svarbą neįgalių studentų atžvilgiu.

Anketinės apklausos metodo privalumai – objektyvi nuomonė, duomenų rinkimo greitumas, papildomos informacijos gavimas ir galimybė išreikšti problemos reikšmingumą. Anketa buvo siekiama išsiaiškinti Vilniaus miesto aukštųjų mokyklų pastatų prieinamumą, pasiekiamumo neįgaliesiems svarbą, problemas ir jų priežastis.

Rengiant anketą, buvo laikomasi šių reikalavimų (Prakapas, Butvilas 2011):

1. Klausimai ir atsakymai turi būti gerai visiems suprantami, parašyti taisyklinga kalba;
2. Klausimai neturi būti per daug abstraktūs ir per daug tiesmukiški, primityvūs;
3. Klausimai ir atsakymai neturi įžeisti respondento;
4. Atsakymai turi atspindėti realią tikrovę, tiriamos problemos turinį;
5. Atsakymai turi būti išsamūs, aprėpti visus galimus variantus; kiekvienas respondentas turi rasti tarp jų priimtiną jam atsakymą;
6. Klausiamojo neturi varginti anketos klausimų skaičius, klausimai neturi būti monotoniški;
7. Reikia numatyti respondento kompetenciją atsakyti į klausimus, rinktis iš pateiktų atsakymų.

Anketą iš viso sudarė 16 klausimų, kurie buvo suskirstyti į 3 grupes: įvadinė dalis, demografinių duomenų dalis ir pagrindinė dalis (žr. A priedas). Įvadinėje dalyje buvo aprašoma, kokiam tikslui yra sudaryta anketa; demografiniu bloku siekiama išsiaiškinti amžių ir lytį, pagrindinę dalį sudarė bendro pobūdžio klausimai, kurie skirti išsiaiškinti respondentų nuomonę apie prieinamumą, konkrečią patirtį ir poreikį. Anketą sudarė 14 uždarų ir 2 atviri klausimai. Anketa elektroninė ir anoniminė.

Atsižvelgiant į analizuojamą temą, anketinei apklausai buvo pasirinkta tikslinė grupė, kurios nuomonė objektyviausiai galėtų atspindėti esamą padėtį. Atkreipiant dėmesį į tyrimo klausimą, buvo pasirinkta viena tipinė subjektų grupė – tai studentai su negalia. Daugiausia su neįgaliais studentais buvo bendraujama elektroniniu būdu, jų kontaktai buvo gauti iš universiteto darbuotojų, kurie yra atsakingi už neįgaliųjų reikmes.

Buvo pasirinktas netikimybinis tikslinis imties būdas. Kadangi šią tikslinę grupę apklausti trukdė įvairios priežastys: nenoras bendrauti, sunkus subjekto prieinamumas (retai atvyksta į

mokymo įstaigą), nustatyti reikiamą imtį pagal tam tikrus statistinius metodus nebuvo tikslinga. Tyrimo metu buvo stengiamasi apklausti kuo daugiau studentų.

Kita tyrimo dalis - aukštųjų mokyklų pastatų apžiūra, fotofiksacija (žr. C priedas), matavimas metru ir įvertinimas pagal susikurtą vertinimo sistemą.

Kaip tyrimo objektai buvo pasirinkti trys Vilniaus mieste esančios aukštosios mokyklos: Vilniaus universitetas, Mykolo Romerio universitetas ir Vilniaus Gedimino technikos universitetas. Buvo pasirinktos šios aukštosios mokyklos, nes jos sutiko dalyvauti tyrime, aprodyti patalpas bei aplinkos pritaikymą. Visi universitetai noriai bendradarbiavo pastatų pritaikymo klausimu.

Tyrimo duomenys buvo apdoroti kompiuteriniu būdu, naudojant *Microsoft Excel* ir SPSS 17 programą. Vidurkių palyginimui ir reikšmingumų nustatymui buvo naudojama dispersinė analizė (ANOVA). Hipotezei įverinti buvo naudojamas Chi-kvadrato kriterijus. Kadangi buvo daugiau nei dvi imtys ir palyginamų grupių skaičius mažas, pasirinktas Bonferoni kriterijus.

3.2. Pastatų fizinio prieinamumo vertinimo sistemos sudarymas

Norint įvertinti pastato fizinį prieinamumą, būtina nusistatyti svarbiausius jo pasiekiamumo rodiklius. Dažniausiai autorių pastato prieinamumą suskirsto į tam tikras grupes, kurios dar būna išskaidytos į smulkesnius rodiklius. Įvertinus kiekvieną rodiklį galima nustatyti, kokios pastato ar jo aplinkos detalės yra pritaikytos, kokios yra problematiškos ir ką būtų galima tobulinti.

Pastatų vertinimo kriterijai sudaromi tokiu principu: svarbiausia, kad pastate būtų žmonėms su negalia pritaikytos aikštelės, pėsčiųjų takai, įėjimas į pastatą, durų angų pločiai, pastato viduje esančios judėjimo trasos, sanitariniai mazgai ir galimybė patekti į kitus pastato aukštus bei auditorijas.

Oregono valstybinis universitetas, gerindamas pasatų prieinamumą, sukūrė penkerių metų planą. Universiteto Prieinamumo komitetas šiame plane nustatytė pirmenybę kliūčių šalinimui ir parengė pastato įvertinimo kriterijus. Pasirinkti kriterijai buvo tokie, kaip sunki / intensyvi eismo zona (pėstiesiems ir (arba) transporto priemonėms), pastato pasiekiamumo keliai, parkavimas, rampos / įėjimai į pastatus ir prieinamos auditorijos (Oregon state university 2013).

E. P. Tudzi *ir kt.* (2017) pateikia universitetų pritaikymo vertinimo metodą, kuriame naudojo sudėtinį negalios įtraukimo projektavime balą (CDDIS). CDDIS yra paprasta kiekybinė priemonė, leidžianti objektyviai įvertinti pastatų prieinamumą. CDDIS apskaičiavimui, remiantis Didžiosios Britanijos statybos standartais (BS8300: 2010), buvo parengtas kontrolinis sąrašas, kuris turėjo 15 atributų su papildomais parametrais. Buvo analizuojami tokie atributai, kaip automobilių aikštelės, prieigos keliai į / aplink pastatus, išorinės rampos, išoriniai laiptai, įėjimas į pastatą, koridoriai ir takai, durys, vidaus laipteliai ir laiptai, vidaus rampos, liftai, priešgaisrinė sauga,

komunikacija/ženklai, sanitariniai mazgai, auditorijos, tualetų patalpos, ir vonia / dušas. Kiekvienas atributas turėjo dar daug parametrų, kuriems įvertinti buvo naudojama skalė nuo 0 iki 4.

W. K. Lau (2016) pastato prienamumą neįgaliesiems suskirstė pirmiausia išskirdami dvi grupes: projektavimas (dizainas) ir aptarnavimas. W. K. Lau nustatė, jog pastato prieinamumą lemia ne tik fiziniai aplinkos elementai, bet ir pastato priežiūra, aptarnavimas, evakuacijos planai, procedūros ir pan. Projektavimo skiltis buvo suskirstyta į 5 atskiras grupes: išorinis pasiekiamumas, įėjimas, horizontalus judėjimas pastate, vertikalus judėjimas pastate ir įrenginiai ar kita infrastruktūra. Visi šie rodikliai buvo suskaidyti į smulkesnius 23 pritaikymo įvertinimui skirtus rodiklius.

Lietuvoje pagrindiniai reikalavimai, kuriais privalo naudotis statytojai, yra 2001 m. birželio 14 d. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas Nr. 317 „Dėl STR 2.03.01:2001 „Statiniai ir teritorijos. Reikalavimai žmonių su negalia reikmėms" patvirtinimo". Šiame reglamente yra pavirtinos visos nuostatos ir reikalavimai, kuriuos turi atitikti naujai statomi pastatai bei rekonstravimo ar kapitalinio remonto metu pertvarkomos statinio dalys.

D. Pilipavičiūtė ir G. Ambrasas (2011) remdamiesi STR 2.03.01:2001 „Statiniai ir teritorijos. Reikalavimai žmonių su negalia reikmėms" sukūrė rodiklių sistemą. Buvo išskirtos sustamdintos 9 rodiklių grupės: durys, laiptai, nuovažos, patalpos, liftai, auditorijos, pėsčiųjų takai, automobilių aikštelės ir kita. Kiekviena grupė buvo dar suskaidyta į 65 smulkesnius rodiklius. Taip pat prie pastato įvertinimo modelio buvo vertinama ar neįgaliesiems pritaikyti fizinės aplinkos elementai yra pažymėti tarptautiniu žmonių, turinčių negalią, ženklu. Pagal šią vertinimo sistemą galima nustatyti pastatų prieinamumą.

Palyginus W. K. Lau ir D. Pilipavičiūtės rodiklių sistemas, galima rasti tiek panašumų, tiek skirtumų. Didžiausias aspektas, suteikiantis esminį skirtumą tarp minėtų autorių rodiklių sistemų yra tai, jog D. Pilipavičiūtės rodiklių sistemoje visiškai nėra įtraukta pastato aptarnavimo ar priežiūros grupė. D. Pilipavičiūtės rodiklių sistema remiasi tik fiziniais pastato ar aplinkos elementais, todėl galima teigti, jog nėra įvertinamas moralinis aspektas, kuris gali turėti įtaką pastato prieinamumo įvertinimui. Taip pat ir E. P. Tudzi sistemoje yra atsižvelgiama į komunikaciją. Lyginant W. K. Lau ir E. P. Tudzi vertinimo sistemas, pastebėta, jog W. K. Lau atskyrė fizinę ir regėjimo negalią, o skaičiuojant CDDIS, yra atsižvelgiama į visas žmonių kategorijas, turinčias bet kokią negalią.

Panašumai, siejantys minėtų autorių rodiklių sistemas, yra dėmesys pastato pagrindiniams prieinamumo elementams. Visi autoriai vertina pėsčiųjų takus, automobilių aikšteles, pastato pasiekiamumą, duris, pandusus, liftus, judėjimą koridoriuose, auditorijas ir pn.

Palyginus šias pastato prieinamumo vertinimo rodiklių sistemas, taip pat remiantis STR 2.03.01:2001 „Statiniai ir teritorijos. Reikalavimai žmonių su negalia reikmėms" sukuriama viena bendra rodiklių vertinimo sistema. Šią sistemą sudaro 6 vertinamų elementų grupės:

1. Pėsčiųjų takai;
2. Automobilių aikštelės;
3. Įėjimas į pastatą;
4. Judėjimas pastate;
5. Sanitarinės patalpos;
6. Pastato valdymas/priežiūra.

Kiekviena rodiklių grupė suskirstyta į smulkesnius atributus (žr. 3.1 pav.).

Aukštųjų mokyklų aplinkos prieinamumas buvo apskaičiuotas procentiškai iš 32 punktų. Jeigu visi 32 punktai buvo pritaikyti, tai reiškia, jog pastatas yra 100 proc. pritaikytas. Buvo apskaičiuotas pritaikymas (procentais) kiekvienam pastatui (fakultetui ar korpusui), tada atskirai, pagal aukštąsias mokyklas, skaičiuojami šių procentų vidurkiai. Tokiu būdu gaunamas pastato prieinamumo įvertinimas.

Vertinant buvo atsisakyta vieno rodiklio, kuris buvo minimas visų autorių vertinimo sistemose – tai auditorijos. Toks sprendimas buvo priimtas, nes apžiūros metu atsakingi darbuotojai paaiškino, jog auditorijos nėra specialiai pritaikytos pagal STR, jos tiesiog būna paruošiamos neįgaliąjam pagal poreikį (stumdomi stalai ar kėdės). Taip pat šį sprendimą lėmė auditorijų užimtumas unviersiteto apžiūros metu. Dažniausiai auditorijose vykdavo paskaitos, o jeigu jų nebūdavo, auditorijos būdavo užrakintos, o durų raktų ar laisvų auditorijų paieškos užimdavo daug laiko, ko negalėjo skirti universitetus aprodantys asmenys.

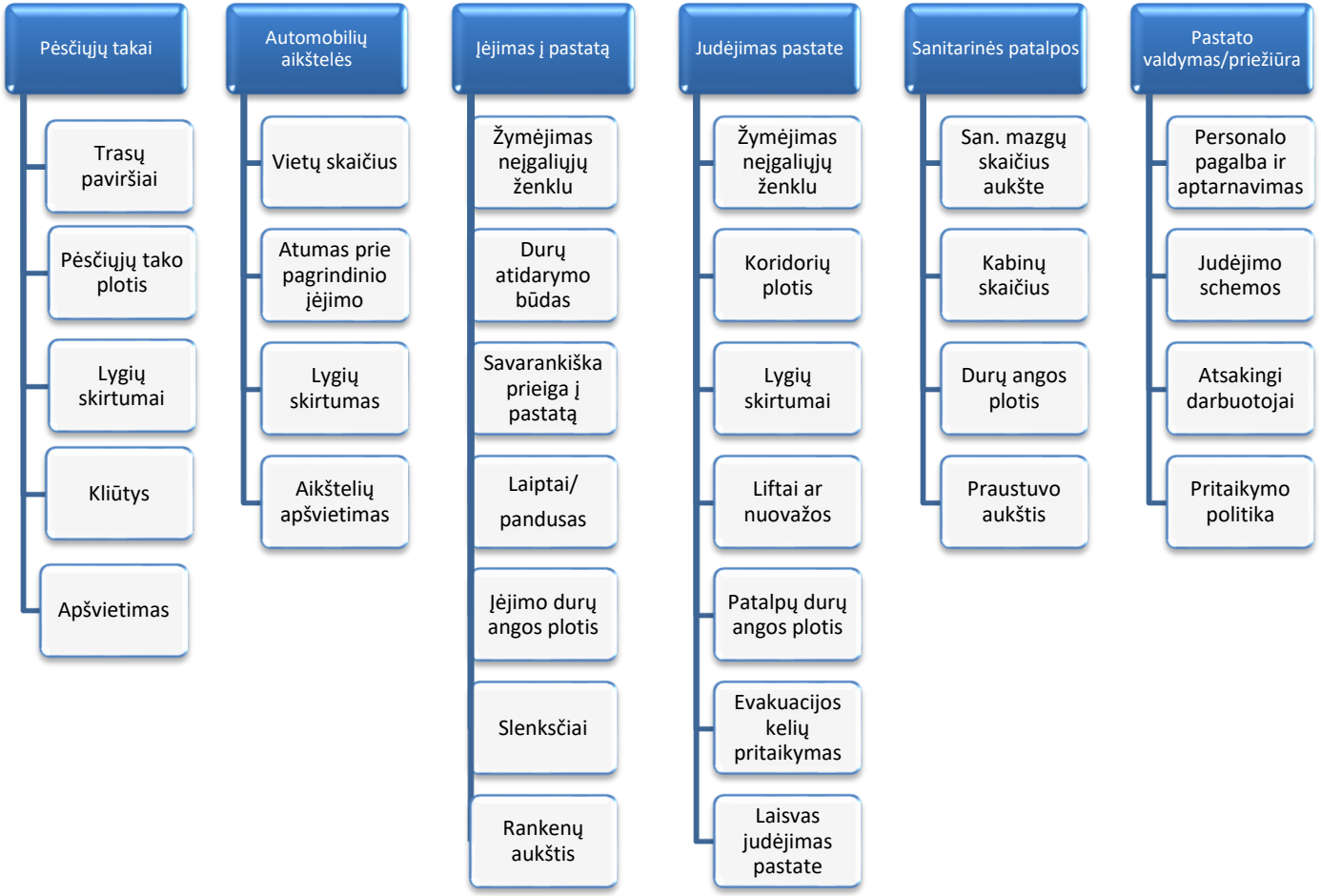

3.1 pav. Pastatų prieinamumo vertinimo sistema

3.3. Neįgalių studentų demografinių duomenų analizė

Kiekybinio tyrimo metu iš viso buvo apklausta 17 respondentų iš trijų Vilniaus mieste esančių universitetų (Vilniaus universiteto, Vilniaus Gedimino technikos universiteto ir Mykolo Romerio universiteto). Anketos pradžioje buvo pateikti klausimai, atskleidžiantys demografinius respondentų duomenis.

Atliekant anketinę apklausą, neįgalių studentų buvo prašoma nurodyti, iš kokios aukštosios mokyklos (taip pat fakulteto) jie yra. Kadangi klausimas buvo atviros formos, į jį atsakė ne visi studentai, palikdami tuščius langelius. Iš viso į šį klausimą atsakė 13 respondentų. Atsakymai pasiskirstė taip: 6 asmenys iš Vilniaus universiteto, 5 – iš Vilniaus Gedimino technikos universiteto, 2 apklaustieji iš Mykolo Romerio universiteto, o 4 studentai į šį klausimą neatsakė (žr. 3.2 pav.). Vilniaus universiteto studentai įvardino keletą fakultetų, kuriuose jie mokinasi. Vilniaus universitetą atstovavo respondentai iš Matematikos ir informatikos, Medicinos ir Filosofijos fakultetų. Vilniaus Gedimino technikos universiteto 2 neįgalūs studentai apklausoje prisistatė lankantys Fundamentinių mokslų fakultetą, o 1 studentas – iš Statybos fakulteto. Mykolo Romerio universiteto vienas iš apklaustųjų atsakė, jog yra iš Ekonomikos ir verslo fakulteto.

Kaip pastebima iš tyrimo, aktyviausi buvo Vilniaus universiteto negalią turintys studentai. Tokį pasiskirstymą lėmė tai, jog Vilniaus universiteto studentams užklausas dėl anketos siuntė tiesiogiai universiteto neįgaliuosiuos kuruojantis darbuotojas. Studentai, jausdami didesnį pasitikėjimą, į anketą atsakinėjo drąsiau. Vilniaus Gedimino technikos universiteto ir Mykolo Romerio universiteto neįgalių studentų kontaktai (el. pašto adresai) buvo perduoti ir tokiu būdu buvo bandoma susiekti su šiais studentais. Į kai kuriuos laiškus neįgalūs studentai atsakė, jog jų negalia yra nežymi, todėl į klausimus neatsakys, nes atsakymai neturės didelės įtakos. Kiti studentai norėjo išlaikyti anonimiškumą ir neatsiskleisti.

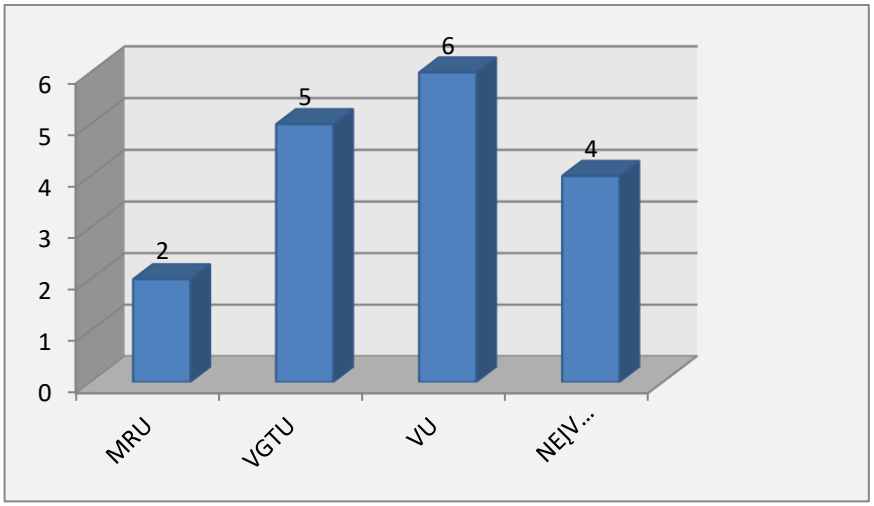

3.2 pav. Tyrime dalyvavusių studentų skaičius pagal aukštąsias mokyklas

Atliekant anketinę apklausą, vienas demografinių klausimų buvo – neįgalių studentų amžius. Pateikiant klausimą apie amžių, buvo nustatytas intervalas nuo 18 metų iki 41 metų ir daugiau. Atliekant tyrimą, buvo nustatyta, jog daugiausia universitetuose studijuoja neįgalūs studentai, turintys 18 – 25 metus. Šis rodiklis sudarė 58,82 proc. visų apklastųjų (t.y. 10 iš 17 asmenų). Taip pat pastebėta, jog universitetuose studijuoja ir vyresnio amžiaus neįgalūs asmenys, t.y. 17,65 proc. (žr. 3.3 pav.).

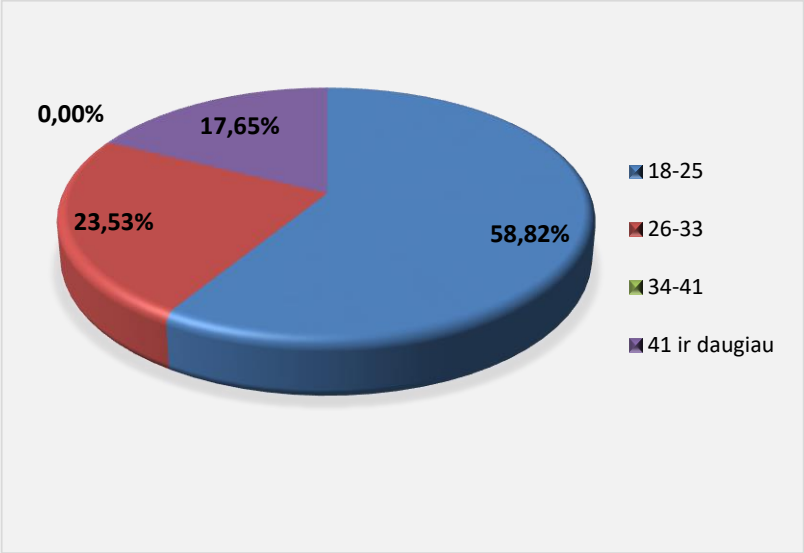

3.3 pav. Neįgalių studentų amžius

Dar vienas iš demografinių klausimų – respondentų lytis. Apibendrinant anketos klausimus, pastebėta, jog šiame tyrime atsakiusių moterų ir vyrų skaičius pasiskirstė panašiu santykiu. Į anketą atsakė 9 vyrai ir 8 moterys, tai reiškia, jog vyrai sudarė 52,94 proc., o moterys 47,06 proc. (žr. 3.4 pav.). VU buvo apklaustos 5 moterys ir 2 vyrai, VGTU apklausta 1 moteris ir 3 vyrai, o iš MRU – 1 vyras ir 1 moteris.

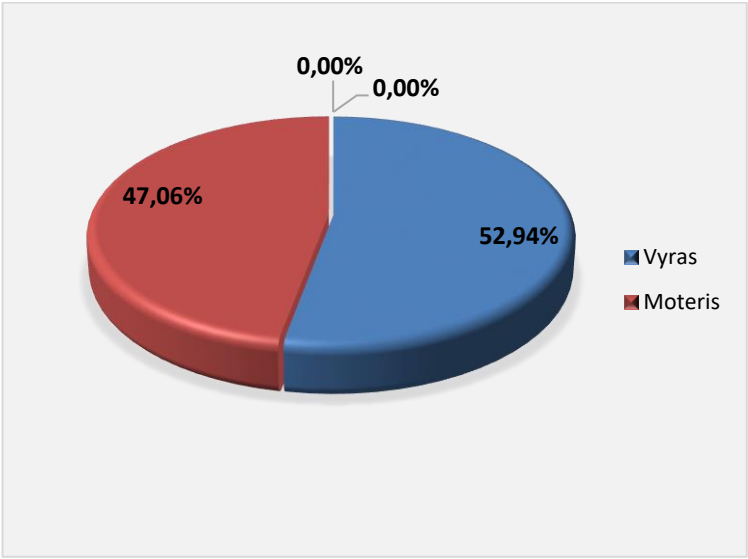

3.4 pav. Respondentų lytis

3.4. Neįgalių studentų aukštųjų mokyklų fizinės aplinkos prieinamumo vertinimas

Į klausimą ar Lietuvos studentai su negalia gali laisvai ir nevaržomai naudotis visomis savo teisėmis, didžioji dauguma respondentų, t.y. 58,82 proc. atsakė teigiamai (žr. 3.5 pav.) 29,41 proc. apklaustųjų visgi turėjo neigiamą atsakymą, o tai reiškia, jog ne visi neįgalūs asmenys jaučia, jog gali laisvai ir nevaržomai naudotis visomis savo teisėmis.

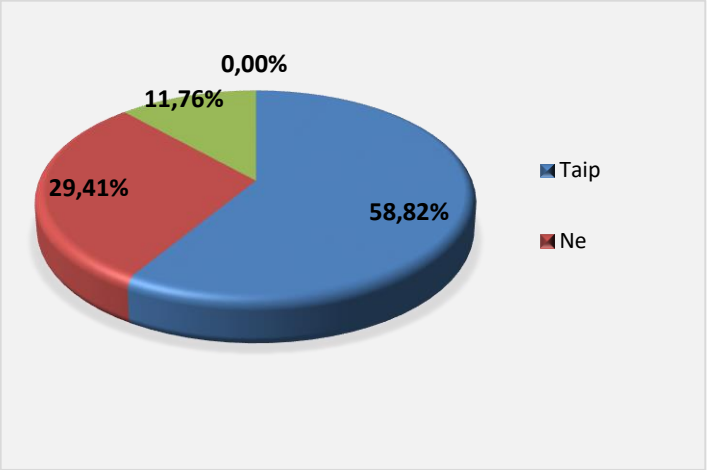

3.5 pav. Lietuvos studentų su negalia galimybė naudotis visomis savo teisėmis

Lietuvoje yra išleistas statybos techninis reglamentas, kuriame yra visi privalomi visuomeninių pastatų pritaikymo neįgaliesiems reikalavimai. Siekiant išsiaiškinti, ar šiuos reikalavimus žino patys neįgalieji, buvo suformuluotas klausimas „Ar Jūs žinote, kokie reikalavimai privalo būti įgyvendinti pastatuose, kad jie tiktų naudotis asmenims su judėjimo negalia?“.

Išanalizavus duomenis galima pastebėti, kad daugiausia respondentų, t.y. 52,94 proc., žino kai kuriuos pritaikymo reikalavimus, taip pat nemaža dalis, t.y. 52,94 proc., žino didžiąją dalį reikalavimų ir nebuvo nė vieno asmens, kuris visiškai nežinotų būtinų reikalavimų (žr. 3.6 pav.). Iš gautų duomenų galima susidaryti nuomonę, jog asmenys rūpinasi savo aplinka ir domisi jos pritaikymu.

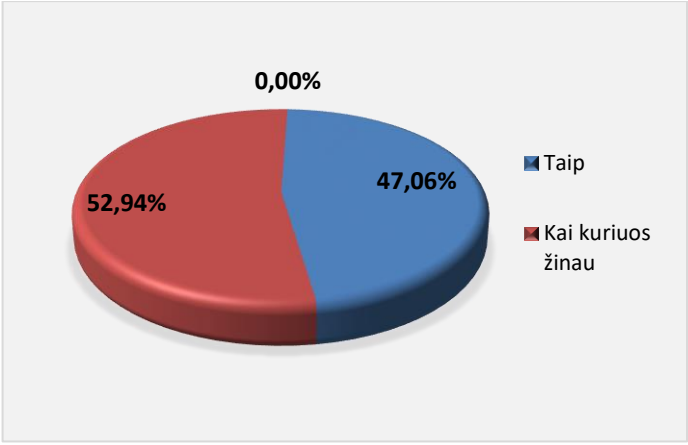

3.6 pav. Respondentų turimos žinios apie pastatų pritaikymo reikalavimus

Norint išsiaiškinti problemų pritaikymo svarbumą, būtina išanalizuoti universitetų pritaikymo poreikį. Šiai analizei anektinėje apklausoje buvo užduotas klausimas, kiek tyriamiesiems yra svarbus jų mokymosi įstaigos pritaikymas. Svarbumą buvo galima įvertinti nuo 1 iki 5 balų. 1 reiškia, jog responedentams visiškai nesvarbus pritaikymas, o 5 – labai svarbus.

Susumavus duomenis, gauti visų universitetų tyriamųjų įvertinimo balų vidurkiai (žr. 3.1 lentelė). Visų universitetų apklaustųjų nuomonė yra pakankami panaši. Kaip pastebėta, bendras visų universitetų bendras svarbumo balas yra 4,82 iš 5. Tai reiškia, jog studentams, turintiems negalią, universiteto pritaikymas yra labai svarbus ir reikalingas. Šis balas taip pat parodo aukštųjų mokyklų pritaikymo poreikį.

Didžiausias nuomonių svyravimas yra grupėje, kuri nenurodė savo mokymosi įstaigos (standartinis nuokrypis – 0,50).

3.1 lentelė. Pritaikymo svarbumo palyginimas

Kiek_svarbus_pritaikymas

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
VGTU	5	4.8000	.44721	.20000	4.2447	5.3553	4.00	5.00
VU	6	4.8333	.40825	.16667	4.4049	5.2618	4.00	5.00
MRU	2	5.0000	.00000	.00000	5.0000	5.0000	5.00	5.00
NENURODE	4	4.7500	.50000	.25000	3.9544	5.5456	4.00	5.00
Total	17	4.8235	.39295	.09531	4.6215	5.0256	4.00	5.00

Statistiniam skirtumui apskaičiuoti buvo pasirinkta SPSS progamos funkcija ANOVA. Statistiškai reikšmingi vidurkių skirtumai, jeigu p-reikšmė (Sig.) mažesnė už 0,05. Tarp universitetų reikšmingo statistinio skirtumo nenustatyta (p-reikšmė=0,922>0,05) (žr. 3.2 lentelė).

3.2 lentelė. Universiteto pritaikymo svarbumas. Vidurkių tikrinimo rezultatai

ANOVA

Kiek_svarbus_pritaikymas

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	.087	3	.029	.159	.922
Within Groups	2.383	13	.183		
Total	2.471	16			

Siekiant išsiaiškinti universitetų aplinkos pritaikymą neįgaliesiems, anketinėje apklausoje buvo pateiktas klausimas ar dažnai tenka neįgaliems asmenims lankytis savo mokymosi įstaigoje.

Kaip matyti iš pateiktos diagramos (žr. pav. 3.7), dauguma studentų įvardino, jog apsilankyti universitete tenka dažnai. 2 MRU, 3 VGTU ir 3 VU studentai atsakė, jog universitete lankosi dažnai. 2 studentai iš VU atsakė, jog eiti į universitetą tenka kartais, o 1 asmuo – retai. Gauti duomenys rodo, jog neįgalūs asmenys nori mokytis ir laisvai naudotis savo teisėmis. Tai reiškia, jog svarbu, kad universiteto aplinka būtų palanki laisvam ir nevaržomam asmenų, su ribotu mobilumu, judėjimui.

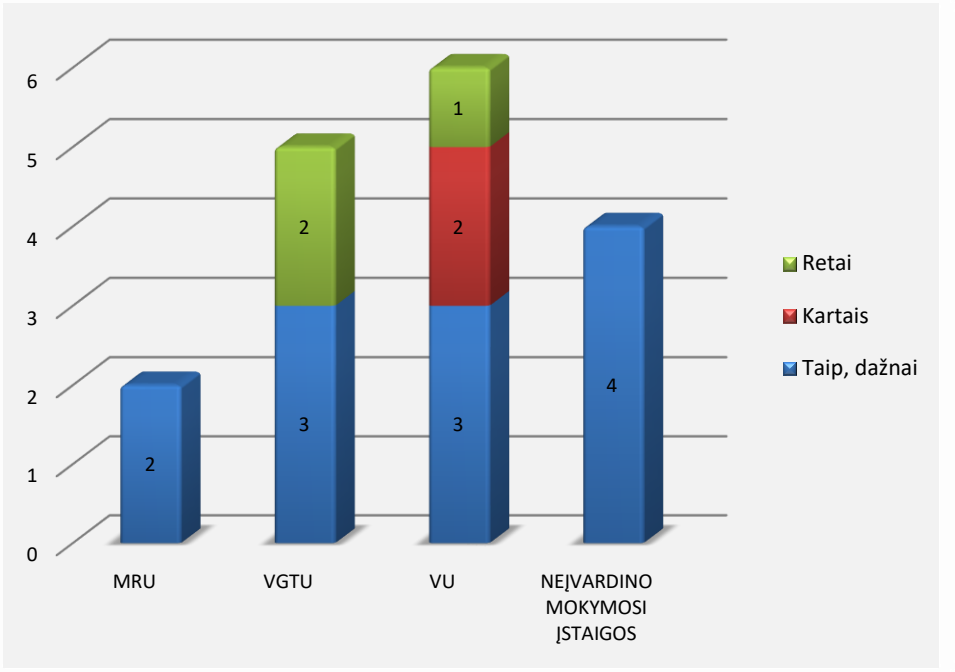

3.7 pav. Respondentų lankymasis savo aukštojoje mokykloje

Daugiausia, t.y. 60 proc. visų apklaustų studentų, judėdami savo mokymosi įstaigoje naudojasi neįgaliojo vežimėliu. 2 studentai iš visų 17 apklaustųjų naudojasi ramentais, o 1 – vaikštyne (žr. 3.8 pav.). Taip pat nemaža dalis (26,67 proc.) teigia, jog nesinaudoja jokia pagalbine priemone, tačiau padeda artimieji ar kiti asmenys. 1 asmuo (6,67 proc. visų apklaustųjų) parašė komentarą, jog nesinaudoja niekuom ir vaikščioja pats. Tokį atsakymų pasiskirstymą lėmė tai, jog ne visi apklaustieji turi fizinę negalią. Buvo studentų, kurie turėjo ir kitų neįgalumo formų, tačiau jos neriboja judėjimą.

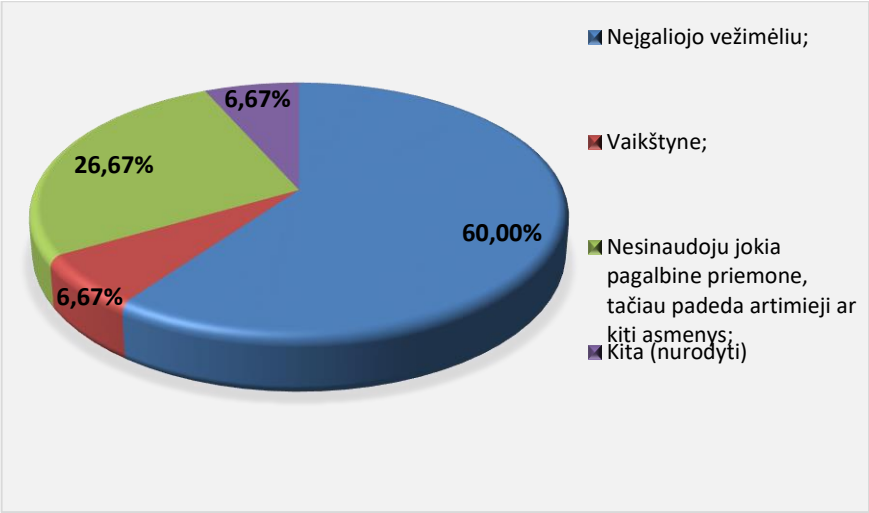

3.8 pav. Neįgaliųjų judėjimo priemonės

Dažniausiai universitetai save prisistato kaip pritaikytus ir lengvai pasiekiamus neįgaliems studentams. Pateikus klausimą, ar lankantis savo mokymosi įstaigoje būtina artimųjų ar kitų asmenų pagalba, po lygiai apklaustųjų (po 35,29 proc.) atsakė, jog taip arba kartais. Tai leidžia suprasti, jog neįgaliems studentams nėra visiškai lengvas priėjimas prie pastatų, kaip dažniausiai traktuoja patys universitetai. 5 studentai atsakė, jog viską daro savarankiškai.

Labiausiai judėti mokymosi įstaigoje reikalinga pagalba VGTU studentams, nes 4 iš 5 studentų atsakė „taip“. Tarp VU apklaustųjų daugiausia atsakymų buvo, jog pagalba reikalinga kartais, o iš MRU vienam studentui reikia pagalbos kartais, o vienas viską daro savarankiškai (žr. 3.9 pav.).

Nors yra keletas, kurie juda savarankiškai be kitų pagalbos, galima pastebėti, jog visgi studentams laisvam judėjimui dažnai reikalinga kitų asmenų pagalba, o tai parodo nepakankamą pastatų fizinės aplinkos prieinamumą.

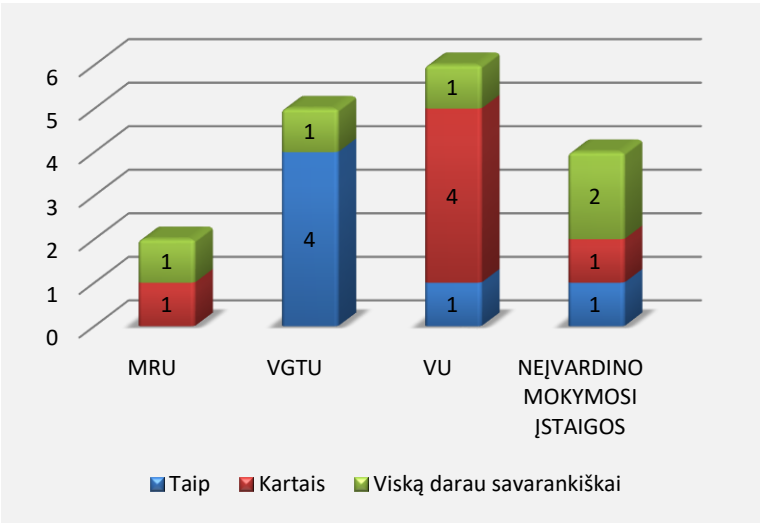

3.9 pav. Artimųjų pagalba neįgaliesiems judant savo mokymosi įstaigoje

Anketinėje apklausoje reikėjo įvertinti, kiek mokymosi įstaigos pastatas yra pritaikytas asmenims su fizine negalia. Įvertinimas buvo suskirstytas balais nuo 1 iki 5 (1 – visisiškai nepritaikyta; 5 – visiškai pritaikyta). Išanalizavus duomenis, gauti kiekvieno universiteto pritaikymo balų vidurkiai ir standartiniai nuokrypiai (žr. 3.3 lentelė).

3.3 lentelė. Pritaikymo vidurkių palyginimas

Kiek_pritaikyta

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
VGTU	5	3.8000	.83666	.37417	2.7611	4.8389	3.00	5.00
VU	6	3.1667	1.16905	.47726	1.9398	4.3935	1.00	4.00
MRU	2	3.0000	.00000	.00000	3.0000	3.0000	3.00	3.00
NENURODE	4	2.7500	.50000	.25000	1.9544	3.5456	2.00	3.00
Total	17	3.2353	.90342	.21911	2.7708	3.6998	1.00	5.00

Geriausias pritaikymas pagal tyriamųjų balus yra VGTU, o mažiausias MRU. Didžiausias nuomonių svyravimas yra VU (standartinis nuokrypis – 1,17). Tarp visų trijų universitetų reikšmingo skirtumo nenustatyta (p-reikšmė=0,378>0,05) (žr. 3.4 lentelė).

3.4 lentelė. Universiteto pritaikymo įvertinimas.

ANOVA

Kiek_pritaikyta

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	2.675	3	.892	1.117	.378
Within Groups	10.383	13	.799		
Total	13.059	16			

Kiekvienam fizinę negalią turinčiam asmeniui labai svarbu laisvas ir nevaržomas judėjimas. Labai svarbu, jog judėjimas būtų užtikrintas ne tik pačiame pastate, bet ir bandant jį pasiekti.

Siekiant išsiaiškinti neįgaliųjų nuomonę dėl pastato pritaikymo, anketoje buvo klausiama ar studentai susiduria su problemomis norėdami patekti į savo mokymosi įstaigos pastatą dėl asmenims su judėjimo negalia nepritaikytų mašinų aikštelių, šaligatvių, liftų, auditorijų ir kt. infrastruktūros. Didžioji dalis, t.y. 61,11 proc. apklaustųjų teigia, kad susiduria su problemomis norėdami patekti į į savo mokymosi įstaigą (žr. 3.10 pav.). 5 studentai iš 17 atsakė, kad nesusiduria su problemomis, tačiau kaip jau buvo minėta prieš tai ne visi apklaustieji turi fizinių judėjimo problemų.

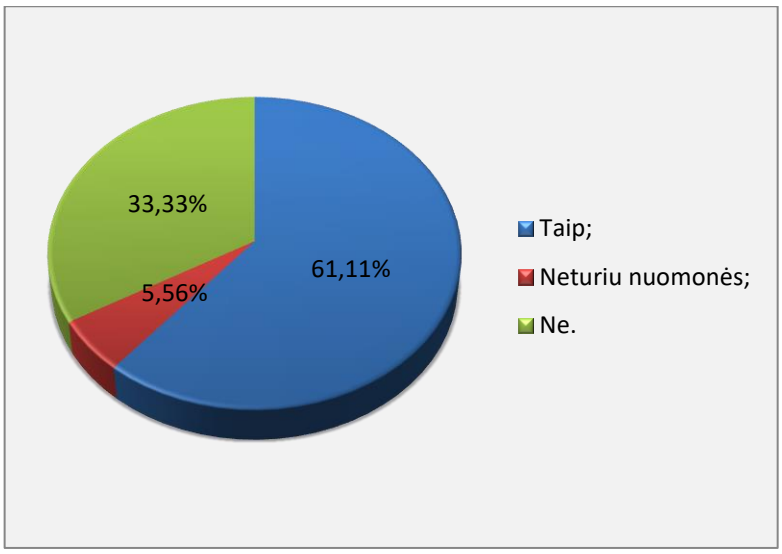

3.10 pav. Neįgalieji, susiduriantys su problemomis norėdami pasiekti pastatą

Analizuojant pagal universitetus, gauti rezultatai rodo, jog kiekvienoje iš analizuojamų aukštųjų mokyklų didžioji dalis nuomonių yra teigiančių, jog yra kliūčių, trukdančių lengvai pasiekti pastatą. MRU 1 respondentas mano, jog yra problemų ir 1 neturi nuomonės. VGTU didžioji dauguma neįgaliųjų neturi nuomonės, o VU net 5 iš 6 atsakiusių teigia, jog problemų pasiekiant pastatą yra. Taip pat tarp asmenų, neįvardinusių aukštosios mokyklos, 3 iš 4 vėlgi atsakė „taip“, susiduriantys su problemomis norėdami pasiekti pastatą (žr. 3.11 pav.).

Išanalizavus galima daryti išvadas, kad universitetų pritaikymas vis dar turi įvairių spragų, kurios neleidžia neįgaliems studentams judėti visiškai laisvai ir be kitų pagalbos. Visa tai kelia neįgaliųjų desocializaciją ir nepasitenkinimą. Studentai su ribotu mobilumu praranda galimybę laisvai judėti, bendrauti ir jaustis visaverčiais mokslo ir visuomenės nariais.

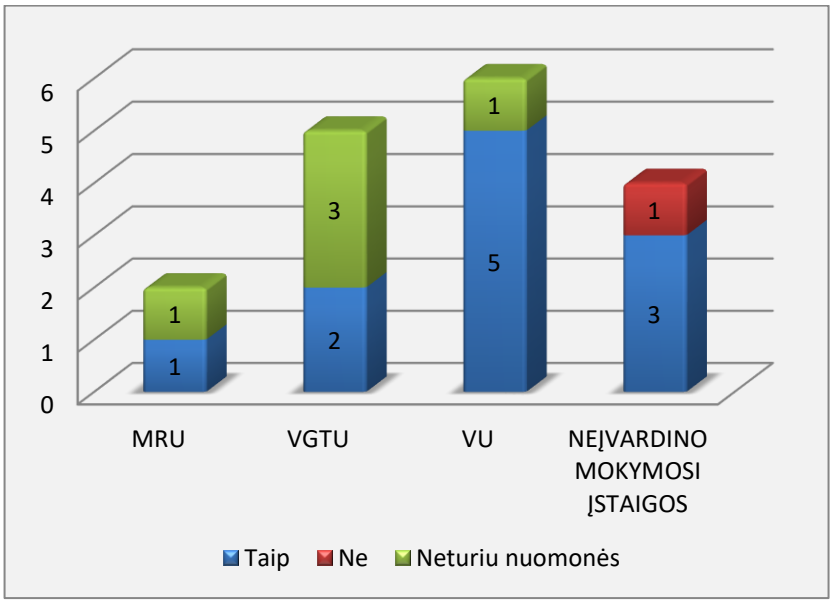

3.11 pav. Neįgalieji, susiduriantys su problemomis norėdami pasiekti pastatą pagal mokymosi įstaigą

Į kausimą kaip manote ar mokymo įstaigos pastatas pritaikytas judėti asmenims su judėjimo negalia, buvo galimi keturi atsakymai: „taip, pritaikytas“, „iš dalies pritaikytas“, „ne“ ir „neturiu nuomonės“. Daugiausia apklaustųjų pasirinko atsakymą „iš dalies pritaikytas“.

MRU 100 proc. studentų teigia, jog jų mokymosi įstaiga yra pritaikyta iš dalies. VGTU 60 proc.5 respondentų taip pat pasirinko atsakymą, jog universitetas pritaikytas tik iš dalies, tačiau 40 proc. studentų pasirinko atsakymą, jog universitetas yra visiškai pritaikytas. VU, kaip ir klausime ar susiduria su problemomis, norėdami pasiekti savo aukštąją mokyklą, 83 proc. asmenys su negalia teigia, jog universitetas yra pritaikytas iš dalies, ir 16,670 proc. (t.y. 1 iš visų 17) apklaustųjų sako, jog yra nepritaikytas (žr. 3.12 pav.).

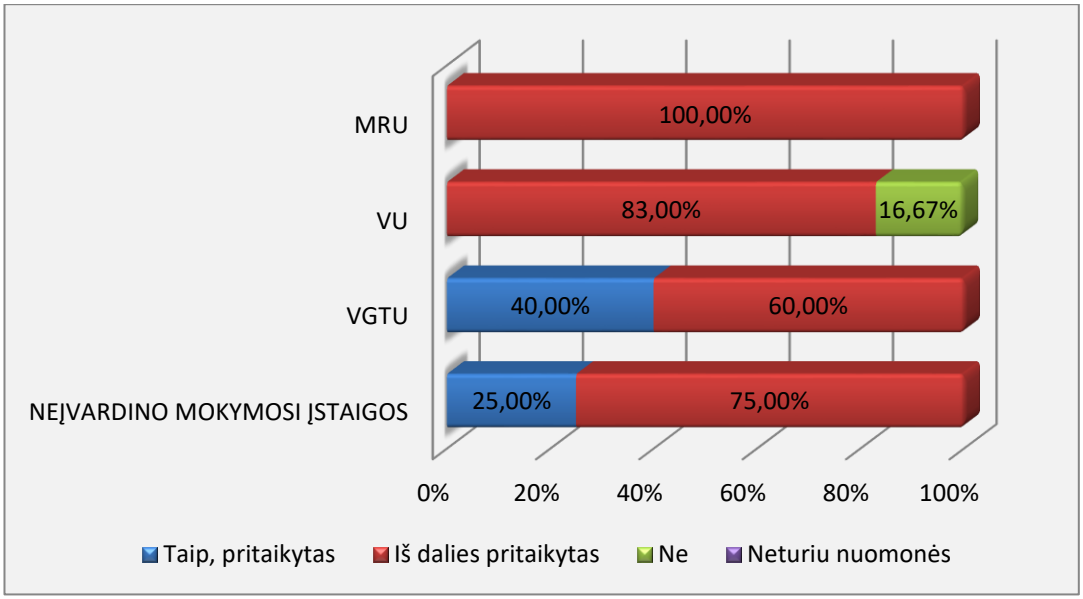

3.12 pav. Mokymosi įstaigų pritaikymas asmenims su fizine negalia

Iškelta statistinė hipotezė H_0 – universiteto pastato pritaikymą visų trijų analizuojamų universitetų tyriamieji vertina vienodai, hipotezė H_1 – aukštųjų mokyklų pastato pritaikymą vertina nevienodai. Hipotezei apskaičiuoti SPSS buvo naudojamas Chi–kvadrato kriterijus. Kadangi apskaičiavus, buvo gauta, jog $p > 0,05$ ($p = 0,526$), nulinės hipotezės atmesti negalima, o tai reiškia, jog visų trijų universitetų tyriamiųjų nuomonė apie pastatų pritaikymą skiriasi statistiškai nereikšmingai (žr. 3.5 lentelė).

Toks atsakymų pasiskirstymas rodo, jog nors universitetus yra stengiamasi pritaikyti neįgaliesiems, problemų visgi yra nemažai ir jie laikomi tik pritaikyti iš dalies. Tokia situacija lemia, tai, jog studentai su negalia nėra patenkinti savo mokymosi įstaigos pritaikymu.

3.5 lentelė. Požymių dažnių analizė (Chi–kvadrato kriterijus)

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	5.144[a]	6	.526
Likelihood Ratio	6.413	6	.379
Linear-by-Linear Association	.068	1	.794
N of Valid Cases	17		

Siekiant išsiaiškinti, ar Vilniaus miesto analizuojami universitai atitinka keliamus reikalavimus pastatų pritaikymui, tyrimo metu neįgalūs studentai buvo klausinėjami su kokiomis problemomis susiduria norėdami pasiekti savo mokymosi įstaigą. Norint nustatyti, kokios problemos gali kilti pasiekiant pastatus, buvo išvardinti variantai, kuriuos tiriamieji galėjo pasirinkti pagal savo poreikius. Taip pat pabaigoje buvo galimybė pasiūlyti savo variantą.

VGTU apklaustieji įvardino tokias pastato pasiekiamumo problemas, kaip nepritaikytos sanitarinės patalpos, sunkiai atsidarančios durys, nepritaikytos auditorijos, netinkamas pandusas, blogai įrengti laiptai ir nepritaikytos automobilių aikštelės. Taip pat 3 respondentai VGTU įvertino kaip neturintį jokių problemų (žr. 3.13 pav.).

VU neįgalūs studentai kaip didžiausias problemas laisvam judėjimui įvardino netinkamus durų ir langų pločius, nepritaikytas auditorijas ir nepritaikytas/ blogai pritaikytas mašinų aikšteles. Taip pat keletas teigė, jog sunkiai atsidaro durys, yra netinkami pandusai ir nėra keltuvo judėjimo trasoje.

Po 1 MRU studentą pasirinko atsakymus, jog yra nepritaikyti liftai ir nėra keltuvo, o vienas apklaustųjų nurodė savo atsakymą, kuriame teigia, jog daugumoje korpusų nėra lifto. Taip pat tarp asmenų, kurie nenurodė universiteto, kuriame studijuoja, įvardino problemą, jog automobilių vietos, skirtos neįgaliesiems, būna nuolat užimamos jokiais ženklais nežymėtais automobiliais ir dėl šių laisvų vietų niekas nesirūpina.

Išanalizavus gautus duomenis, matyti, kad yra daug universitetų nepritaikymo problemų. Daugiausia problemų visuose universitetuose kyla dėl nepritaikytų aikštelių, blogai įrengtų pandusų ir dėl sunkiai atidaromų durų. Šios problemos yra labiausiai trukdančios laisvai judėti ir pasiekti svo mokymosi įstaigą. Kaip pastebėta, daugiausia problemų yra išorinėje aplinkoje. Galima daryti išvadą, kad laisvam judėjimui neužtenka suteikti savarankišką judėjimą pastate, todėl būtina sutvarkyti išorinę universiteto aplinką.

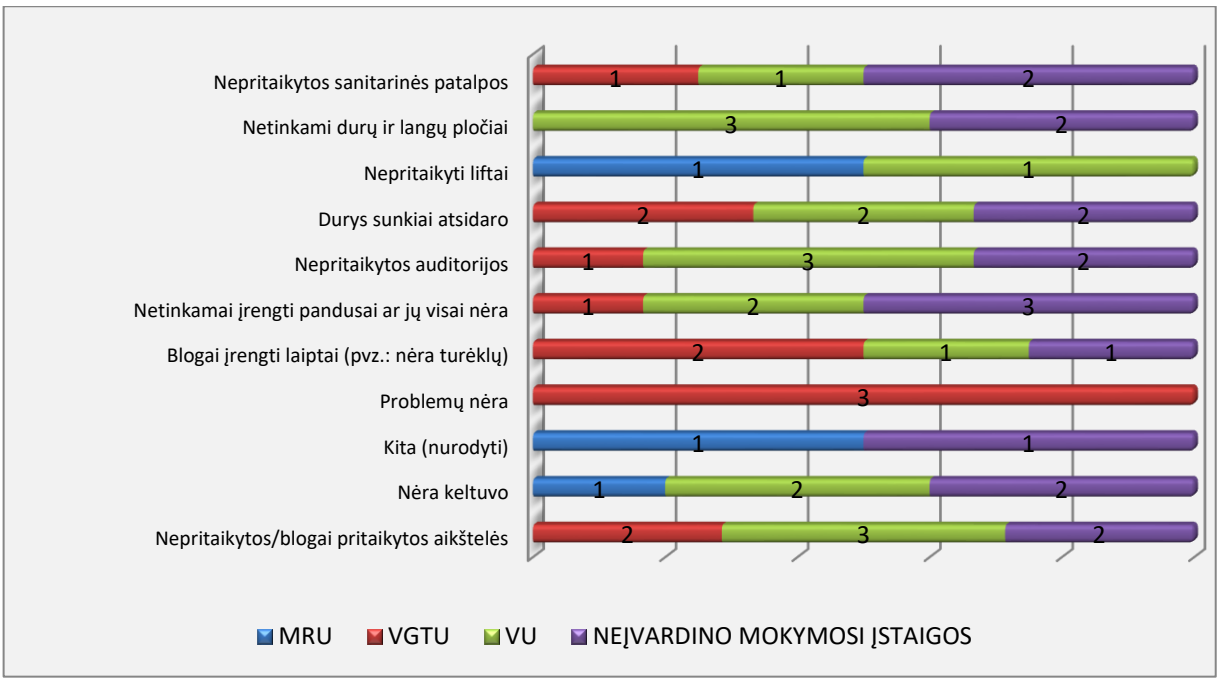

3.13 pav. Universitetų pritaikymo asmenims su fizine negalia problemos

Siekiant išsiaiškinti universitetų nepritaikymo priežastis, anketinėje apklausoje buvo užduotas klausimas „Kas, Jūsų nuomone, yra kaltas dėl Jūsų mokymo įstaigos pastato blogo pritaikymo asmenims su judėjimo negalia?“ Daugiausia respondetų (58,82 proc.) pasirinko atsakymą „universiteto vadovybės neveiklumas“. 29,41 proc. asmenų teigia, jog pritaikymui trukdo lėšų trūkumas, o 23,53 proc. mano, jog yra nepakankama įstatyminė bazė. Po lygiai apklaustųjų (po 11,76 proc.) atsakė, jog nesirūpina patys neįgalieji, neturi nuomonės arba pastatai yra pritaikyti. Vienas respondentų pasirinko variantą „kitas“ ir į šį klausimą pateikė teiginį, jog už pastatų pritaikymą atsakingi žmonės mažai konsultuojasi su pačiais neįgaliaisiais (žr. 3.14 pav.).

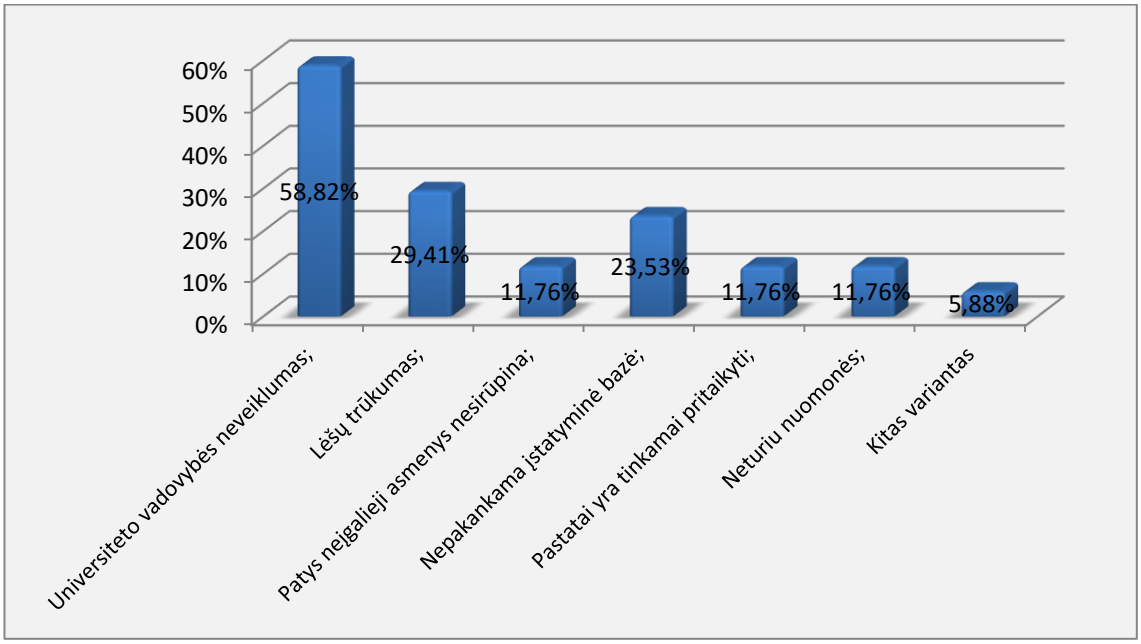

3.14 pav. Universitetų nepritaikymo priežastys

Norėdami universitetus pritaikyti neįgaliems studentams, kiekviena aukštoji mokykla stengiasi kurti pritaikymo politiką. Vienas pirmųjų žingsnių, norint padėti neįgaliems laisvai judėti ir mokytis, dažnai universitetuose būna paskiriami asmenys, kurie yra atsakingi už neįgaliųjų poreikius. Visuose trijuose analizuojamuose universitetuose taip pat yra paskirti asmenys, kurie rūpinasi visais klausimais, susijusiais su neįgaliųjų reikalais.

VGTU turi net keletą darbuotojų, kurie kuruoja neįgaliuosius. Svarbiausi poreikiai, kuriais rūpinasi šie darbuotojai – tai konsultavimas priėmimo ir finansinės paramos klausimais. Pakalbinus darbuotojus, paaiškėjo, jog studentai ne itin noriai viešina savo negalią ir pas kuratorius apsilanko dažniausiai tik dėl finansinės paramos. Kiek tiksliai neįgalių studentų, studijuojančių ir oficialiai lankančių paskaitas, atsakyti į šį klausimą negalėjo, nes tokie neįgalieji dažniausiai to neviešina. Atskiro darbuotojo, kuris būtų atsakingas tik už aplinkos pritaikymą, būtų galima paskirti kai kurių fakultetų pastatų ūkvedį ir budėtojus, kurie padeda norint patekti į pastatą. Tačiau darbuotojai teigia, jog norint neįgaliam studentui pasiekti pastatą, visada visi yra linkę padėti ir suteikti pagalbą.

MRU taip pat taiko pastatų pritaikymo politiką. Universitete yra paskirta darbuotoja, kuri yra atsakinga už neįgaliųjų reikalus. Ši darbuotoja, taip pat kaip ir VGTU, teigia, jog tikslų neįgaliųjų skaičių pasakyti negali, nes vėlgi neįgalieji kreipiasi dažniausiai tik tada, kai reikalinga pagalba dėl tikslinių išmokų ir finansinės paramos. Studentai čia taip pat stengiasi neviešinti savo negalios. Taip pat pakalbinus atsakingą darbuotoją ir apžiūrėjus universiteto aplinką, buvo pastebėta, jog universitetą labai stengiamasi pritaikyti neįgaliesiems, tačiau trūksta tam savų skiriamų lėšų ir norėtųsi, jog daugiau jų būtų skiriama iš viešojo sektoriaus.

VU yra paskirsta atsakinga darbuotoja, kuri rūpinasi visomis neįgaliųjų reikmėmis. Ji padeda bet kokiais klausimais, kurie yra susiję su neįgaliųjų poreikiais. Neįgaliųjų reikalų koordinatorius kartu su Turto valdymo ir paslaugų centru sprendžia universiteto pritaikymo poreikį, derina ir planuoja universiteto pritaikymo projektus. Atsakingas asmuo papasakojo, jog universitete pritaikymo politika yra vystoma instenstyviai, stengiamasi pritakyti pastatą, net jeigu atsiranda bent vienas asmuo su ribotu mobilumu.

Dažniausiai projektų įgyvendinimas „stringa“ dėl viešųjų pirkimų keliamų problemų ir istorinio paveldo saugos klausimų. Kadangi VU keletas fakultetų yra Vilniaus miesto senamiestyje, pastatai yra laimoni kaip istorinis paveldas, įmonės, kurios laimi pritaikymo konkursą, negali greitai ir lengvai atlikti darbų, nes juo reikia derinti su Kultūros departamentu. Toks derinimas užima daug laiko ir pastangų, todėl didėja pirkimo kaina, kuri daro įtaką galutiniam projekto įgyvendinimui. VU lėšas dažniausiai naudoja savo, nors šiuo metu stengiamasi ieškoti ir kitų finansavimo šaltinių.

Tiriamųjų studentų buvo klausiama ar jų mokymosi įstaigoje yra asmuo, atsakingas už fizinės aplinkos pritaikymą ir kitus neįgaliųjų reikalus. 10 iš 17 apklaustųjų atsakė, jog nežino. Iš

VGTU ir VU po du studentus mano, jog asmuo, kuruojantis neįgaliųjų reikalus yra, tačiau tuose pačiuose universitetuose buvo daugiau studentų, teigiančių, jog tokio asmens nežino (žr. 3.15 pav.).

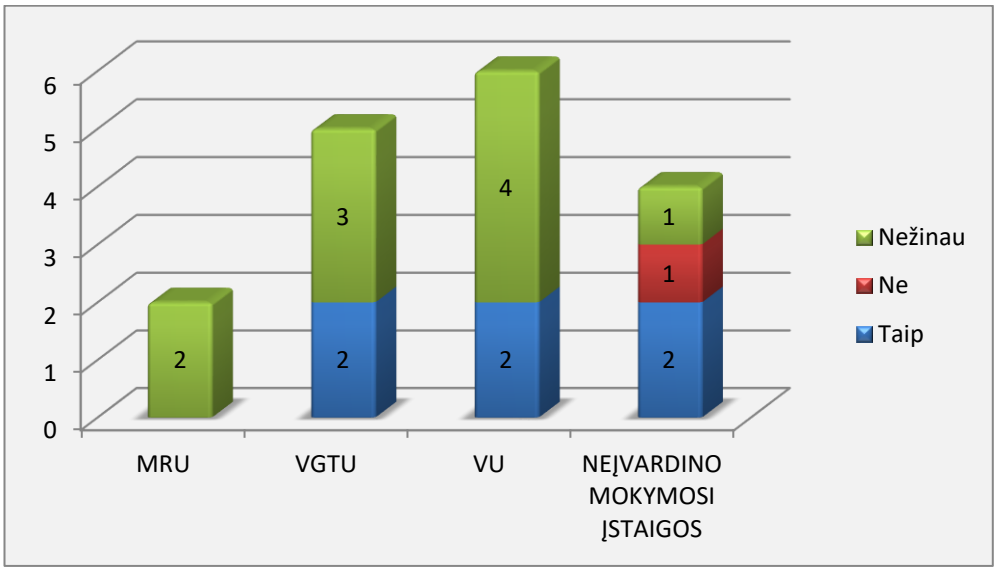

3.15 pav. Žinios apie mokymosi įstaigoje esantį atsakingą asmenį už fizinės aplinkos pritaikymą ir kitus neįgaliųjų reikalus

Vienas iš anketinės apklausos klausimų buvo atviras, kuriame studentai galėjo pateikti savo *pasiūlymus mokymosi įstaigai*, jog ji būtų labiau pritaikyta asmenims su fizine negalia. Į šį klausimą savo pasiūlymus ir pastebėjimus pateikė 6 asmenys.

Vienas VU Matematikos ir informatikos fakulteto studentas siūlo įrengti liftą, į kurį tilptų bet kokio dydžio vežimėlis. Tada, jo nuomone, būtų galima laisvai pasiekti visas auditorijas. Filosofijos fakulteto studentas teigia, jog būtų patogu elektroninės/ automatinės durys ir turėklai prie laiptų. Taip pat dar vienas VU studentas, neįvardinęs fakulteto, teigia, jog yra nepatogios kėdės auditorijose.

VGTU 1 studento nuomone, mokslas neįgaliesiems turėtų būti nemokamas arba 2/3 mažesnė įmoka už studijas, taip pat darbo pasiūlymai neįgaliesiems. MRU studentas pateikė pasiūlymą, jog paskaitos galėtų vyktų tik tame korpuse, kuriame yra liftas. Taip pat vienas apklaustųjų norėtų, jog pastato pritaikymas atitiktų Europos Sąjungos ir visus teisės aktuose nurodytus reikalavimus.

Atlikus anketinę apklausą, gauti rezultatai parodo daug niuansų, susijusių su universitetų aplinkos pritaikymu fizinę negalią turintiems asmenims. Visi universitetai vykdo pritaikymo politiką ir stengiasi, jog pastatai būtų kuo labiau pasiekiami neįgaliesiems. Tačiau paanalizavus išsamiau, galima rasti daug nepritaikymo problemų.

Iš neįgalių studentų apklausos matyti, jog visi universitetai yra pritaikyti, tačiau pritaikymas nėra visada galutinis ir leidžiantis laisvai bei savarankiškai judėti tiek pastato link, tiek pačiame pastate. Daugelis studentų įvertino, jog jų mokymosi įstaigos yra pritaikytos tik iš dalies. Tai

reiškia, jog kiekviename pastate yra problemų, kurios trukdo laisvai ir nevaržomai judėti. Tokia situacija trukdo neįgaliesiems laisvai naudotis visomis savo teisėmis ir prieinamu mokslu. Studentų nuomone, dėl pastatų nepritaikymo kalta yra universiteto vadovybė, todėl pastatų pritaikymo problema turėtų būti viena aktualiausių universiteto sprendimuose.

3.5. Aukštųjų mokyklų fizinės aplinkos prieinamumo vertinimas pagal vertinimo sistemą

Vertinant aukštųjų mokyklų fizinės aplinkos prieinamumą, buvo naudojama sukurta vertinimo sistema (žr. B priedas). Pastatai stebėjimo metodu buvo fiksuojami (fotografuojami), o tam tikros dalys matuojamos metru. Iš viso buvo atlikta 3 Vilniaus mieste esančių universitetų pastatų pritaikymo neįgaliesiems analizė.

Vilniaus Gedimino technikos universitetas:

Įvertinti Saulėtekio al. esantys centriniai rūmai ir 8 fakultetai : Aplinkos inžinerijos fakultetas (Saulėtekio al.), Fundamentinių mokslų fakultetas (Saulėtekio al.), Statybos fakultetas (Saulėtekio al.), Verslo vadybos fakultetas (Saulėtekio al.), Architektūros fakultetas (Trakų g.), Kūrybinių industrijų fakultetas (Trakų g.), Elektronikos fakultetas (Naugarduko g.), Mechanikos fakultetas (Basanavičiaus g.). Kadangi kai kurie fakultetai turi keletą korpusų arba kai kurie fakultetai yra viename korpuse, iš viso gavosi įvertinti **10 pastatų**. Saulėtekyje esantis kiekvienas fakultetas buvo vertinamas kaip atskiras pastatas.

Mykolo Romerio universitetas:

Įvertinti Didlaukio gatvėje esanti Psichologijos tarnyba ir 3 fakultetai: Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, Socialinės gerovės fakultetas ir Teisės fakultetas. Kadangi kai kurie fakultetai yra viename pastate, buvo vertinami ne fakultetai, o korpusai, nes kiekvienas korpusas turi atskirą įėjimą. Iš viso yra 5 korpusai, tai reiškia, jog buvo įvertinti **5 atskiri pastatai.**

Vilniaus universitetas:

Įvertintas Universiteto gatvėje esantis centrinės administracijos pastatas ir fakuletai: Istorijos fakultetas (Universiteto g.), Filologijos fakultetas (Universiteto g.), Filosofijos fakuletas (Universiteto g.), Teisės fakultetas (Saulėtekio al.), Komunikacijų fakultetas (Saulėtekio al.), Fizikos fakultetas (Saulėtekio al.), Ekonomikos fakultetas (Saulėtekio al.). Teisės ir Ekonomikos fakultetai buvo vertinamas kaip vienas pastatas. Iš viso įvertinti **7 pastatai.**

Įvertinus visus pastatus, buvo nustatytas kiekvieno fakulteto (korpuso) pritaikymo procentas (žr. 3.16 pav.).

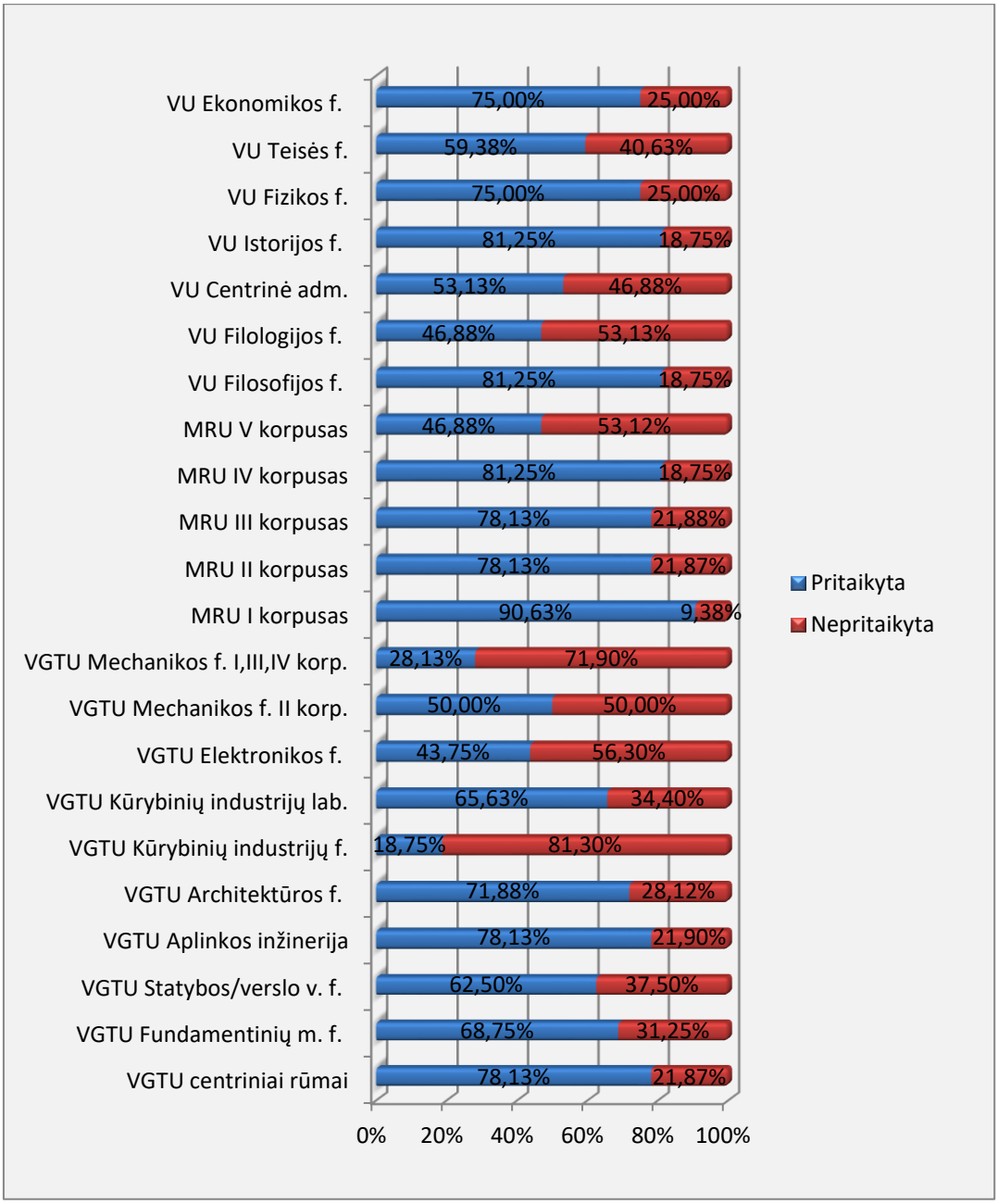

3.16 pav. Fakultetų fizinės aplinkos pritaikymas neįgaliesiems

Geriausiai iš visų 22 pastatų įvertintas buvo Mykolo Romerio universiteto I korpusas (pritaikyta 90,63 proc.). Šį pritaikymą lėmė tai, jog šis korpusas yra naujai pastatytas, o pagal Statybos techninį reglamentą „STR 2.03.01:2001 Statinai ir teritorijos. Reikalavimai žmonių su negalia reikmėms“ yra privaloma pritaikyti naujai statomus statinius.

Taip pat tarp geriausiai įvertintų fakultetų buvo VU Istorijos ir Filosofijos (pritaikyta 81,25 proc.) fakultetai bei VGTU Centriniai rūmai ir Aplinkos inžinerijos fakultetas, kuris siekia 78,13 proc. pritaikymo. VU Istorijos bei Filosofijos fakultetuose beveik visuose aukščių skirtumuose (esant laiptams) yra sumontuoti keltuvai, o VGTU Aplinkos inžinerijos fakultetuose lengvai galima

judėti pandusų ir lifto pagalba. VGTU Centriniai rūmai yra pritaikyta neįgaliesiems, tačiau turi vieną trūkumą – sunkiai visur atsidaro durys.

Tarp prasčiausiai pritaikytų yra VGTU Kūrybinių industrijų fakultetas (pritaikyta 18,75 proc.) ir Mechanikos fakulteto I, III, IV korpusai (pritaikyta 28,13 proc.). VU mažiausiai pritaikyta yra Filologijos fakultetas ir centrinė administracija, kurios pritaikymas yra 53,13 proc. MRU mažiausias pritaikymas yra V korpuse (pritaikyta 46,88 proc.).

Įvertinus visus pastatus ir nustačius kiekvieno fakulteto (korpuso) pritaikymą, buvo įvertintas kiekvieno universiteto bendras pritaikymas. Gauti duomenys parodė, kad iš visų trijų tirtų universitetų geriausiai yra pritaikytas Mykolo Romerio universitetas (pritaikyta 75 proc.) (žr. 3.17 pav.). Mažiausiai pritaikytas yra Vilniaus Gedimino technikos universitetas (56,56 proc.), o vidurinėje pozicijoje išliko Vilniaus universitetas, kuris pritaikytas 67,41 proc.

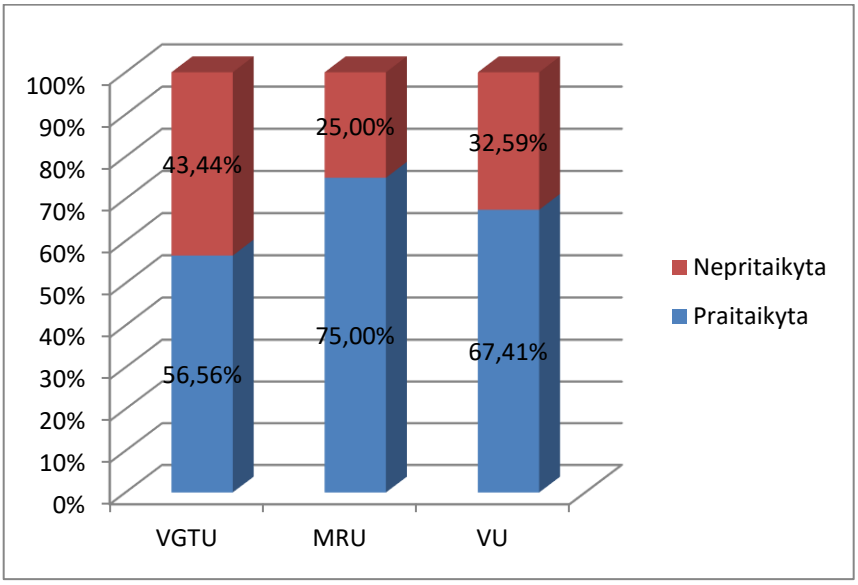

3.17 pav. Universitetų fizinės pritaikymas neįgaliesiems

Statistiškai reikšmingo skirtumo tarp visų trijų universitetų nenustatyta (p=0,175>0,5) (žr. 3.6 lentelė).

3.6 lentelė. Vidurkių tikrinimo rezultatai

ANOVA

Kiek_pritaikyta_procent

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	1238.820	2	619.410	1.911	.175
Within Groups	6158.242	19	324.118		
Total	7397.063	21			

Taip pat nėra statistiškai reikšmingo skirtumo analizuojant po du universitetus: VGTU ir MRU p=0,175>0,05; VGTU ir VU p=0,455>0,05; VU ir MRU p=0,755>0,05 (žr. 3.7 lentelė).

3.7 lentelė. Universiteto pritaikymas procentais. Daugiakartinių lyginimų rezultatai

Kiek_pritaikyta_procent

(I) Istaiga	(J) Istaiga	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
VGTU	VU	-10.84786	8.87211	.455	-33.3870	11.6913
	MRU	-18.43900	9.86080	.175	-43.4899	6.6119
VU	VGTU	10.84786	8.87211	.455	-11.6913	33.3870
	MRU	-7.59114	10.54164	.755	-34.3717	19.1894
MRU	VGTU	18.43900	9.86080	.175	-6.6119	43.4899
	VU	7.59114	10.54164	.755	-19.1894	34.3717

MRU geriausiai pritaikytos yra automobilių aikštelės, pėsčiųjų takai ir įėjimas į pastatą. VGTU geriausiai įvertintos taip pat automobilių aikštelės bei sanitarinės patalpos. VU daugiausia balų vėlgi gavo automobilių aikštelės ir pastato valdymas bei priežiūra (žr. 3.18 pav).

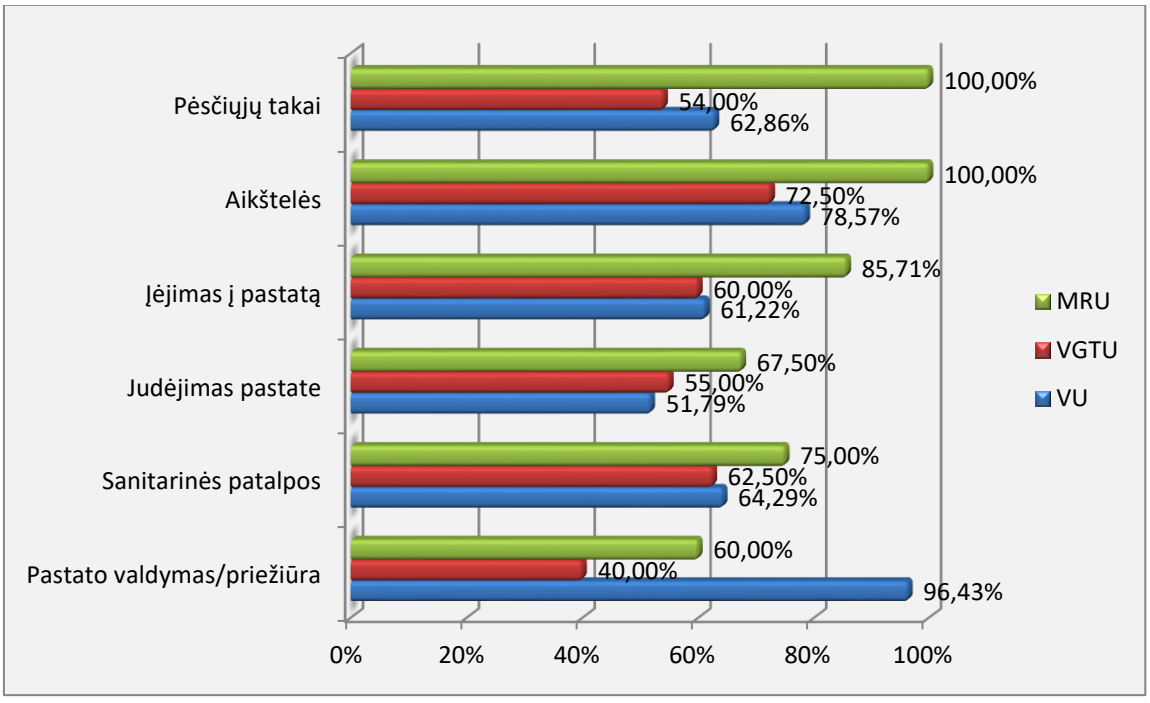

3.18 pav. Vertinimo rodiklių pasiskirstymas pagal universitetus

Analizuojant kiekvieną rodiklį atskirai, gauta, jog iš visų vertinamų rodiklių geriausiai yra pritaikytos automobilių aikštelės (pritaikyta 83,69 proc.). Šio rodiklio pritaikymą lėmė tai, jog kiekvienas universitetas ar fakultetas automobilių aikštelėse turėjo bent po vieną vietą, pritaikytą ir skirtą neįgaliam asmeniui ir kuri yra arčiausiai prie pagrindinio ar pritaikyto įėjimo.

Taip pat dar vienas prie geriausiai įvertintų rodiklių yra pėsčiųjų takai (pritaikyta 72,29 proc.). Vertinta buvo tai, jog trasų paviršiai buvo pakankamai kieti, neklampūs, iš nebirių medžiagų, nors, žinoma, kai kur buvo įvairių kliūčių ar lygių skirtumų.

Prasčiausiai įvertintas rodiklis – judėjimas pastate, kuris pritaikytas 58,10 proc. Patekus į pastatą, neretai prireikia kitų asmenų pagalbos norint pasinaudoti keltuvu ar pasiekti tam tikrą objektą. Taip pat dažnai kliudo įvairios kliūtys kaip laiptai, lygių skirtumai, slenksčiai ar sunkiai atidaromos durys (žr. 3.19 pav.).

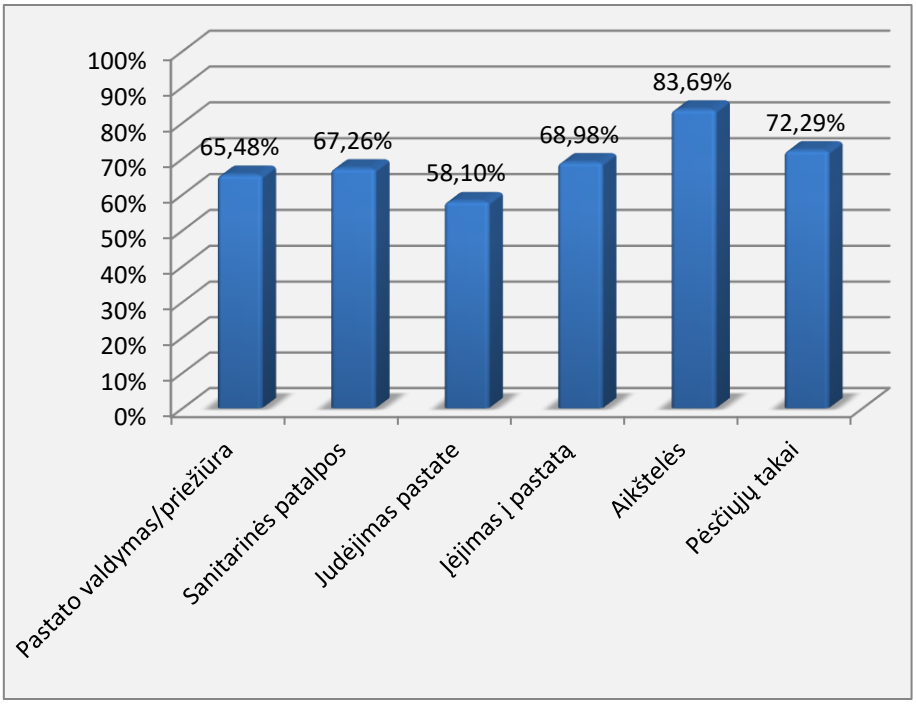

3.19 pav. Pritaikymo rodiklių vertinimas

Iš pirmo žvilgnsio gali atrodyti, jog pastatas yra pritaikytas, tačiau dažnai nėra užtikrintas savarankiškas judėjimas. Pvz. VGTU Saulėtekio al. norint patekti į pastatą, būtina susiekti su budinčiu, kuris atrakintų duris ir įleistų. Taip pat judėjimo trasa nuo įėjimo link vidaus yra apkrauta įvairiais daiktais. Norint patekti į VU Fizikos ir Ekonomikos fakultetus, yra didesnis nei 2 cm slenkstis ir guminis kilimėlis. Neįgaliam asmeniui tai gali būti kaip kliūtis, todėl gali prireikti kitų asmenų pagalbos. MRU tik iš I korpuso liftais galima pasiekti visus likusius korpusus, o tai reiškia ilgą judėjimo link auditorijos laiką. Reikšmingo statistinio skirtumo tarp rodiklių nenustatyta ($p=0,656>0,05$) (žr. 3.8 lentelė).

3.8 lentelė. Rodiklių pritaikymas procentais. Vidurkių tikrinimo rezultatai

ANOVA

pritaikymas

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	1081.420	5	216.284	.666	.656
Within Groups	3895.724	12	324.644		
Total	4977.144	17			

Kaip minėta auksčiau, geriausiai pritaikytos yra automobilių aikštelės. Pateikta išsami šio rodiklio analizė (žr. 3.20 pav.). Visuose analizuojamuose universitetuose automobilių aikštelių vietų, skirtų neįgaliesiems, apšvietimas tamsiuoju paros metu pritaikymas 100 proc. MRU visose automobilių aikštelių rodiklio reikšmėse pritaikymas yra 100 proc. VU pritaikiusi 100 proc. yra neįgaliųjų vietų artumą iki pagrindinio ar pritaikyto įėjimo ir vietų skaičių.

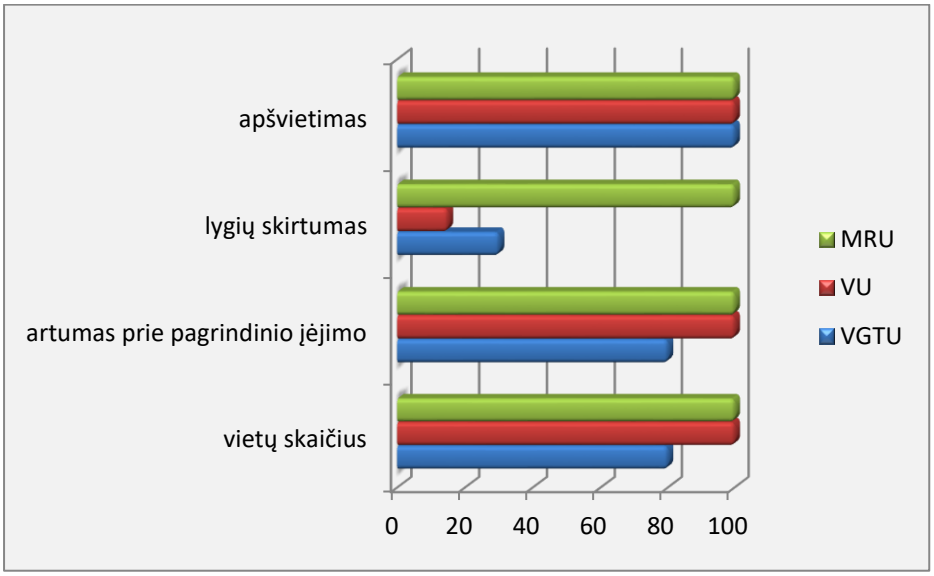

3.20 pav. Autobomilių aikštelių pritaikymas

Apžiūros metu buvo įvertinta, jog prasčiausias rodiklis yra judėjimas pastate. Pateikta analizė parodo išsamų rodiklio reikšmių pasiskirstymą (žr. 3.21 pav.).

Visuose universitetuose pastebėta, jog neįgaliųjų judėjimo trasos nėra pažymėtos tarptautiniu neįgaliųjų ženklu. Visuose universitetuose ši reikšmė buvo įvertinta kaip 0 procentų pritaikymo. Pagal Statybos techninio reglamento „STR 2.03.01:2001 Statinai ir teritorijos. Reikalavimai žmonių su negalia reikmėms“ 62 punktą visos judėjimo trasos, patalpos ir nuorodos į jas turi būti pažymėtos tarptautiniu neįgaliųjų ženklu.

MRU ir VU 100 proc. pritaikytas koridorių plotis, taip pat MRU pritaikyta 100 proc. patalpų durų angos plotis. Mažiausias pritaikymas (28,57 proc.) VU evakuacijos keliai ir įspėjamieji

paviršiai. Taip pat prastai pritaikymas yra VGTU evakucijos keliai (30 proc.) ir lygių skirtumai (40 proc.).

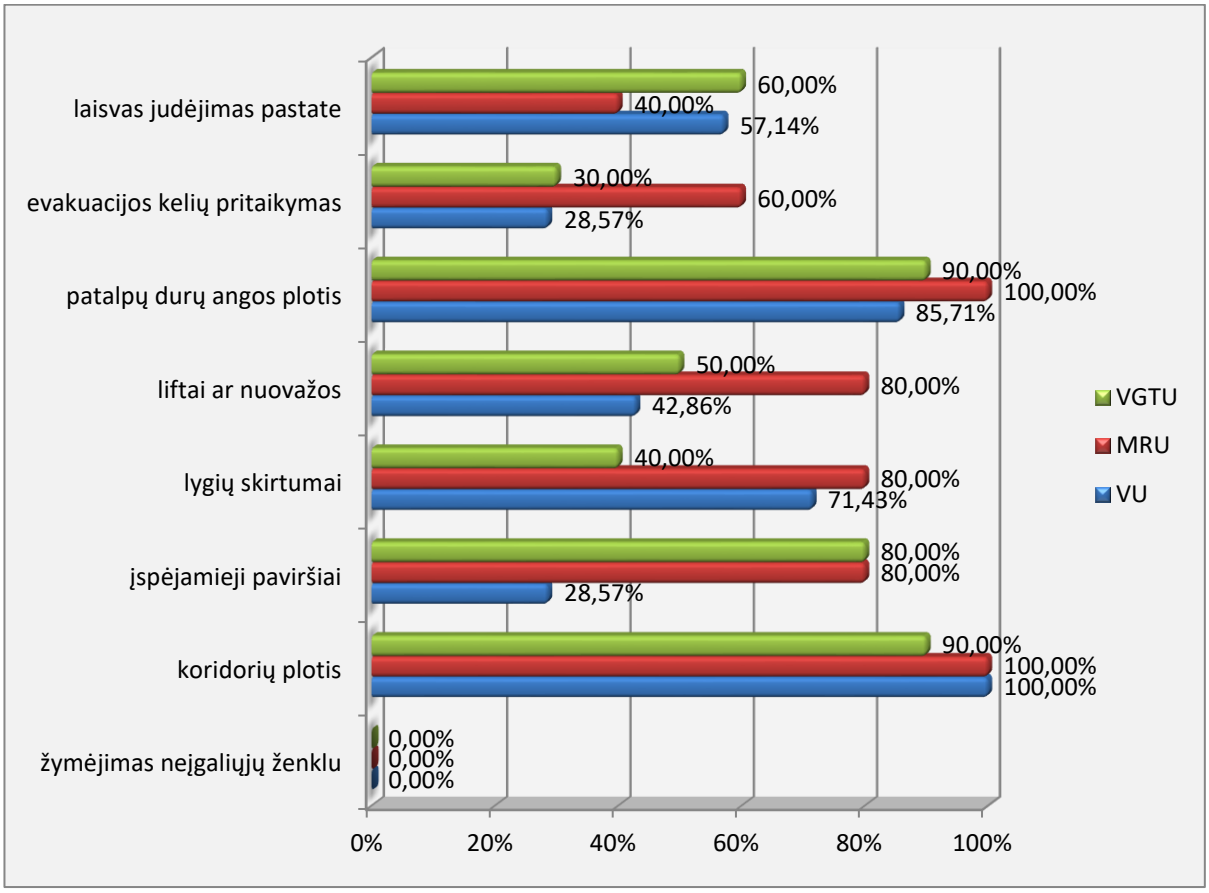

3.21 pav. Judėjimo pastate pritaikymas

3.6. Aukštųjų mokyklų pastatų pritaikymo asmenims su fizine negalia esminių problemų išskyrimas ir pritaikymo modelio sudarymas

Pagal objektų apžiūros duomenis, nustatyta, jog geriausiai pritaikytas yra Mykolo Romerio universitetas, o prasčiausiai – Vilniaus Gedimino technikos universitetas. Vilniaus universitetas užėmė vidurinę poziciją.

Kiekvienas universitetas teigia, jog jų pastatai yra pritakyti judėti asmenims su fizine negalia, tačiau išanalizavus anketinės apklausos duomenis, galima rasti problemas, kurios visgi trukdo laisvai ir savarankiškai judėti. Pagrindinės universitetų problemos pagal neįgaliuosius yra netinkamai pritaikyti pandusai (be turėklų, statūs, prasti paviršiai), sunkiai atidaromos durys, slenksčiai, lygių skirtumai, netinkami durų ir langų pločiai, nepritaikytos auditorijos, nėra keltuvų judėjimo trasose ir daugelis kitų. Pagal objektų stebėjimo analizę, didžiausios problemos kyla norint savarankiškai judėti po pastatą. Dažnai neįgaliam asmeniui yra reikalinga kitų asmenų pagalba. Neįgaliųjų trasos nėra pažymėtos tarptautiniu neįgaliųjų ženklu, o tai pasunkina judėjimą pastato viduje.

Esminės universitetų pastatų pritaikymo asmenis su fizine negalia problemos pateiktos 3.9, 3.10 ir 3.11 lentelėse.

3.9 lentelė. Mykolo Romerio universiteto pastato pritaikymo problemos

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS			
	Problema	**Problemos svarbumas**	**Problemos išsprendimo lygis**
VIDINĖS (fizinės)	Pasiekti II, III ir IV korpusų aukštus (išskyrus pirmąjį) galima tik iš I korpuso liftu. Toks judėjimas gali sukelti diskomfortą neįgaliajam, nes pailgėja auditorijos ar tikslo pasiekimo laikas, o tuo pačiu ir atvykimo į paskaitą laikas	Mažai svarbus	Sunkus
	Techniškai sudėtingai pritaikomi laiptai į kai kuriuos aukštus. Dėl šios priežasties II, III ir IV korpusų trečias aukštas sunkiai pasiekiamas, o V korpusas visai nepasiekiamas	Svarbus	Labai sunkus
	Aukščių pasikeitimai nepažymėti įspėjamaisiais paviršiais	Mažai svarbus	Vidutinis
	Patekimui į tam tikras vietas reikalinga budinčiojo ar kito asmens pagalba (pvz. lauke esantį keltuvą paruoštų naudojimui)	Mažai svarbus	Žemas
	Judėjimo trasos nepažymėtos tarptautiniu neįgaliųjų ženklu	Mažai svarbus	Žemas
IŠORINĖS	Fizinės aplinkos pritaikymo politikos nevystymas dėl investicijų ir poreikio trūkumo	Labai svarbus	Sunkus
	Informacijos trūkumas judėjimo schemose, kurios pateiktos universiteto internetiniame tinklalapyje	Svarbus	Vidutinis

3.10 lentelė. Vilniaus Gedimino technikos universiteto pastato pritaikymo problemos

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS			
	Problema	**Problemos svarbumas**	**Problemos išsprendimo lygis**
VIDINĖS (fizinės)	Būtina pagalba norint patekti į pastatus Saulėtekio alėjoje ir Trakų gatvėje (užrakintos durys ar judėjimo trasoje esantys daiktai, kliūtys trukdančios laisvai judėti)	Svarbus	Žemas
	Saulėtekio alėjoje patekimas į kai kuriuos korpusus tik per vieną korpusą, o tai prailgina auditorijos ar tikslo pasiekimo bei atvykimo į paskaitą laiką	Mažai svarbus	Sunkus
	Visiškai nėra galimybės patekti į Kūrybinių industrijų fakultetą dėl prie įėjimo esančių aukštų laiptų ir siaurų durų bei pačiame pastato viduje esančių laiptų	Svarbus	Labai sunkus
	Nepritaikytas Mechanikos fakultetas (tik vieno korpuso pirmas aukštas)	Svarbus	Labai sunkus
	Elektronikos fakultete netvarkinga judėjimo trasa patenkant į pastato vidų (yra birių medžiagų ir slenksčių)	Labai svarbus	Žemas
	Judėjimo trasos nepažymėtos tarptautiniu neįgaliųjų ženklu	Mažai svarbus	Žemas
	Aukščių pasikeitimai nepažymėti įspėjamaisiais paviršiais	Mažai svarbus	Vidutinis

3.10 lentelės tęsinys

IŠORINĖS	Nevystoma fizinės aplinkos pritaikymo politika	Labai svarbus	Sunkus
	Nėra kai kurių fakultetų judėjimo schemų universiteto internetiniame tinklalapyje. Taip pat nėra informacijos apie pritaikymo lygį ar kitus pritaikymo klausimus	Svarbus	Vidutinis

3.11 lentelė. Vilniaus universiteto pastato pritaikymo problemos

VILNIAUS UNIVERSITETAS			
	Problema	**Problemos svarbumas**	**Problemos išsprendimo lygis**
VIDINĖS (fizinės)	Saulėtekio alėjoje esančiuose pastatuose daug lygių pasikeitimų (laiptų), kurie trukdo patekti į kai kurias auditorijas	Labai svarbus	Sunkus
	Sunkiai pasiekiamas pastatas, kuriame įsikūrusi centrinė administracija	Labai svarbus	Vidutinis
	Nepritaikytas ir sunkiai pasiekiamas Filologijos fakultetas	Svarbus	Sunkus
	Judėjimo trasos nepažymėtos tarptautiniu neįgaliųjų ženklu	Mažai svarbus	Žemas
	Aukščių pasikeitimai nepažymėti įspėjamaisiais paviršiais	Mažai svarbus	Vidutinis
IŠORINĖS	Viešųjų pirkimų problemos dėl kultūros paveldui priklausančių pastatų. Kadangi daugelis fakultetų pastatų yra laikomi kaip istorinis paveldas, įmonės, kurios laimi fizinės aplinkos pritaikymo konkursą, visus darbus privalo derinti su Kultūros departamentu. Toks derinimas užima daug laiko ir pastangų, o tai tuo pačiu didina darbų ir pritaikymo kainą, kuri būna didesnė, nei planuojant patį projektą	Svarbus	Vidutinis
	Sunkiai randami techniniai pritaikymo sprendimai senuose pastatuose	Svarbus	Sunkus

Įvertinus visas universitetų pastatų pritaikymo asmenims su fizine negalia problemas, pateikiamas bendras pritaikymo modelis visoms aukštosioms mokykloms (žr. 3.22 pav.).

Fizinės aplinkos pritaikymo, taikant modelį, etapai:

1. **Pasitelkiamas neįgalus asmuo, turintis ribotą mobilumą** (su neįgaliojo vežimėliu ir/ar ramentais). Tokio asmens pagalba gali būti gaunama iš universiteto studijuojančių neįgalių studentų ar iš tam tikros neįgaliųjų asociacijos.

2. Savarankiškas judėjimas. Neįgaliam asmeniui be kitų asmens pagalbos reikėtų judėti nuo stotelės arba automobilių aikštelės link pastato. Toks pats judėjimas būtų atliekamas ir pastato viduje. Maršrute būtų fiksuojamas judėjimo pradžios ir pabaigos laikas, taip apskaičiuojant kiek neįgaliąjam užtruka tikslo pasiekimas.

3. Problemų fiksavimas ir indentifikavimas. Judant būtų fiksuojamos ir įvertinamos esamos realios kliūtys, kurios trukdo laisvai judėti. Problemos suskirstomos į išorės (lauko), vidaus ir valdymo bei priežiūros. Visos esamos problemos apibendrinamos.

4. Problemų sprendimo būdai. Techniniams sprendimams priimti sudaroma ekspertų komanda. Ji gali būti sudaryta iš Neįgaliųjų reikalų departamento atstovo, aukštosios mokyklos neįgaliųjų reikalus kuruojančio asmens bei kitų atsakingų universiteto atstovų, statytojų (geriausia būtų pasitelkiant projektuotojus ar architektus), asmenų su fizine negalia, bei kitų, kurie būtų kompetentingi analizuojama tema. Komanda nusprendžia, kokie būdai problemai pašalinti būtų optimaliausi ir geriausi.

5. Problemų svarbumo nustatymas. Aukštosios mokyklos atsakingi asmenys nusprendžia, kokie darbai yra prioritetiniai ir kokie ne. Problemos suskirstomos į tuos, kuriuos reikia atlikti nedelsiant, iki 3 mėnesių, iki metų arba įtraukiant į 5 metų planus. Problemų svarbumo lygio nustatymas padės kuriant veiklos planą.

6. **Biudžeto planavimas** (veiklos planas). Šis etapas yra vienas svarbiausių, nes pagal problemų svarbumo lygį, būtina apskaičiuoti, kokio biudžeto prireiks jų pašalinimo sprendimams įgyvendinti. Biudžeto nustatymas parodytų, kokio dydžio finansavimas yra reikalingas. Nustačius prioritetus ir pasiskirsčius finansavimą, sudaromas veiklos planas. Pagal jį vykdomi darbai.

7. **Kokybės stebėjimas ir palaikymas.** Įvykdžius darbus ir įgyvendinus projektus, būtina tęstinė veikla, kurios metu būtų stebimi ir tikrinami pritaikymo objektai bei detalės ir analizuojama ar asmuo su ribotu mobilumu gauna reikiamą naudą iš jų. Taip pat šiame etape būtinas informacijos viešinimas aukštųjų mokyklų internetiniuose tinklalapiuose apie pritaikymo objektus, vietas ar judėjimo schemas. Kokybės stebėjimas ir palaikymas privalo būti nenutrūkstamas.

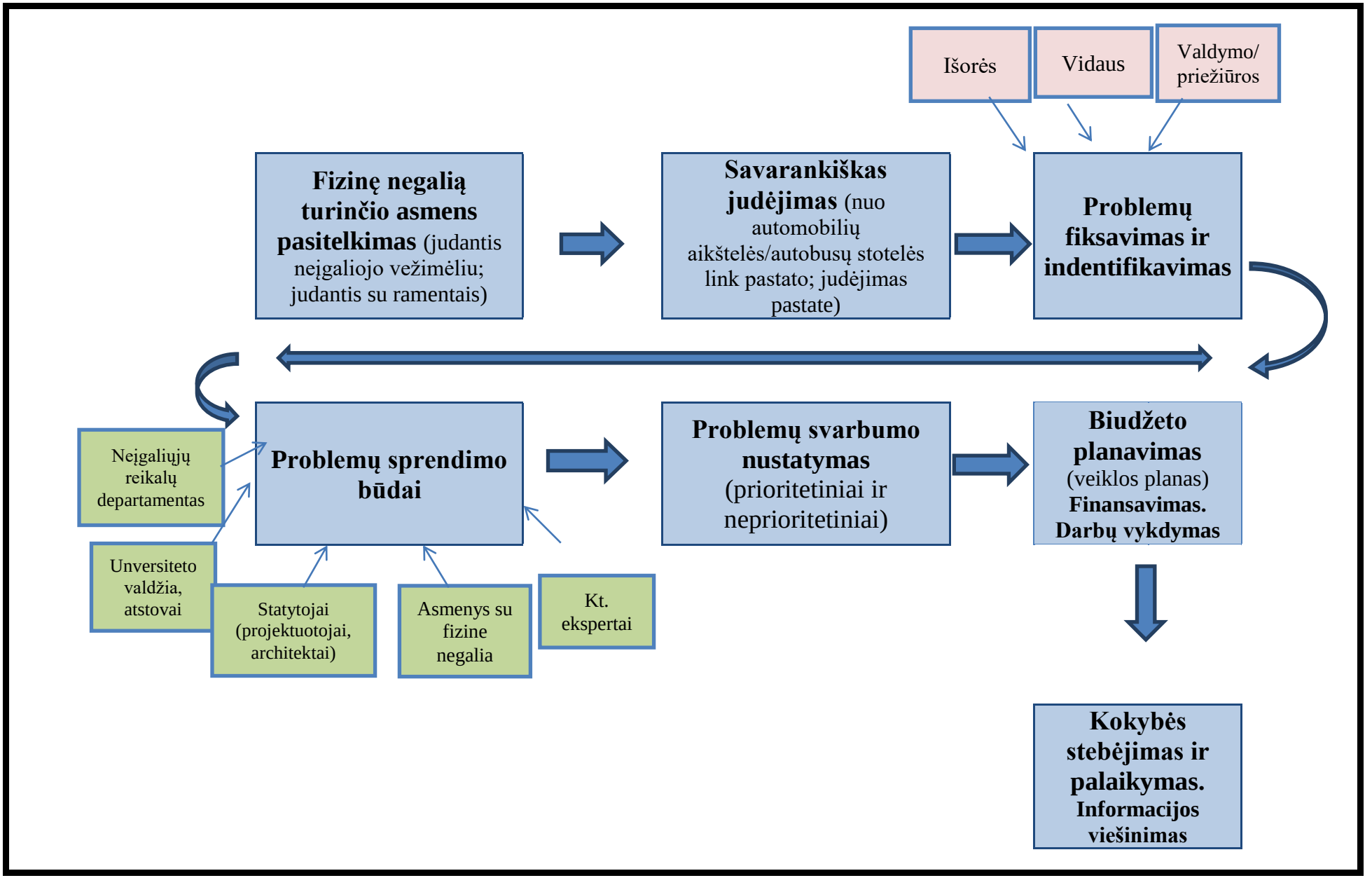

3.22 pav. Aukštųjų mokyklų fizinės aplinkos pritaikymo studentams su judėjimo negalia modelis

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Išanalizavus aukštųjų mokyklų pastatų fizinės aplinkos prieinamumą neįgaliems studentams, pateikiamos tokios **išvados**:

1. Mokslinės literatūros analizė atskleidė, jog norint integruoti neįgaliuosius į visuomenę, svarbu užtikrinti ne tik socializaciją, darbo ar mokslo galimybes, bet ir laisvą bei savarankišką judėjimą. Kad neįgalieji galėtų naudotis visomis savo teisėmis ir galimybėmis, būtina jų poreikiams pritaikyti fizinę aplinką.

2. Europos šalių neįgalūs piliečiai prieigą prie pastatų įvardijo kaip vieną iš didžiausią kliūčių norint laisvai integruotis į visuomenę. Tai reiškia, jog Europos šalyse yra fizinės aplinkos nepritaikymo problemų. Žinoma, paanalizavus daugiau, galima rasti ir gerų pritaikymo pavyzdžių. Kitose Europos šalyse jau daug anksčiau, negu Lietuvoje pradėta rūpintis fizinės aplinkos prieinamumu.

3. Lietuvoje yra išleistas ne vienas įstatymas ir teisės aktas, kuris užtikrina neįgaliųjų integraciją ir reglamentuoja aplinkos pritaikymą žmonėms su negalia. Apžvelgus Lietuvos Respublikos įstatymus ir teisės aktus, galima teigti, kad Lietuvoje yra gana aiškiai suformuluota teisinė bazė, kuri įpareigoja neįgaliųjų poreikių tenkinimą statinių atžvilgiu. Tačiau išanalizavus atidžiau, šiuose įstatymuose pastebima spragų, dėl kurių yra nepritaikomi visuomeniniai pastatai. Pavyzdžiui, teisės aktai neįpareigoja pritaikyti esamų pastatų neįgaliesiems, jei nėra poreikio renovuoti pastato bei nenustato terminų, per kuriuos visuomeninės paskirties pastatai turėtų būti pritaikyti neįgaliųjų poreikiams. Taip pat teisės aktai įpareigoja pritaikyti pastatus neįgaliesiems tik pertvarkomose statinio dalyse rekonstruojant ar kapitališkai remontuojant. Pastato rekonstrukciją suskirsčius į atskirus etapus ir dokumentiškai nerašant, kad tai yra rekonstrukcija ar kapitalinis remontas, remontuojamas pastatas nebeprivalo būti pritaikytas neįgaliesiems. Tokiu būdu yra nepritaikomi seni pastatai.

4. Lietuvoje bendras neįgalių studentų skaičius per 2009–2013 metus sumažėjo, tačiau pokytis visuose universitetuose buvo skirtingas. Tai parodo, jog neįgalūs studentai linkę rinktis tą aukštąją mokyklą, kuri yra labiau prieinama ir pritaikyta jų poreikiams. Taip pat išanalizavus Lietuvos aukštųjų mokyklų fizinės aplinkos prieinamumą, galima pastebėti, jog tyrimų, atliktų su pastatų prieinamumu nėra daug, todėl įvertinti realią situaciją yra sudėtinga. Iš analizuotų tyrimų gauta, jog aukštųjų mokyklų pritaikymas turi pasiekiamumo problemų.

5. Išanalizavus anketinės apklausos duomenis, pastebėta, jog neįgaliems studentams dažnai tenka apsilankyti savo mokymosi įstaigoje, todėl universiteto aplinkos pritaikymas jiems yra labai svarbus. Taip pat pastebėta, jog Vilniaus Gedimino technikos universiteto, Vilniaus universiteto ir

Mykolo Romerio universiteto neįgalūs studentai savo mokymosi įstaigas vertina tik kaip dalinai pritaikytus, o judant po pastatą dažnai reikalinga kitų asmenų pagalba. Tai reiškia, jog aukštosiose mokyklose, kad ir kaip stengiamasi atitikti pritaikymo reikalavimus, vis tiek yra daug prieinamumo problemų.

6. Ištyrus universitetų fizinės aplinkos prieinamumą pagal susikurtą vertinimo sistemą, gauti rezultatai rodo, jog kiekvienas universitetas stengiasi pritaikyti savo fizinę aplinką bei yra įgyvendinti minimalūs pritaikymo standartai, tačiau galima rasti įvairių problemų, kurios trukdo laisvai ir savarankiškai judėti tiek pastato išorėje, tiek jo viduje. Geriausiai universitetuose pritaikytos yra automobilių aikštelės ir pėsčiųjų takai, o daugiausiai problemų kyla norint laisvai ir savarankiškai judėti pastate.

7. Stebėjimo tyrimas atskleidė, jog iš visų trijų tirtų universitetų geriausiai pritaikytas neįgaliesiems yra Mykolo Romerio universitetas, o sunkiausiai pasiekiamas yra Vilniaus Gedimino technikos universitetas. Vilniaus universitetas užėmė vidurinę poziciją. Visi trys universitetai turi įvairių problemų, kurios trukdo galutinai pritaikyti pastatus neįgaliesiems.

Pateiktos išvados parodo, jog aukštosios mokyklos, nors ir stengiasi pritaikyti savo fizinę aplinką, dažnai kyla įvairios pasiekiamumo problemos. Jos atsiranda dėl ne iki galo sutvarkytos ir neprižiūrėtos aplinkos, nevystomos pritaikymo politikos ar lėšų trūkumo. Kartais užtenka paprastų sprendimų lengvesniam pastatų prieinamumui, tačiau nesant poreikiui, pastatų preinamumas nebūna universiteto prioritetiniuose klausimuose. Dėl šios priežasties neįgalūs Lietuvos asmenys negali laisvai pasirinkti norimos ar išsvajotos specialybės ir įgyti aukštąjį išsilavinimą. Neįgalus asmuo turi rinktis tokį universitetą, kuris geriau atspindėtų jo, kaip asmens, turinčio ribotą mobilumą, poreikius.

Išanalizavus ir pateikus išvadas, pastebima, jog universitetų pritaikymas neįgaliesiems turi įvairių problemų, todėl pateikiami tokie **pasiūlymai:**

1. Lietuvos Respublikos teisės aktuose yra palikta spragų, kurias būtina užpildyti. Pavyzdžiui, nuostatas, kuriomis teisės aktai neįpareigoja pritaikyti esamų pastatų neįgaliųjų poreikiams, jei nėra poreikio renovuoti pastato, dar reikėtų pakoreguoti. Jei neįgaliesiems yra poreikis lankytis tam tikrame pastate, jis turėtų būti be išimties pertvarkomas.
2. Universiteto pastato vertinimo procese būtinas neįgalaus asmens dalyvavimas. Siūloma universiteto pritaikymui pasitelkti asmenį, turintį ribotą mobilumą, ir kartu su jo pagalba įvertinti realias prieinamumo ir laisvo judėjimo problemas.
3. Techniniams sprendimams priimti gali būti sudaroma ekspertų komanda. Ji galėtų būti sudaryta iš Neįgaliųjų reikalų departamento atstovo, aukštosios mokyklos neįgaliųjų reikalus kuruojančio asmens bei kitų atsakingų universiteto atstovų, statytojų (geriausia būtų pasitelkiant

projektuotojus ar architektus), asmenų su fizine negalia, bei kitų, kurie būtų kompetentingi analizuojama tema. Ekspetų komanda padėtų nuspręsti, kokie būdai problemai pašalinti būtų optimaliausi ir ekonomiškiausi esančioje padėtyje.

4. Būtinas fizinės aplinkos pritaikymo politikos vystymas. Kiekvienas universitetas turėtų susidaryti kelių metų veiklos planą. Jame būtų galima nusistatyti prioritetus, tikslus ir uždavinius, kuriais būtų siekiamas pastato prieinamumo gerinimas. Plane reikėtų išdėstyti problemų svarbumą, galimus sprendimo būdus. Toks planas leistų įvertinti kokios priemonės ir kokio dydžio finansavimas yra reikalingas.

5. Sukurti pranešimų sistemą (interaktyvų forumą) universiteto internetiniame tinklalapyje, kuriame neįgalūs studentai galėtų pateikti komentarus, pastabas ir pasiūlymus. Taip būtų įvertinamos visos kliūtys, su kuriomis susiduria neįgalieji, norėdami pateikti į savo mokymosi įstaigą. Pranešimų sistema padėtų padėtų greitai ir efektyviai išspręsti kylančias problemas.

6. Taikant užsienio universitetų praktiką, galima sukurti universiteto internetiniame tinklalapyje vizualinius žemėlapius, planus, laisvai prieinamas universiteto vietas bei maršrutus. Duomenys būtų fiksuojami padedant neįgaliesiems ir perkeliant į sukurtą duomenų bazę. Tokiu būdu neįgaliam studentui būtų aišku, kokia erdvė yra lengvai pasiekiama ir su kokiomis kliūtimis gali susidurti, norėdamas pasiekti tam tikrą objektą.

7. Būtinas aktualios informacijos viešinimas universiteto internetiniuose tinklalapiuose pastatų prieinamumo tema. Išsamus aprašymas ir pateikimas pritrauktų daugiau asmenų, turinčių negalią. Neįgalus asmuo privalo lengvai ir greitai suprasti, kokios galimybės yra jam studijuoti aukštojoje mokykloje. Universitetas privalo suteikti pasitikėjimą juo.

8. Dar vienas svarbus aspektas – paskaitų ir auditorijų derinimas. Norint pritraukti daugiau asmenų, turinčių ribotą mobilumą, būtina atsižvelgti į jų poreikius. Paskaitas daryti tokiose auditorijose, kurios būtų lengviausiai ir greičiausiai prieinamos ir pasiekiamos. Paskaitos ar auditorijos pasiekimas neturėtų sukelti neįgaliam studentui diskomfortą ar baimę, jog pasibaigus vienai paskaitai, jis gali vėluoti į kitą.

9. Universitetuose yra reikalinga speciali patalpa, kurioje neįgalieji galėtų padaryti mankštos pratimus ar pasinaudoti savo ergoterapinėmis priemonėmis. Tokios patalpos įrengimas vėlgi pritrauktų daugiau asmenų su negalia.

Svarbiausia, jog būtų koordinuotai vykdoma visa pritaikymo politika. Būtina priimti svarbius sprendimus ir efektyviai įvertinti problemas, o jas sprendžiant remtis pačių neįgaliųjų nuomone. Kiekvienas neįgalus studentas nori laisvai ir savarankiškai judėti, todėl atsižveglimas į jų poreikius yra svarbiausias aspektas pastatų įgyvendinimo kontekste.

LITERATŪRA

Access city award. 2017. [žiūrėta*:* 2017-10-08]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1141

Accessible holidays: 6 of the most wheelchair-friendly cities in Europe. 2017. [žiūrėta: 2017-10-08]. Prieiga per internetą: http://home.bt.com/lifestyle/travel/european-holidays/accessible-holidays-6-of-the-most-wheelchair-friendly-cities-in-europe-11364135706856

Addakha, R. 2007. How young people with disabilities conceptualize the body, sex and marriage in urban India, *Sexuality and Disability* 25(3): 111–123.

Adomaitienė, R. 2003. *Taikomoji neįgaliųjų fizinė veikla.* Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija. 383 p.

Adomaitienė, R.; Mikelkevičiūtė, J. 2001. Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas, *Negalios fenomenas sociologijos teorijų požiūriu.* 40 p.

Akter, K. K. 2017. *Accessibility for the people with physical disabilities* [žiūrėta: 2017-09-15]. Prieiga per internetą: http://www.thedailystar.net/law-our-rights/rights-advocacy/accessibility-the-people-physical-disabilities-1353433

Babinskienė, A. *2016. Aukštasis mokslas neįgaliajam – (ne)pasiekiama svajonė?* [žiūrėta: 2017-06-07]. Prieiga per internetą: http://www.biciulyste.lt/lt/tolerancijos-link/504-aukstasis-mokslas-neigaliajam-ne-pasiekiama-svajone

Bagdonas, A. 1995. *Sutrikimų klasifikacija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 30 p.

Balčikonis, V. 2011. *Meilės sostinė ir aplinkos pritaikymas* [žiūrėta: 2017-06-13]. Prieiga per internetą: http://www.ypatingizmones.lt/meiles-sostine-ir-aplinkos-pritaikymas

Baranauskienė, I.; Juodraitis, A. 2008. *Neįgaliųjų profesinė reabilitacija: sėkmės prielaidos: monografija.* Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla. 430 p.

Baranauskienė, I.; Ruškus, J. 2004. *Neįgaliųjų dalyvavimas darbo rinkoje: profesinio rengimo ir profesinės adaptacijos sąveika*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla. 274 p.

Bell, N. E. 2017. *Data sources: graduate students with disabilities* [žiūrėta: 2017-06-09]. Prieiga per internetą: http://cgsnet.org/data-sources-graduate-students-disabilities

Broom, L.1992. *Sociologija: esminiai tekstai ir pavyzdžiai.* Kaunas: Litera. 356 p.

Bužinskas, G.; Grigonienė, R.; Nikitinas, A.; Paškauskas, Ž.; Rudaitienė, A.; Šablinskaitė, D.; Urbonas, M.; Vilčiauskaitė, B. 2004. *Integracija į darbo rinką*. Vilnius: Vilniaus teisės ir verslo kolegija. 116 p.

Chard, G.; Couch, R. 2010. Access to higher education for the disabled student: a building survey at the university of Liverpool, *Disability & Society* 13(4): 603–623.

Communication from the commission to the European Parliament, the council, the European economic and social committee and the Committee of the regions. 2010. *European Disability Strategy 2010-2020: A Renewed Commitment to a Barrier-Free Europe*. Brussels.

Council of Europe. 2017. Disability strategy 2017-2023, *Human rights: a reality for all* [žiūrėta*:* 2017-10-07]. Prieiga per internetą: https://rm.coe.int/16806fe7d4

Daugėla, M.; Žukauskas, S. 2005. Lietuvos universitetų fizinės aplinkos prieinamumas žmonėms su fizine negalia, *Specialusis ugdymas* 2 (15): 122–134.

Disabilities: access city award 2016 for accessible-friendly cities goes to Milan. 2015. [žiūrėta*:* 2017-10-07]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=es&catId=89&newsId=2410

Dromantienė, L. 2008. *Socialinės Europos kūrimas*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. 227 p.

Europos taryba. 2006. *Ministrų komiteto rekomendacija Rec (2006) 5 valstybėms narėms dėl ET veiksmų plano skatinti žmonių, turinčių negalią, teises ir visapusį dalyvavimą visuomenėje: žmonių, turinčių negalią, gyvenimo kokybės gerinimas europoje 2006-2015*. Priimta 2006 m. balandžio 5 d. 961-ajame ministrų komiteto atstovų posėdyje.

Eurostat statistics explained. 2012. *Disability statistics - barriers to social integration* [žiūrėta: 2017-10-07]. Prieiga per internetą: *http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Disability_statistics_-_barriers_to_social_integration*

Goode, J. 2007. Managing disability: Early experiences of university students with disabilities, *Disability & Society* 32(4): 35-48.

Guščinskienė, J.; Čiburienė, J. 2011. Lietuvos neįgaliųjų įtrauktis į aukštąjį mokslą ir darbo rinką: socialinės atsakomybės aspektas, *Ekonomika ir vadyba* 501-509, ISSN 1822-6515.

Hanifin, J.; Shevlin, M.; Kenny, M.; McNeela, E. 2007. Including young people with disabilities: assessmentchallenges in higher education, *High Education* 54(3): 435–448.

An initiative of the National school boards association. 2017. *How many students with disabilities are in our school(s)?* [žiūrėta: 2017-06-09]. Prieiga per internetą: http://www.data-first.org/data/how-many-students-with-disabilities-are-in-our-schools/

Hill, J. L. 1992. Accessibility: students with disabilities in universities in Canada, *The Canadian Journal of Higher Education* 22(1): 48-83.

Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija ir jos fakultatyvus protokolas. *Valstybės žinios*, 2010-06-19, Nr. 71-3561.

Klimavičienė, M.; Aželskienė A.; Matuzevičiūtė, D. 2003. Neprigirdinčių studentų problemos, *Iš sutrikusios klausos vaikų ugdymo patirties*: mokslinės praktinės konferencijos „Sutrikusios klausos asmenų ugdymas: realijos ir ateities vizija“, įvykusios 2002 m. balandžio 18-19 d. pranešimų medžiaga. Šiauliai: ŠU leidykla.

Korolevič, A. 2009. Aplinkos pritaikymas neįgaliesiems. *UAB Biomedika*. Vilnius. [žiūrėta: 2017-06-09]. Prieiga per internetą: http://www.lsveikata.lt/sveika-seima/projektai/77-projektai/848-aplinkospritaikymas-negaliesiems.html.

Kvieskienė, G. 2007. *Pozityvioji socializacija kaip ugdymo paradigma*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla. 184 p.

Lau, W. K.; Ho, D. Ch. W.; Yau, Y. 2016. Assessing the disability inclusiveness of university buildings in Hong Kong, *International Journal of Strategic Property Management* 20(2): 184–197.

Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės Žinios*, 1992-11-30, Nr. 33-1014.

Lietuvos Respublikos Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 83-2983.

Lietuvos Respublikos Seimas. Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencija ir jos Fakultatyvus protokolas. *Valstybės žinios*, 2010-06-19, Nr. 71-3561

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas “Dėl nacionalinės neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2019 metų programos įgyvendinimo 2016–2018 metų veiksmų plano patvirtinimo”. *Valstybės žinios*, 2015-06-29, Nr. 10323.

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl būsto pritaikymo neįgaliesiems finansavimo 2013 – 2015 metais tvarkos aprašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 34 -1676.

Lietuvos Respublikos Statybos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 101-3597.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Nacionalinės neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2019 metų programos patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 2012-11-27, Nr. 137-7021.

Lietuvos studentų sąjunga. 2009. *Tyrimo „Neįgalieji studentai Lietuvos aukštosiose mokyklose 2008 – 2009“ ataskaita* [žiūrėta: 2017-06-07]. Prieiga per internetą: http://www.lsmuni.lt/media/dynamic/files/520/neigalieji_studentai_lietuvos_aukstosiose_mokyklose_tyrimoataskaita.pdf

Lietuvos studentų sąjunga. 2013. *Tyrimo „Neįgalieji aukštajame moksle 2012-2013“ ataskaita.*

Madriaga, M.; Hanson K., Kay, H.; Walker A. 2011. Marking-out normalcy and disability in higher education, *British Journal of Sociology of Education* 32(6): 901-920.

Merkevičius, J.; „Sempera“, UAB. 2012. Tyrimo “Pasiūlyme dėl Europos tarybos direktyvos, kuria įgyvendinamas vienodo požiūrio į asmenis, nepaisant jų religijos ar tikėjimo, negalios,

amžiaus arba seksualinės orientacijos, principas, nuostatų, reglamentuojančių naujų, renovuojamų ir visų kitų esamų visuomeninės paskirties pastatų pritaikymą neįgaliųjų poreikiams Lietuvoje ekonominių kaštų analize" galutinė ataskaita. *Neįgaliųjų reikalų departamentas prie SAMD.* Vilnius.

Neįgalieji nesijaučia gyvenantys po savotišku gaubtu, bet pasigenda gerų iniciatyvų. 2012. [žiūrėta: 2017-12-27]. Prieiga per internetą: https://www.delfi.lt/sveikata/sveikatos-naujienos/neigalieji-nesijaucia-gyvenantys-po-savotisku-gaubtu-bet-pasigenda-geru-iniciatyvu.d?id=60123367

Neįgaliųjų reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. 2013. *Informacija norintiems pritaikyti būstą* [žiūrėta: 2017-06-16]. Prieiga per internetą: http://www.ndt.lt/busto-pritaikymas-neigaliesiems/informacija-norintiems-pritaikyti-busta/

Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba. 2012. *Neįgalumo lygio nustatymas* [žiūrėta: 2017-06-16]. Prieiga per internetą: http://www.ndnt.lt/index.php?-690196452

Neverauskienė, L. O.; Kavaliauskaitė, R.; Žemaitaitytė, G. 2012. *Neįgaliųjų situacija darbo rinkoje. Aplinkos pritaikymas neigaliųjų poreikiams.* Vilnius. [žiūrėta: 2017-12-27]. Prieiga per internetą: http://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2016/02/neigaliuju-situacija-darbo-rinkoje_aplinkos-pritaikymas-neigaliuju-poreikiams.pdf

Oregon state university. 2013. *Comprehensive accessibility plan for the built environment (draft)* [žiūrėta: 2017-12-27]. Prieiga per internetą: http://oregonstate.edu/accessibility/sites/default/files/documents/comprehensive_accessibility_plan_draft.pdf

Papasotiriou, M.; Windle, J. 2012. The social experience of physically disabled Australian university students, *Disability & Society* 27(7): 935-947.

Pilipavičiūtė, D.; Ambrasas, G. 2011. Aukštųjų mokyklų fizinės aplinkos pritaikymas neįgaliųjų reikmėms, *Mokslas – Lietuvos ateitis* 3(4): 57–62.

Prakapas, R.; Butvilas, T. 2011. *Mokslinio tiriamojo darbo logografika studijoms*. Vilnius: Mykolo Riomerio Universiteto Leidybos centras. 107 p.

Ruškus, J. 2001. *Negalės psichosociologija*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla. 104 p.

Ruškus, J.; Daugėla, M.; Žukauskas, S.; Blinstrubas, A.; Šaparnis, G. 2007. Aukštasis mokslas ir studentai, turintys negalę. *Būklės ir galimybių tyrimas*. Šiauliai: ŠU leidykla. 194 p.

Ruškus, J.; Mažeikis, G. 2007. *Neįgalumas ir socialinis dalyvavimas. Kritinė patirties ir galimybių Lietuvoje refleksija*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla. 293 p.

Sanchez, M. T. P.; Justicia, M. D. L. 2015. Transition to employment of university students with disabilities: factors for success, *Universitas Psychologica* 15(2): 15-27.

Slaug, B.; Chiatti, C.; Oswald, F.; Kaspar, R.; Schmidt, S. M. 2017. Improved housing accessibility for older people in Sweden and Germany: short term costs and long-term gains. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 14(9): 964.

STR 1.01.05:2016 Normatyviniai statybos techniniai dokumentai. Vilnius, 2016. 17 p.

STR 1.04.04:2017 Statinio projektavimas, projekto ekspertizė. Vilnius, 2017. 101 p.

STR 2.02.02:2004 Visuomeninės paskirties statiniai. Vilnius, 2004. 22 p.

STR 2.03.01:2001 Statiniai ir teritorijos. Reikalavimai žmonių su negalia reikmėms. Vilnius, 2001. 21 p.

The European disabled travel experts. 2013a. *Disabled access review of Rome* [žiūrėta: 2017-06-16]. Prieiga per internetą: http://www.sagetraveling.com/Rome-Disabled-Access

The European disabled travel experts. 2013b. *Accessibility review of London* [žiūrėta: 2017-06-16]. Prieiga per internetą: http://www.sagetraveling.com/london-disabled-access

The European disabled travel experts. 2013c. *9 Wheelchair accessible travel tips for Istanbul* [žiūrėta: 2017-06-16]. Prieiga per internetą: http://www.sagetraveling.com/Istanbul-Wheelchair-Accessible-Travel-Tips

Tudzi, E. P.; Bugri, J.; Danso, A. 2017. Towards Accessible Built Environments in Universities in Ghana: an Approach to Inclusiveness Assessment, *Brief Reports*, 28(1): 189–206.

University and disability observatory. 2010. *Accessibility in the university environment and its perception by students with disability.* Universitat Politècnica de Catalunya, ISBN: 978-84-7653-901-9.

University of Iowa. 2011. *Facilities accessibility plan* [žiūrėta: 2017-10-05]. Prieiga per internetą: http://facilities.uiowa.edu/Accessibility/FacilitiesAccessibilityPlan.pdf

University of Malta. 2013. *The University of Malta Access Arrangements.* Malta: University Printing Unit [žiūrėta: 2017-10-05]. Prieiga per internetą: https://www.um.edu.mt/__data/assets/pdf_file/0020/204419/accessbooklet2013.pdf

United Nations. 2006. *Convention on the Rights of Persons with Disabilities and Optional Protocol* [žiūrėta: 2017-10-05]. Prieiga per internetą: http://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf

Urbonaitė, I. 2006. *Užsienio universitetai geriau pritaikyti studentams su negalia* [žiūrėta: 2017-06-16]. Prieiga per internetą: http://www.delfi.lt/news/daily/education/uzsienio-universitetai-geriau-pritaikyti-studentams-su-negalia.d?id=9510626

Valenta, A. 2006. *Neįgalieji ir akademinis pasaulis* [žiūrėta: 2017-06-09]. Prieiga per internetą: http://www.musuzodis.lt/mz/200607/str05.htm

Viešojo administravimo sistemų projekto rengimo grupė Nr. 13. 2009. *Vilniaus miesto viešosios įstaigos pritaikymas neįgaliesiems*. Vilnius: Mykolo Riomerio univeristetas [žiūrėta: 2017-06-15]. Prieiga per internetą: http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCwQFjAA&url=http%3A%2F%2Fbekliuciu.files.wordpress.com%2F2009%2F12%2Fvilniaus-miesto-viesosios-istaigos-pritaikymas-neigaliesiems1.doc&ei=g59HUYOsBcXIswaW9oDADg&usg=AFQjCNEMoOk-ApNzsIn_v99eb3qf_Of9xA&sig2=3p4aDZd91-bqs-yFObLXbA&bvm=bv.43828540,d.Yms

Vilniaus universitetas. 2016. *Vilniaus universitete – bendros pastangos gerinti sąlygas neįgaliems žmonėms* [žiūrėta: 2017-06-07]. Prieiga per internetą: http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2016-12-05-vilniaus-universitete-bendros-pastangos-gerinti-salygas-zmonems-su-negalia/152338

Was ist Inklusion? 2017. [žiūrėta: 2017-05-13]. Prieiga per internetą: http://www.aktion-mensch.de/inklusion/behinderung-und-teilhabe.php.

Wheelchair accessible travel guide. *Bucharest, Romania.* 2017. [žiūrėta: 2017-10-07]. Prieiga per internetą: https://wheelchairtravel.org/bucharest/

World health organization. 2011. *World report on disability* [žiūrėta: 2017-10-07]. Prieiga per internetą: file:///C:/Users/Kompiuteris/Downloads/9789240685215_eng.pdf

PRIEDAI

A priedas

ANKETA

Šia anketa siekiama išsiaiškinti, ar aukštoji mokykla, kurią lankote yra pritaikyta asmenų, turinčių judėjimo negalią, reikmėms. Duomenys bus panaudoti rengiant baigiamąjį magistrinio darbą „Aukštųjų mokyklų fizinės aplinkos pritaikymo studentams su judėjimo negalia vertinimas“. Anonimiškumą garantuojame.

1. Jūsų amžius:
- 18-25;
- 26-33;
- 34-41;
- 41 ir daugiau.

2. Jūsų lytis:
- Moteris;
- Vyras.

3. Kaip manote ar Lietuvos studentai su negalia gali laisvai ir nevaržomai naudotis visomis savo teisėmis?
- Taip, pakankamai;
- Ne;
- Neturiu nuomonės.

4. Ar Jūs žinote, kokie reikalavimai privalo būti įgyvendinti pastatuose, kad jie tiktų naudotis asmenims su judėjimo negalia?
- Taip;
- Kai kuriuos žinau;
- Ne.

5. Ar dažnai tenka apsilankyti savo mokymo įstaigoje?
- Taip, dažnai;
- Kartais;
- Retai.

6. Kuo naudojatės judėdami savo mokymo įstaigoje?
- Ramentais;
- Neįgaliojo vežimėliu;
- Vaikštyne;
- Nesinaudoju jokia pagalbine priemone, tačiau padeda artimieji ar kiti asmenys
- Kita (nurodyti).....

7. Ar lankytis mokymo įstaigoje Jums būtina artimųjų ar kitų asmenų pagalba?
- Taip;
- Kartais;
- Viską darau savarankiškai.

8. Kiek Jums svarbus Jūsų mokymo įstaigos pastato pritaikymas asmenims su judėjimo negalia? Įvertinkite 5 balų sistemoje (1 – visiškai nesvarbu, 5 – labai svarbu):
- 1;
- 2;
- 3;
- 4;
- 5.

9. Ar susiduriate su problemomis norėdami patekti į savo mokymosi įstaigos pastatą dėl asmenims su judėjimo negalia nepritaikytų mašinų aikštelių, šaligatvių, liftų, auditorijų ir kt. infrastruktūros?
- Taip;
- Neturiu nuomonės;
- Ne.

10. Kaip manote, ar Jūsų mokymo įstaigos pastatas pritaikytas judėti asmenims su judėjimo negalia?
- Taip, pritaikytas;
- Iš dalies pritaikytas;
- Ne;
- Neturiu nuomonės.

11. Įvertinkite balu, kiek Jūsų mokymosi įstaigos pastatas yra pritaikytas asmenims su judėjimo negalia? (1 – visiškai nepritaikyta, 5 – visiškai pritaikyta):
- 1;
- 2;
- 3;
- 4;
- 5.

12. Kas, Jūsų nuomone, yra kaltas dėl Jūsų mokymo įstaigos pastato blogo pritaikymo asmenims su judėjimo negalia? (galimi keli variantai)
- Universiteto vadovybės neveiklumas;
- Lėšų trūkumas;
- Patys neįgalieji asmenys nesirūpina;
- Nepakankama įstatyminė bazė;
- Pastatai yra tinkamai pritaikyti;
- Neturiu nuomonės;

 Kiti pastebėjimai

……

13. Su kokiomis problemomis dažniausiai susiduriate norėdami pasiekti savo mokymo įstaigą? (gali būti keli variantai):

 Nepritaikytos/blogai pritaikytos aikštelės ar privažiavimai (nėra vietų, skirtų neįgaliesiems);
 Blogai įrengti laiptai (pvz.: nėra turėklų; kaupiasi vanduo ir pn.);
 Netinkamai įrengti pandusai ar jų visai nėra;
 Nepritaikyti liftai;
 Netinkami durų ir langų pločiai;
 Nepritaikytos sanitarinės patalpos;
 Durys sunkiai atsidaro;
 Nepritaikytos auditorijos;
 Nėra keltuvo;
 Problemų nėra;
 Kita……

14. Ar Jūsų mokymosi įstaigoje yra asmuo, atsakingas už fizinės aplinkos pritaikymą ir kitus neįgaliųjų reikalus?

 Taip;
 Ne;
 Nežinau.

15. Gal turite kokių pasiūlymų savo mokymosi įstaigai, jog ji būtų labiau pritaikyta asmenims su fizine negalia?

.....
.....

16. Jūsų mokymosi įstaigos pavadinimas (universitetas, fakultetas):
.....

AČIŪ!

B priedas

Vertinimo sistemos (rodikliai)

Universitetas (fakultetas) _____

Nr.	Pėsčiųjų takai	Pritaikyta	Nepritaikyta
1.	ŽN judėjimo trasų paviršiai turi būti lygūs, kieti, pakankamai šiurkštūs, neslidūs, neklampūs, iš nebirių ir saikingai rievėtų medžiagų		
2.	Pėsčiųjų tako plotis turi būti ne mažesnis nei 1 200 mm		
3.	Pėsčiųjų takų, esančių pritakytoje judėjimo trasoje, lygių skirtumai neturi būti didesni nei 20 mm		
4.	Ant pėsčiųjų takų ar šaligatvių neturi būti dangčių, grotų, trapų ir kitų kliūčių, kyšančių aukščiau nar įleistų žemiau kaip 10 mm nuo tako paviršiaus		
5.	Pėsčiųjų takai turi būti apšviesti tamsiuoju paros metu		

Nr.	Automobilų aikštelės	Pritaikyta	Nepritaikyta
1.	Vietos ŽN: 1 vieta, kai aikštelėje daugiau nei 15 vietų; 2 vietos, kai aikštelėje yra 16-50 vietų; 4% vietų, jeigu yra daugiau nei 50 vietų;		
2.	Automobilių vietos yra arčiausiai prie pagrindinio įėjimo arba pritaikyto įėjimo		
3.	Lygių skirtumas tarp automobilių vietų ir išlipimo aikštelės ar šaligatvio turi būti iki 150 mm		
4.	Stovėjimo vietos turi būti apšviestos tamsiuoju paros metu		

Nr.	Įėjimas į pastatą	Pritaikyta	Nepritaikyta
1.	ŽN pritaikyti įėjimai turi būti būti pažymėti tarptautiniu neįgaliųjų ženklu		
2.	Įėjimo durys varstomosios arba slankiojančiosios		
3.	Prieiga į pastatą yra be kliūčių ir leidžianti patekti savarankiškai		
4.	Jeigu yra prie įėjimo yra laiptai, šalia turi būti pandusas (plotis – ne mažiau 1 200 mm, nuolydis - ne daugiau 8,3%, kur keičia kryptį – turi būti poilsio aikštelė ne mažesnė kaip 1 500 x 1 500 mm, su turėklais) Jei yra laiptai - pakopos turi būti ne žemesnės kaip 75 mm ir ne aukštesnės kaip 150 mm.		
5.	Durų angos plotis ne mažesnis kaip 850 mm		
6.	Slenksčiai ne aukštesni kaip 20 mm		
7.	Rankenos ne aukščiau kaip 1200 mm nuo grindų		

Nr.	Judėjimas pastate	Pritaikyta	Nepritaikyta
1.	Judėjimo trąsos turi būti būti pažymėtos tarptautiniu neįgaliųjų ženklu		
2.	Koridoriai turi būti ne siauresni kaip 1 500 mm		
3.	Lygių skirtumai turi būti ne didesni kaip 20 mm		
4.	Prieš aukščio pasikeitimus turi būti įspėjamieji paviršiai (apvalūs kauburėliai)		
5.	Jei yra liftas, jo kabina – kabina ne siauresnė kaip 1 100 mm ir ne mažesnio kaip 1 400 mm gylio; prie lifto 1 500 x 1 500 aikštelė ŽN judėjimui, lifto mygtukai 900 – 1 200 mm aukštyje nuo grindų; Jeigu pandusas - plotis – ne mažiau 1 200 mm, nuolydis - ne daugiau 8,3%		
6.	Durų angos plotis ne mažesnis kaip 850 mm		
7.	Visi evakuacijos iš pastatų keliai, išėjimai ir durys turi būti pritaikyti ŽN		
8.	Užtikrinta galimybė laisvai judėti po patalpas		

Nr.	Sanitarinės patalpos	Pritaikyta	Nepritaikyta
1.	Kiekviename aukšte turi būti pritaikytas bent vienas sanitarinis mazgas		
2.	Turi būti pritaikyti 5%, bet ne mažiau kaip viena kabina		
3.	Tualetų durų angos plotis ne mažesnis kaip 850 mm		
4.	Praustuvo viršus turi būti 750-850 mm aukštyje		

Nr.	Pastato valdymas/priežiūra	Pritaikyta	Nepritaikyta
1.	Personalo pagalba, aptarnavimas (patenkant į pastatą ar pastate judėjimo metu, nurodyta kur kreiptis, kas gali padėti ir pn.)		
2.	Iš anksto nustatytos judėjimo schemos (internetiniame aukštosios mokyklos tinklalapyje, pastato viduje)		
3.	Daruotojas, atsakingas už fizinės aplinkos pritaikymą ir kitus neįgaliųjų reikalus		
4.	Vystoma fizinės aplinkos pritaikymo politika		

C priedas

Universitetų pastatų išorės ir vidaus nuotraukos

Vilniaus Gedimino technikos universiteto pastatai (fakultetai):



C.1 pav. Kūrybinių industrijų laboratorija. Pritaikytas liftas



C.2 pav. Architektūros fakultetas. Pritaikytos įėjimo durys



C.3 pav. Architektūros fakultetas. Pritaikytas liftas



C.4 pav. Architektūros fakultetas. Pritaikytas liftas



C.5 pav. Architektūros fakultetas. Dalinai pritaikytas pandusas

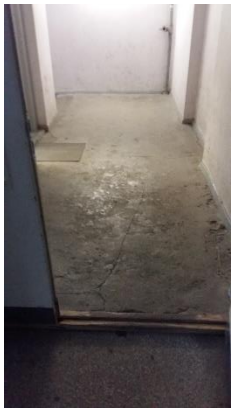

C.6 pav. Elektronikos fakultetas. Slenkstis prie įėjimo

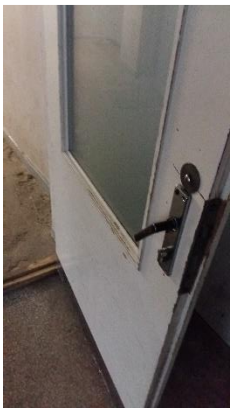

C.7 pav. Elektronikos fakultetas. Sunkiai atidaromos durys



C.8 pav. Elektronikos fakultetas. Slenkstis į koridorių



C.9 pav. Elektronikos fakultetas. Automobilio vieta neįgaliąjam, tačiau sunkiai prieinamas įėjimas

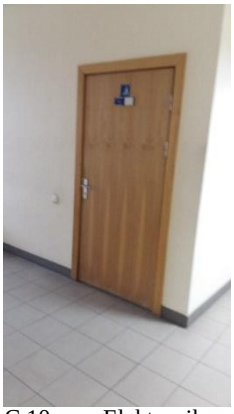

C.10 pav. Elektronikos fakultetas. Pritaikytas tualetas



C.11 pav. Elektronikos fakultetas. Pritaikytos auditorijos durys



C.12 pav. Elektronikos fakultetas. Pritaikytas liftas



C.13 pav. Elektronikos fakultetas. Pėsčiųjų takai aplink pastatą



C.14 pav. Elektronikos fakultetas. Nepritaikytas pagrindinis įėjimas

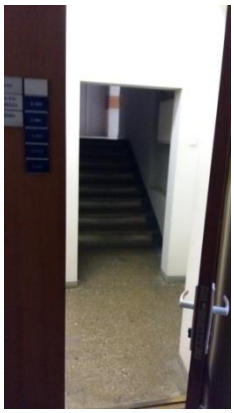

C.15 pav. Mechanikos fakultetas. Patekimas į kitus aukštus tik laiptais

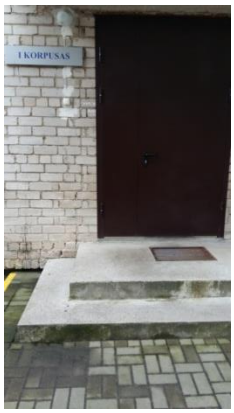

C.16 pav. Mechanikos fakultetas. Patekimas į I korpusą



C.17 pav. Mechanikos fakultetas. Pagrindinis įėjimas



C.18 pav. Mechanikos fakultetas. Patekimas į IV korpusą

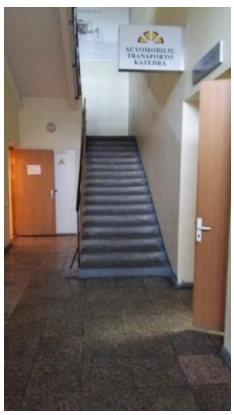

C.19 pav. Mechanikos fakultetas. Patekimas į kitus aukštus



C.20 pav. Mechanikos fakultetas. Kliūtys pėsčiųjų take

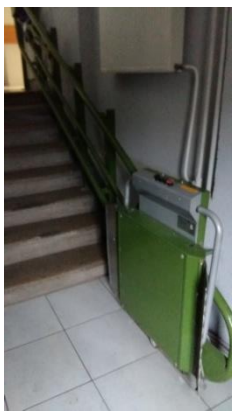

C.21 pav. Mechanikos fakultetas. Keltuvas į II korpuso pirmą aukštą



C.22 pav. Mechanikos fakultetas. Kliūtys judėjimo zonoje



C.23 pav. Mechanikos fakultetas. Pritaikyta kriauklė



C.24 pav. Mechanikos fakultetas. Pritaikytas tualetas



C.25 pav. Mechanikos fakultetas. Dalinai pritaikyta auto. stov. vieta



C.26 pav. Mechanikos fakultetas. Patekimas į II ir III korpusus

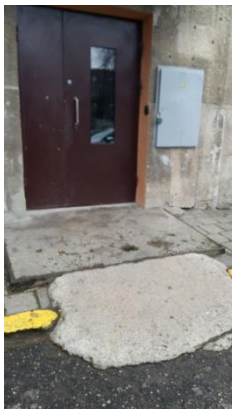

C.27 pav. Mechanikos fakultetas. Dalinai pritaikytas įėjimas į II korpusą

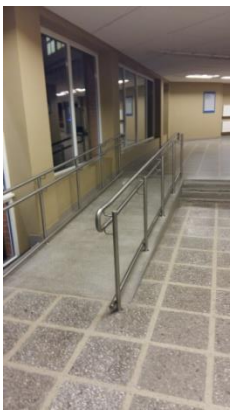

C.28 pav. Aplinkos inžinerijos fakultetas. Pandusas



C.29 pav. Patekimas į aplinkos inžinerijos fakultetą. Liftas



C.30 pav. Statybos fakultetas. Pritaikytas liftas



C.31 pav. Fundamentinių mokslų fakultetas. Tinkamo pločio durys.



C.32 pav. Statybos fakultetas. Pandusas įėjus į pastatą



C.33 pav. Aplinkos inžinerijos fakultetas. Pritaikytas liftas

Mykolo Romerio universiteto pastatai (korpusai):



C.34 pav. MRU. Pritaikyta automobilių aikštelė



C.35 pav. MRU. Pritaikytas tualetas

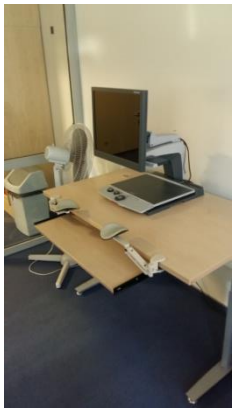

C.36 pav. MRU biblioteka. Spec. darbo vieta neįgaliajam

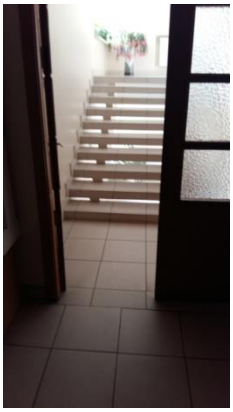

C.37 pav. MRU. Patekimas į V korpusą



C.38 pav. MRU. Patekimas į II korpusą

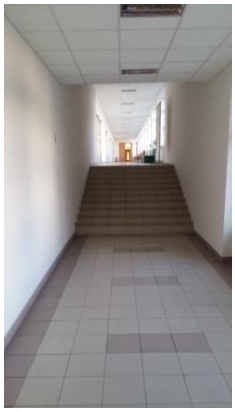

C.39 pav. MRU. Patekimas į 3 aukštą



C.40 pav. MRU. Įspėjamaisiais ženklais nepažymėtas pandusas



C. 41 pav. MRU. Keltuvas I – ame korpuse

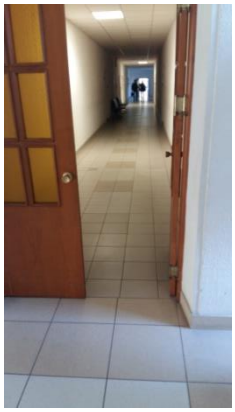

C.42 pav. MRU. Judėjimo trąsos be slenksčių



C.43 pav. MRU. Įėjimas į II korpusą



C.44 pav. MRU. Pritaikytas liftas



C.45 pav. MRU. Įėjimas į I korpusą

Vilnius universiteto pastatai (fakultetai):

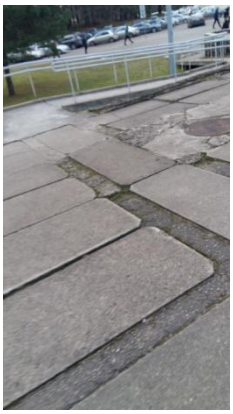

C.46 pav. Saulėtekio al. Kliūtys judėjimo trasoje

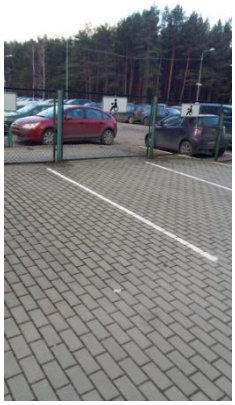

C.47 pav. Saulėtekio al. Automobilių aikštelė



C.48 pav. Saulėtekio al. Pritaikyti pėsčiųjų takai



C.49 pav. Teisės ir komunikacijos fakultetai. Pagrindinis įėjimas



C.50 pav. Saulėtekio al. Patekimas į Teisės ir komunikacijos f.



C.51 pav. Teisės ir komunikacijos fakultetai. Pritaikytas tualetas

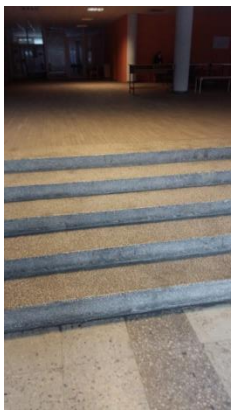

C.52 pav. Teisės ir komunikacijos fakultetai. Aukščių skirtumai

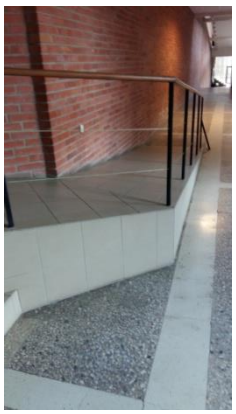

C.53 pav. Teisės ir komunikacijos fakultetai. Prastai pritaikytas pandusas

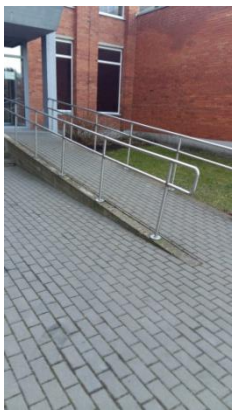

C.54 pav. Fizikos ir ekomomikos fakultetai. Pritaikytas įėjimas

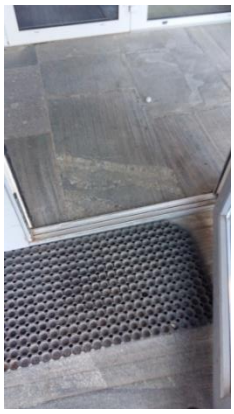

C.55 pav. Fizikos ir ekomomikos fakultetai. Kliūtys patenkant į pastatą

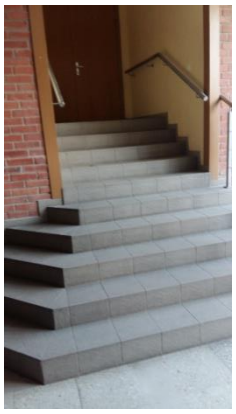

C.56 pav. Fizikos ir ekomomikos fakultetai. Nepritaikyti įėjimai į auditorijas



C.57 pav. Trakų g. Automobilių aikštelė



C.58 pav. Filologijos fakultetas. Nepritaikytas įėjimas



C.59 pav. Filologijos fakultetas. Patekimas į kitus aukštus



C.60 pav. Filologijos fakultetas. Lygių skirtumai



C.61 pav. Filologijos fakultetas. Prieinamumo pritaikymo pavyzdys



C.62 pav. Patekimas į šv. Jonų bažnyčią

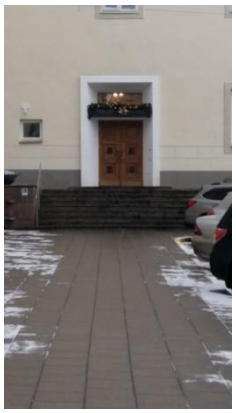

C.63 pav. Centrinė administracija Nepritaikytas įėjimas



C.64 pav. Centrinė administracija.
Patekimas į kitą aukštą

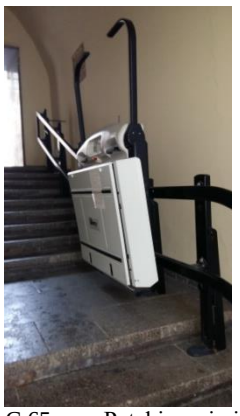

C.65 pav. Patekimas į vidinį VU kiemą

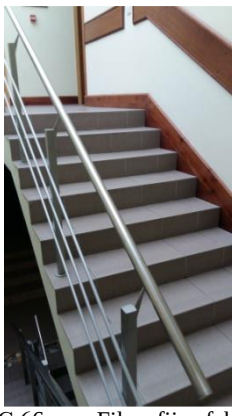

C.66 pav. Filosofijos fakultetas.
Patekimas į 4 aukštą



C.67 pav. Filosofijos fakultetas
Pritaikytas keltuvas



C.68 pav. Istorijos fakultetas
Patekimas į pastatą su keltuvu



C.69 pav. Istorijos fakultetas
Pritaikytas liftas



C.70 pav. Istorijos fakultetas
Patekimas į kitus aukštus

D priedas

Pažyma apie dalyvavimą 20-oje Jaunųjų mokslininkų konferencijoje

VILNIAUS GEDIMINO
TECHNIKOS UNIVERSITETAS
STATYBOS FAKULTETAS
STATYBOS EKONOMIKOS IR
NEKILNOJAMO TURTO VADYBOS KATEDRA

Viešoji įstaiga, Saulėtekio al. 11, LT–10223 Vilnius, tel.: (8 5) 274 5000, (8 5) 274 5030, faks. (8 5) 270 0112, el. p. vgtu@vgtu.lt
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 111950243, PVM mokėtojo kodas LT119502413
Katedros duomenys: Saulėtekio al. 11, MAC-509 kab., LT–10223 Vilnius, tel. (8 5) 274 5235, el. p. sentv@vgtu.lt
Saulėtekio al. 11, LT–10223 Vilnius, Lithuania, phone: +370 5 274 5000, +370 5 274 5030, fax: +370 5 270 0112, e-mail: vgtu@vgtu.lt
Department: Saulėtekio al. 11, MAC-509, LT–10223 Vilnius, Lithuania, phone: +370 5 274 5235, e-mail: sentv@vgtu.lt

2017 03 06 Nr. _____

Į Nr. _____

DĖL DALYVAVIMO KONFERENCIJOJE

Pažymime, kad Statybos ekonomikos ir nekilnojamo turto vadybos katedros NTVfm-16 gr. studentė Vitalija Jevaišaitė 2017 m. vasario 28 d. 20-oje Jaunųjų mokslininkų konferencijoje skaitė pranešimą tema „Visuomeninių pastatų pritaikymas neįgaliesiems“.

Statybos ekonomikos ir nekilnojamojo
turto vadybos katedros vedėjas Artūras Kaklauskas

Neringa Gudienė, 2745235, neringa.gudiene@vgtu.lt